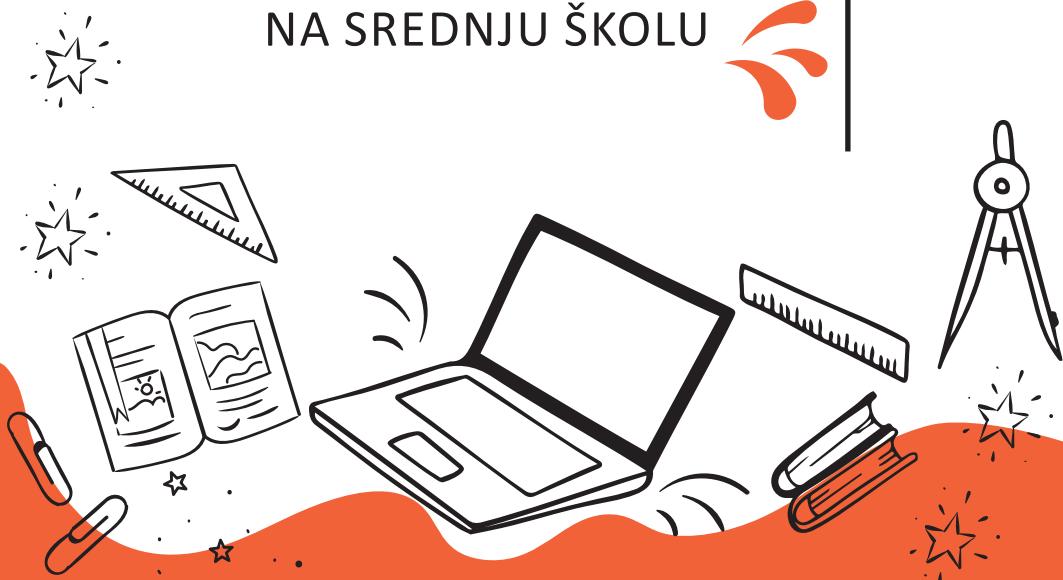

TRANZICIONI KLUBOVI U ŠKOLAMA

PRIRUČNIK ZA PRUŽANJE
PODRŠKE UČENICIMA
U PRILAGOĐAVANJU
NA SREDNJU ŠKOLU

TRANZICIONI KLUBOVI U ŠKOLAMA

PRIRUČNIK ZA PRUŽANJE PODRŠKE
UČENICIMA U PRILAGOĐAVANJU
NA SREDNJU ŠKOLU

Beograd, 2025

Tranzicioni klubovi u školama

Priručnik za pružanje podrške učenicima
u prilagođavanju na srednju školu
Beograd, 2025

Izdavač

Centar za obrazovne politike
Carigradska 21/20, 11000 Beograd
www.cep.edu.rs

Za izdavača

Jasminka Čekić Marković

Urednica

Žaklina Veselinović

Autorke

Ivana Cenerić
Sofija Vujović
Ana Vušurović Lazarević
Gordana Kosanović

Priprema i dizajn

Ivana Zoranović

Štampa

Dosije studio, Beograd

Tiraž

100

ISBN 978-86-87753-21-1

Publikacija je nastala u okviru projekta „Zajedno ka srednjoj školi – podrška deci iz osetljivih grupa u prelasku u srednju školu (2022–2025)“ koji je sproveo Centar za obrazovne politike uz podršku Dečije fondacije Pestaloci i Ministarstva prosvete.

Stavovi i mišljenja izneti u publikaciji ne odražavaju nužno stavove Dečije fondacije Pestaloci i drugih partnera.

SADRŽAJ

Uvod	5
Veliko hvala	7
Kako koristiti Priručnik?	9
1.Temelji Tranzicionog kluba	11
1.1.Kako je sve počelo	11
1.2.Zašto je tranzicija u srednju školu važan i osetljiv period	12
1.3.Elementi uspešne tranzicije	14
1.3.1.Vršnjački odnosi kao faktor uspeha	15
1.3.2.Školska kultura	16
1.3.3.Individualizovane mere	17
1.3.4.Saradnja osnovne i srednje škole	18
1.4.Posebna razmatranja pri radu sa učenicima iz osetljivih grupa	20
1.5.Međunarodna praksa	21
1.5.1.Trostepeni model	23
2.Koncept Tranzicionog kluba	25
2.1.Karakteristike Tranzicionog kluba	26
2.2.Preporučene oblasti podrške u Tranzicionom klubu	27
2.2.1.Podrška u učenju	28
2.2.2.Prihvatanje od strane vršnjaka	30
2.2.3.Profesionalni razvoj i osećanje dobrobiti	32

2.2.4. Jačanje komunikacijskih veština	34
2.2.5. Saradnja sa roditeljima	35
3. Koraci za uspešno osnivanje Tranzicionog kluba	37
3.1. Prvi korak: Identifikovanje potreba učenika	38
3.2. Drugi korak: Formiranje tima za Tranzicioni klub	40
3.3. Treći korak: Planiranje aktivnosti	43
3.4. Četvrti korak: Podsticajna fizička sredina	47
3.4.1. Smernice za kreiranje fizički podsticajnog prostora	48
3.4.2. Prošireni oblici podsticajnog okruženja	50
3.5. Peti korak: Oglašavanje i promovisanje	51
3.5.1. Područja delovanja i preporuke	51
3.6. Šesti korak: Praćenje i vrednovanje rada Tranzicionog kluba	53
4. Plan rada Tranzicionog kluba	57
5. Održivost i stalni razvoj Tranzicionog kluba	58
6. Umesto zaključka	62
Prilozi	63
Predlozi aktivnosti za oblast: Podrška u učenju	63
Predlozi aktivnosti za oblast: Prihvatanje od strane vršnjaka	71
Predlozi aktivnosti za oblast: Profesionalni razvoj i osećanje dobrobiti	76
Predlozi aktivnosti za oblast: Jačanje komunikacijskih veština	85
Predlozi aktivnosti za oblast: Saradnja sa roditeljima	93
Primer Godišnjeg plana rada Tranzicionog kluba	99
Šta su rekli zaposleni o Tranzicionom klubu	106
Šta su rekli učenici o Tranzicionom klubu	111
Lista korišćene literature	115

UVOD

*Ili ćeš koračati napred u razvoj
ili ćeš koračati nazad u sigurnost.*

Abraham Maslov

Period tranzicije iz osnovne u srednju školu predstavlja važnu prekretnicu u životu svakog učenika – period promena, prilagođavanja i novih očekivanja. Za mnoge učenike, naročito one iz osetljivih društvenih grupa, ovaj prelaz može biti posebno izazovan. Upravo iz te potrebe nastao je projekat „Zajedno ka srednjoj školi – podrška deci iz osetljivih grupa pri prelasku u srednju školu“ (u daljem tekstu: Projekat), koji Centar za obrazovne politike sprovodi u partnerstvu sa Dečijom fondacijom Pestaloci.

Projekat sprovodi Centar za obrazovne politike od 2017. godine uz podršku Dečije fondacije Pestaloci i u partnerstvu sa Ministarstvom prosvete, sa osnovnim ciljem da poveća broj učenika iz osetljivih grupa koji uspešno završavaju osnovnu školu i nastavljaju obrazovanje.

Kroz tri faze, Projekat je osnažio zaposlene u školama da učenicima pruže individualizovanu podršku i doprineo povećanju prelaska iz osnovne u srednju školu. Vremenom su projektne aktivnosti proširene – unapređivan je kvalitet nastave u osnovnim školama, jačani su kapaciteti srednjih škola za pružanje podrške učenicima i uključeni su akteri iz lokalnih zajednica koji su osnaženi za prepoznavanje potreba učenika iz osetljivih grupa. Sa početnih deset osnovnih škola, danas u projektu učestvuje 25 osnovnih i srednjih škola, kao i brojni akteri iz deset gradova i opština širom Srbije.

Tokom devet godina zajedničkog rada sa osnovnim i šest godina sa srednjim školama širom Srbije razvijeni su modeli podrške koji povezuju škole, učenike, porodice i zajednice s ciljem da svako dete ima priliku da uspešno završi osnovno obrazovanje, da se uključi u novi obrazovni ciklus i da se oseća prihvaćeno i podržano.

Jedan od najznačajnijih rezultata Projekta, kada govorimo o srednjim školama, jeste uspostavljanje i rad tranzicionih klubova (TK) – inovativnog mehanizma koji učenicima pruža prostor za rast, razmenu, učenje i osnaživanje. Tranzicioni klubovi su tokom godina postali primer dobre prakse koji pokazuje kako škola može biti zajednica učenja, poverenja i saradnje.

Svrha ovog priručnika je da podrži škole koje žele da osnuju ili unaprede svoj tranzicioni klub nudeći konceptualni okvir, korake, ideje i primere aktivnosti koji su se pokazali kao uspešni u praksi.

VELIKO HVALA

Zajednička vizija učesnika Projekta bila je škola kao zajednica učenja i podrške, u kojoj se prepoznaju različitosti, neguje saradnja i gradi poverenje. Tranzicioni klubovi predstavljaju korak ka toj viziji – male prostore velikih promena, u kojima učenici, nastavnici i roditelji zajedno uče kako da svaka tranzicija postane prilika za rast.

Centar za obrazovne politike izražava veliku zahvalnost svim srednjim stručnim školama koje su bile deo ovog projekta na posvećenosti, trudu i inicijativi, kao i na spremnosti da kontinuirano rastu, razvijaju inkluzivnu kulturu i praksu i primenjuju inovativne modele podrške učenicima poput Tranzicionog kluba. Naročito smo zahvalni koordinatorima tranzicionih klubova, koordinatorima Projekta, stručnim saradnicima, direktorima, nastavnicima i učenicima koji su svojim znanjem, energijom i posvećenošću doprineli razvoju i održivosti tranzicionih klubova.

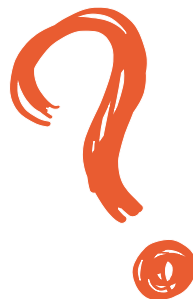
Posebnu zahvalnost zaslužuju projektni koordinatori i koordinatori TK: **Nataša Lukić** i **Nenad Javorina** (Saobraćajna škola „Pinki“, Novi Sad); **Nada Vukanić** i **Lidia Horvat** (Ekonomsko-trgovinska škola, Bečej); **Slobodanka Ilić** i **Dejan Kigen** (Tehnička škola, Čuprija); **Tanja Obradović Mitić**, **Radmila Ilić** i **Miloš Petrović**; **Milica Marjanović** i **Milica Karadžić** (Škola mode i lepote, Niš); **Milica Zdravković** i **Milena Andrijević** (Mašinsko-elektrotehnička škola, Bor); **Nataša Jankuloski** i **Nataša Petrović** (Tehnička škola, Knjaževac); **Valentina Milošević** i **Aleksandra Dejanović** (Biotehnoška škola „Šumatovac“, Aleksinac); **Siniša Simonović** i **Jelena Nikolić** (Poljoprivredno-šumarska škola „Josif Pančić“, Surdulica); **Olivera Milić** (Tehnička škola „Rade Metalc“, Leskovac); **Miroslav Petrović** i **Milica Kostić** (Škola za tekstil i dizajn, Leskovac).

Na ukupnoj saradnji tokom projekta i predlozima aktivnosti za Tranzicioni klub posebno se zahvaljujemo saradnici Svetlani Petrović (nekada pedagoškinji Tehničke škole u Knjaževcu).

Rad naših vrednih saradnika u školama predstavlja inspiraciju i dokaz da škole mogu da budu mesta učenja, podrške i zajedništva, gde svako dete ima priliku da uspe i bude viđeno, prihvaćeno i podržano. Njihova iskustva i primeri su dokaz da kada škola veruje u učenike i pruži im podršku – proces tranzicije postaje prilika za lični i zajednički rast.

Takođe, zahvaljujemo se Dečijoj fondaciji Pestaloci, koleginicama Slavici Kijevčanin i Jeleni Najdanović Tomić na partnerstvu i zajedničkom rastu.

KAKO KORISTITI PRIRUČNIK?

Priručnik je praktičan vodič za sve škole koje žele da osnuju, razviju ili unaprede Tranzicioni klub (TK) kao inovativni vid podrške učenicima u prelasku na sledeći nivo obrazovanja. Cilj Priručnika je da ponudi praktične smernice i primere, doprinoseći boljoj adaptaciji učenika, jačanju osećaja pripadnosti i razvoju veština neophodnih za uspešno funkcionisanje u novom okruženju.

Priručnik je namenjen svim zaposlenima u školama koji žele da doprinesu stvaranju inkluzivnog, podržavajućeg i motivišućeg školskog okruženja.

Sadržaj je strukturiran kroz ključne korake koji prate logiku planiranja, ostvarivanja, praćenja i unapređivanja rada TK. Svaki korak sadrži ciljeve, preporuke, primere aktivnosti, kao i savete iz teorije i prakse.

Priručnik stavlja fokus na alate. Iako je koncipiran da pruži i teorijski okvir za razumevanje procesa tranzicije i uloge i funkcije TK, fokus je na smernicama za uspostavljanje, planiranje, praćenje i vrednovanje kao i na predlozima aktivnosti za različite oblasti podrške. Želja nam je da pomogne školama da grade sopstvene pristupe u skladu sa svojim specifičnim kontekstom, potrebama učenika i raspoloživim resursima.

U tom smislu, važno je istaći glavnu karakteristiku Priručnika, a to je, prema našem mišljenju, **prilagodljivost i otvorenost za nadogradnju**. Priručnik ne nudi univerzalni, kruti model, već poziva zaposlene u školama na prilagođavanje. Škole se ohrabruju da razvijaju sopstvene prakse u skladu sa specifičnostima i resursima, da stvore dodatne materijale sopstvenim iskustvima, idejama i primerima dobre prakse, čime **TK postaje živi model učenja i podrške**. Ujedno

pozivamo škole i na razmenu iskustava i međusobno učenje jer verujemo da se inkluzivna školska kultura razvija kroz saradnju, refleksiju i spremnost na učenje iz svake promene.

Nadamo se da će Vas ovaj priručnik inspirisati i pružiti podršku, te da će se broj tranzicionih klubova u srednjim školama kontinuirano povećavati.

Autorski tim
Centra za obrazovne politike

1. TEMELJI **TRANZICIONOG KLUBA**

1.1. Kako je sve počelo

Projekat „Zajedno ka srednjoj školi – podrška deci iz osetljivih grupa pri prelasku u srednju školu“ realizuje se već devet godina s ciljem da se obezbedi kontinuirana podrška deci iz osetljivih grupa u procesu prelaska iz osnovne u srednju školu.

Ova inicijativa je zasnovana na uverenju da svako dete ima pravo na uspešan i podržan prelazak na sledeći obrazovni nivo, bez obzira na polazne uslove, okruženje ili individualne osobenosti.

Kroz skoro deceniju rada, primarni cilj Projekta je povećanje broja učenika iz osetljivih grupa koji uspešno završavaju osnovnu školu i nastavljaju svoje obrazovanje na srednjoškolskom nivou.

Za ostvarivanje ovog ambicioznog cilja, kreiran je sveobuhvatan model podrške školama koji je obuhvatio jačanje kompetencija zaposlenih za pružanje individualizovane podrške, izradu akcionih planova za unapređivanje inkluzivne kulture i prakse, te podsticanje horizontalnog učenja. S obzirom na značaj sistematskog pristupa, Projekat je obuhvatio i jačanje kapaciteta lokalnih aktera i osnivanje intersektorskih tela uspostavlajući povezan sistem podrške koji obuhvata oba obrazovna nivoa.

Pored pomenutih aktivnosti, u projektnim srednjim stručnim školama osnivani su i tranzicioni klubovi. Oni su se vremenom afirmisali kao trajan i dokazan vid podrške učenicima tokom tranzicije u srednju školu, nadmašivši projektna očekivanja.

1.2. Zašto je tranzicija u srednju školu važan i osetljiv period

Iako su promene neizbežan i nužan deo života, sam proces uvek je izazovan, često neizvestan i ponekad prevazilazi naše lične resurse. Tada je adekvatna podrška presudna za pozitivno iskustvo u tom procesu kao i najpoželjniji ishod. Školovanje je deo životnog puta koji počinjemo kao deca i paralelno sa obrazovnim putem odvija se i psihički i fizički razvoj. Ovi procesi se neprimetno stapaju i period prelaska od dečjeg doba, preko adolescencije do punoletstva u velikoj meri obojen je iskustvom u obrazovnim ustanovama. Za razliku od mnogih drugih životnih promena, periode prelaza na naredni obrazovni nivo znamo unapred i sve ono što se dešava čini se predvidivim.

Istina je, ipak, da se ove faze ne smenjuju tako neprimetno i skladno, iz perspektive mladih osoba koje ih prolaze (Spernes, 2022). Tokom tranzicije učenici doživljavaju osećanja slična onima koja osećamo u situaciji promene posla, selidbe pa čak ponekad imaju i osećaj gubitka sličan gubitku drage osobe (Shaetti, 1996).

Prelazak iz osnovne u srednju školu jedno je od najznačajnijih i najosetljivijih razdoblja u školovanju. To je period u kojem se učenici suočavaju sa brojnim promenama – novim okruženjem, nastavnicima, načinima rada i očekivanjima. Tranzicija podrazumeva više od samog prelaska u novu školu; ona uključuje prilagođavanje novim akademskim zahtevima, socijalnim odnosima i ličnim izazovima.

Prelazak iz osnovne u srednju školu predstavlja značajan izazov za učenike zbog kombinacije emocionalnih, socijalnih, organizacionih i akademskih promena, a glavni razlozi za to su sledeći:

PROMENA OKRUŽENJA I STRUKTURE

Učenici prelaze u novu školu, često u većem gradu ili udaljenijem mestu. Moraju da se naviknu na novo okruženje, nastavnike i vršnjake, da pronađu svoj ritam i osećaj pripadnosti.

VEĆI AKADEMSKI ZAHTEVI

Srednja škola donosi viši nivo složenosti gradiva, više predmeta, novih nastavnika i drugačiji način rada. Učenici treba da razviju organizacione i samoregulacione veštine, što nije uvek lako odmah nakon osnovne škole.

NOVI SOCIJALNI ODNOSI

U novom okruženju treba uspostaviti prijateljstva i pronaći svoje mesto u grupi. To može biti teško, naročito za učenike koji su stidljiviji, nesigurniji ili koji dolaze iz osetljivih društvenih grupa.

EMOCIONALNI IZAZOVI

Tranzicija nosi nesigurnost, stres i strah od neuspeha.

Učenici se suočavaju sa novim očekivanjima i pitanjima identiteta („Ko sam ja?“, „Da li ću uspeti?“), što može uticati na samopouzdanje i motivaciju.

PROMENA OČEKIVANJA I ODGOVORNOSTI

Srednja škola traži veću samostalnost i preuzimanje odgovornosti za sopstveno učenje. Učenici treba da nauče da efikasnije planiraju vreme, prate obaveze i procenjuju svoj napredak – što se ne razvija preko noći.

POSEBNI IZAZOVI ZA DECU IZ OSETLJIVIH GRUPA

Za učenike iz socijalno, ekonomski ili obrazovno manje podržavajućih sredina, prelazak može biti dodatno opterećen nedostatkom resursa, podrške ili osećaja pripadnosti.

Stoga je podrška u tranziciji od ključnog značaja, jer aktivnim olakšavanjem prelaska – kroz razne oblike pomoći, radionice, vršnjačku podršku i saradnju sa porodicom – škole direktno utiču na lakše prilagođavanje učenika, razvoj njihovog samopouzdanja i održavanje motivacije za učenje.

Iako izazovi u tranzicionim periodima (poput anksioznosti ili negativnih uticaja na sliku o sebi) potiču iz različitih aspekata prelaska i zahtevaju različite vidove podrške (od akademske pomoći do integracije u vršnjačku grupu), cilj je uvek isti: pretvoriti potencijalno stresno iskustvo u priliku za lični rast.

U tom procesu, Tranzicioni klub zauzima posebno mesto. On je osmišljen, pilotiran i uspešno primenjen u deset projektnih srednjih stručnih škola kao siguran i podsticajan prostor, dostupan svim učenicima, u kom mogu da dobiju svaki vid podrške prilagođen njihovim individualnim potrebama. Klub služi kao mehanizam za deljenje iskustava, prepoznavanje sopstvenih snaga i razvijanje veština neophodnih za uspešan nastavak školovanja, čime doprinosi izgradnji inkluzivne školske zajednice.

Sada bismo vas zamolili da zastanete za trenutak i da razmislite o sledećem:

- Pokušajte da se setite vašeg prelaska u srednju školu – koja osećanja su ga pratila i koja pitanja su vam se javljala?
- Ukoliko ste roditelj, pokušajte da se setite kako je tranziciju doživljavalo vaše dete. Da li je bilo potrebe za podrškom i kako ste je obezbedili?
- Razmislite iz perspektive svoje profesionalne uloge – u kojoj meri se učenici brzo i lako adaptiraju na vašu školsku sredinu?

1.3. Elementi uspešne tranzicije

U istraživanjima uspešna tranzicija iz osnovne u srednju školu se uglavnom prati u dva domena: 1) akademska i bihejvioralna adaptacija na školu i 2) osećaj pripadnosti školi. Akademska i bihejvioralna adaptacija ne moraju uvek da budu u harmoniji pa tako treba imati u vidu da su potrebni različiti vidovi podrške za obe vrste adaptacije. Kako bi se podržala tranzicija u oba domena, Tranzicioni klub predstavlja podsticajno okruženje u kom se kod učenika radi na četiri ključna plana: jačanju osećanja dobrobiti u školi, jačanju samopoštovanja i samopouzdanja, razvoju funkcionalnih znanja i veština i jačanju samoefikasnosti.

To znači da se u TK sprovode raznovrsne aktivnosti koje podržavaju učenike u svim ovim različitim aspektima, a koje su pre svega zasnovane na poverenju, prihvatanju, poštovanju i saradnji. Tranzicioni klub nije samo još jedna radionica, vannastavna aktivnost ili oblik dopunske nastave – on je emocionalno, pedagoški, organizaciono i prostorno siguran i sveobuhvatan okvir u kojem učenici dobijaju podršku u najširem smislu reči.

U nastavku su prikazani **ključni aspekti Tranzicionog kluba**:

- **Cilj rada TK** – ne samo poboljšanje školskog uspeha već osnaživanje učenika, razvoj samopouzdanja, socijalnih veština i osećaja pripadnosti školi.
- **Pristup** – rad se zasniva na partnerskom odnosu učenika, nastavnika i vršnjaka, a ne na tradicionalnoj hijerarhiji nastavnik–učenik.
- **Metode i strategije rada** – koriste se aktivne i participativne metode (igre, diskusije, simulacije, projekti, zajedničko rešavanje problema i sl.)

koje učenike stavljaju u aktivnu ulogu i podstiču refleksiju i iskustveno učenje.

✓ **Fokus je na procesu, a ne na rezultatima** – važno je da učenici istražuju, razmenjuju mišljenja i uče iz iskustava, a ne samo da „postignu cilj časa“.

✓ **Fleksibilnost** – teme i aktivnosti se biraju prema potrebama učenika, njihovim interesovanjima i aktuelnim izazovima u školi.

✓ **Atmosfera podrške** – klub funkcioniše kao zajednica poverenja, gde su učenici slobodni da izraze mišljenje, greše, uče jedni od drugih i rastu zajedno.

✓ **Vršnjačka podrška kao osnovna snaga kluba** – pored nastavnika i stručnih saradnika važnu i vrlo efektivnu ulogu ima vršnjačka podrška. Vršnjačka podrška jača samopouzdanje, empatiju i osećaj odgovornosti kod učenika koji pružaju podršku, dok kod onih koji je primaju povećava motivaciju, pripadnost i veru u sopstvene sposobnosti. Na taj način podrška ima dvostruki razvojni efekat – jača obe strane i doprinosi pozitivnoj klimi u školi. Učenici lakše prihvataju savet, ohrabrenje ili iskustvo od nekoga ko je njima sličan po uzrastu i iskustvu. Vršnjaci razumeju jezik, dileme i izazove svojih drugova, pa se među njima prirodno gradi osećaj poverenja i sigurnosti. Vršnjaci koji preuzimaju ulogu mentora ili podrške postaju živi primeri da su promene i uspeh mogući. Oni postaju model pozitivnog ponašanja. Kroz zajedničke aktivnosti učenici uče jedni od drugih – ne kroz predavanje, već kroz posmatranje, saradnju i deljenje iskustava.

1.3.1. Vršnjački odnosi kao faktor uspeha

Društvene promene tokom adolescencije menjaju odnose pojedinca sa drugim ljudima (Richards, 2011). U školskom kontekstu, ovo se ne odnosi samo na odnose sa nastavnicima, vršnjacima, pa čak i roditeljima, već i na podršku koju od njih dobijaju.

Jedna od najvažnijih okosnica samopoštovanja kod adolescenata između 14. i 16. godine jeste prihvaćenost od strane vršnjaka. Identifikacioni procesi sa vršnjacima postaju alternativa roditeljskom uticaju. Takođe, na ukupno samopoštovanje više utiču mišljenja ostalih vršnjaka nego mišljenja bliskih prijatelja – bliski prijatelji nas prihvataju onakve kakvi jesmo u većoj meri, dok su ostali vršnjaci skloniji odbacivanju. Značaj prihvatanja od strane vršnjaka zato predstavlja veoma bitan faktor razvoja. Veliki deo strepnji koje osećaju učenici upravo je vezan za vršnjačku grupu (Yaeger & Dweck, 2012).

Sposobnost sticanja i zadržavanja prijatelja u novom okruženju srednje škole je izvor anksioznosti, i nakon prelaska u srednju školu značajan je faktor slike koju adolescent ima o sebi (da li je „OK“ ili nije). Učenici koji su u srednju školu došli sa grupom učenika iz svoje osnovne škole, prema nalazima različitih istraživanja, imaju veliku prednost u procesu adaptacije na novu sredinu, iako se u osnovnoj školi možda nisu družili sa tom grupom dece.

Prilikom prelaska u srednju školu izražena su osećanja strepnje i straha u vezi sa uklapanjem u širi društveni kontekst srednje škole. Društvene grupe su samoregulisane, postavljaju pravila članstva i standarde šta je 'kul', a šta nije. Socijalne veštine učenika su izuzetno važne – morate biti prilično vešti u čitanju društvenih znakova i kodova ako želite da izbegnete ismevanje i odbacivanje u novom okruženju. Učenici se često trude da budu za početak neprimetni i da se ukllope, dok neki koriste potpuno suprotni pristup i trude se da budu dominantni. Dodatna strepnja odnosi se na vršnjačko nasilje, pogotovo kod učenika koji su ga već iskusili.

Nakon ovih briga, dolaze one koje proističu iz samoprocene vlastitih sposobnosti, na primer da li će moći da prate gradivo. Tada najčešće budu prisutne dve situacije, to jest učenici se dele na one koji su u osnovnoj školi dobili podršku i dobro se informisali te imaju dobru procenu i na one koji su došli manje informisani ili imaju iskrivljenu sliku o svojim mogućnostima pa su skloni potcenjivanju ili precenjivanju sebe.

Na listi briga adolescenata nalaze se i praktična pitanja kao što su veličina škole (npr. ogromna zgrada nove škole), udaljenost od mesta stanovanja, nepoznati kraj, mogućnosti prevoza itd.

Iz navedenog je jasno zašto smo u tranzicionim klubovima vršnjake videli kao najvažniji resurs i aktere podrške.

1.3.2. Školska kultura

Uzrast oko 15. godine života karakteriše preispitivanje sopstvenih interesa, sposobnosti i vrednosti i njihovo usklađivanje sa zahtevima pojedinih zanimanja i profesija. Tada deca analiziraju ciljeve kojima u životu teže, maštaju o budućnosti, biraju područja rada (radije nego konkretna zanimanja). Pored preispitivanja sopstvenih vrednosti, preispituju i vrednosti drugih, i često dolaze do sukoba sa odraslima, roditeljima i nastavnicima, najčešće upravo iz ovog razloga.

Pozitivna, prihvatajuća i podržavajuća školska kultura neguje odnose i daje učenicima osećaj sigurnosti tokom tranzicije u srednju školu.

Uspešna tranzicija na novo okruženje, očekivanja i društvenu dinamiku nije jednokratna čin, već kontinuirana putanja. Dinamiku tranzicije oblikuju kako ranija iskustva iz osnovne škole, tako i percepcije razlike između ova dva nivoa obrazovanja.

Zato u tranzicionim klubovima učenici često učestvuju u aktivnostima koje se ostvaruju u osnovnim školama. Na taj način, oni koji su već u srednjoj školi približavaju budućim prvacima svoju školu na način koji je njima razumljiv i prijemčiv. Ovakve aktivnosti u okviru osnovnih škola često se organizuju kao deo profesionalne orijentacije, ali su benefiti mnogo veći od samog upoznavanja sa obrazovnim profilima. Kada učenici osmog razreda dobiju priliku da razgovaraju sa srednjoškolcima, oni razmenjuju informacije o stvarima koje su njima značajne, a na koje zaposleni u školi možda ne bi obratili pažnju.

Nakon povratka u svoju školu, članovi Tranzicionog kluba integrišu ono što su saznali o potencijalnim učenicima svoje škole u planiranje budućih aktivnosti TK. Tako utiču na celu školu da se bolje pripremi za novu generaciju, da bolje prepozna šta im stvara anksioznost, da nastavnici imaju objektivnija očekivanja od učenika koji dolaze. Ne dolaze svi učenici u srednju školu podjednako motivisani i jasno opredeljeni za to za šta će se dalje obrazovati, te je suštinski važno da se usklade očekivanja nastavnika i učenika kako ne bi došlo do razmimoilaženja. Ako učenik oseća da je na pravom mestu, ciljevi koje postavlja pred sebe postaju deo njegove ličnosti i identiteta, a motivacija koja leži u osnovi ulaganja truda u učenje i rad u školi postaje vođena željom za samoostvarenjem (Ryan & Deci, 2000). Prihvatajuća kultura u školi predstavlja kontekst u kome učenik može da ima takvo iskustvo, a Tranzicioni klub je važna spona između novih učenika i srednje škole.

1.3.3. Individualizovane mere

U okviru Projekta škole su koristile instrument za procenu rizika od osipanja (više informacija u *Priručniku za planiranje, sprovođenje i praćenje mera za sprečavanje osipanja učenika*) koji je kroz ranije projekte razvijen i testiran. Na ovaj način je svaki odeljenjski starešina imao uvid u to da li i kakva podrška je učeniku potrebna, jer osim što učenik upoznaje novu školu, i škola mora da upozna njega.

Tranzicioni klubovi su mogućnost da neke od vidova podrške pruže upravo učenicima. Za učenike kojima je bila potrebna podrška u učenju organizovani su učenici-mentori. Takođe, iako je pomenuti instrument pouzdan i dobar način da se identifikuju potencijalni faktori rizika, učenici koji organizuju rad u TK mogu takođe da identifikuju dodatne potrebe kod novih učenika koje možda nisu očigledne

na osnovu instrumenta. Na primer mogu da skrenu pažnju nastavnicima i stručnim saradnicima ako učenik ima nekih manje očiglednih problema u ponašanju, ako čuju da postoji nešto što ga muči van škole, a to ne deli sa svima, ako ima nekih logističkih prepreka za redovno pohađanje i sl. Tako Tranzicioni klub postaje mesto gde se otkrivaju individualne potrebe kojih možda škola nije odmah svesna, ali i mesto gde neke od njih mogu da se zadovolje. Jedan od primera su i humanitarne akcije koje organizuju tranzicioni klubovi za učenike u teškom materijalnom položaju – pomoć se ogleda počev od prikupljanja knjiga do obezbeđivanja garderobe, ali osmišljeno i izvedeno na pažljiv i na način koji ne segregiše.

1.3.4. Saradnja osnovne i srednje škole

Teško je dovoljno naglasiti važnost saradnje između osnovne i srednje škole u procesu tranzicije – ona obezbeđuje kontinuitet podrške i olakšava učenicima da se uspešno prilagode novom kontekstu.

Efektivna i efikasna saradnja podrazumeva planirane i dvosmerne aktivnosti, koje povezuju odeljenjske starešine, stručne saradnike i učenike obe škole. Ona može da uključuje:

- Razmenu informacija o učenicima koji prelaze u srednju školu, uz poštovanje etičkih standarda i poverljivosti podataka.
- Zajedničke sastanke stručnih saradnika i odeljenjskih starešina radi razmene iskustava i potreba učenika.
- Upoznavanje budućih srednjih škola kroz posete, razgovore sa starijim učenicima ili radionice o očekivanjima i promenama.
- Zajedničke aktivnosti osnovnih i srednjih škola – tranzicioni klubovi, dani otvorenih vrata, tematske radionice i slično.
- Praćenje prilagođavanja učenika u prvim mesecima srednje škole i mogućnost naknadne podrške u saradnji sa matičnom osnovnom školom.

Zašto je saradnja između osnovne i srednje škole važna?

- Obezbeđuje kontinuitet podrške – učenici ne „počinju iznova“, već imaju osećaj da ih škola prati i razume.
- Smanjuje stres i nesigurnost – prelazak u novu školu postaje predvidiviji i manje zastrašujući.
- Podstiče profesionalnu saradnju i učenje nastavnika – škole zajedno razvijaju prakse koje podržavaju tranziciju.
- Jača inkluzivnost sistema – posebno za učenike iz osetljivih grupa kojima je kontinuitet podrške najčešće presudan na obrazovnom putu.

Saradnja osnovnih i srednjih škola tako postaje ključni element inkluzivne i podržavajuće tranzicije – proces u kojem nijedan učenik ne ostaje „između dva nivoa sistema“, već svako dobija priliku da nastavi svoj obrazovni put uz podršku.

Učenici su isticali da im je najviše značilo što su u novoj školi odmah prepoznali poznata lica, prostor, dobronamernost, otvorenost i slično.

Ovaj model pokazuje da tranzicija može biti planiran, podržavajući proces, a ne stresan period u kome je prekid školovanja veoma moguć. Kada škole sarađuju, učenici ne prelaze samo iz jedne zgrade u drugu – oni nailaze na razumevanje i podršku.

Osnovne i srednje škole uključene u Projekat razvile su i tokom godina dosledno primenjivale *Sporazum o saradnji između osnovne i srednje škole prilikom prelaska učenika u srednju školu*, a, između ostalog, sledeće prakse postale su sastavni deo rada i života svih škola uključenih u Projekat:

✦ Tokom drugog polugodišta osmog razreda, osnovne škole organizuju informativne i pripremne radionice o promenama koje učenike očekuju, dok srednje škole otvaraju vrata za posete, razgovore sa vršnjacima i članovima Tranzicionog kluba. Na taj način učenici imaju priliku da upoznaju buduće nastavnike, školsku sredinu i vannastavne aktivnosti, što im pomaže da smanje strah od nepoznatog.

✦ Po upisu u srednju školu, stručni saradnici obe škole razmenjuju informacije, pedagoške profile i planove podrške za učenike koji su već identifikovani da su bili pod rizikom da napuste školovanje (uz saglasnost roditelja), čime se omogućava detaljnije, blagovremeno i sveobuhvatnije upoznavanje učenika i njegovih potreba, te pravovremena podrška. Njihova saradnja se ne završava na ovom koraku, već nastavljaju da sarađuju pružajući učeniku potrebnu podršku.

Ukoliko u školi postoji Tranzicioni klub koji je aktivan tokom cele godine, aktivnosti se mogu planirati tako da prate školski kalendar. To znači da mogu da počnu upravo sa saradnjom sa osnovnom školom na pripremi učenika već u VIII razredu, a kasnije da budu fokusirane više na aktivnosti u samoj srednjoj školi.

Svaka osnovna škola ima već razrađen plan upoznavanja učenika sa srednjim školama u okruženju, koji obično uključuje posete srednjim školama ili organizovanje predstavljanja srednjih škola u osnovnoj. Ono na šta treba da se obrati posebna pažnja je šta nakon tih poseta možemo da saznamo od učenika i da na vreme prepoznamo da će za neke od njih tranzicija biti izazovna.

Tranzicioni klub srednje škole može da organizuje *otvorena vrata* za učenike koji su im bili u poseti ili kod kojih su bili, pa da nakon nekog perioda, kada se učenicima slegnu utisci, sa njima popriča o novim pitanjima koja su im se otvorila ili ako imaju neku bojazan koje nisu odmah bili svesni. Idealno bi bilo da i tim za profesionalnu orijentaciju takođe organizuje neku aktivnost gde bi učenici mogli da protumače osećanja u vezi sa prelaskom u srednju školu koja su im se možda javila nakon obilaska škole ili upoznavanja sa budućim nastavnicima. Ako Tranzicioni klub srednje škole dobije neki sumarni izveštaj osnovnih škola o tome šta učenicima stvara nelagodu, moći će da isplanira aktivnosti koje bi novim učenicima pomogle još od prvog dana srednje škole.

1.4. Posebna razmatranja pri radu sa učenicima iz osetljivih grupa

Osetljive društvene grupe čine pojedinci i zajednice koje su izložene povećanom riziku od društvene isključenosti i siromaštva (npr. osobe sa invaliditetom, deca, mladi, žene, starije osobe, Romi i Romkinje, LGBTI zajednica, neobrazovana lica, nezaposleni, izbegla i interno raseljena lica, kao i stanovništvo koje živi u ruralnim sredinama). U kontekstu obrazovanja, i na učenike koji dolaze iz porodica niskog socio-ekonomskog statusa treba obratiti posebnu pažnju jer se nalaze pod većim rizikom od socijalne marginalizacije. Naime, socio-ekonomski status porodica iz kojih dolaze, a koji se sastoji od kombinacije faktora poput prihoda, stečenog nivoa obrazovanja i zanimanja, direktno utiče na društvenu uključenost, značajno smanjujući šanse za ravnopravno učešće u društvenim aktivnostima i noseći dokazane negativne posledice na zdravlje i opšte blagostanje (Vlada Republike Srbije, 2021b).

Kada razmišljamo o učenicima iz osetljivih grupa, njihova pozicija u osnovnoj školi je već donekle problematizovana, jer nalazi istraživanja, kako u Srbiji tako i u inostranstvu, pokazuju da ovi učenici imaju niže samopoštovanje, niže osećanje dobrobiti u školi, kao i da ne dobijaju dovoljno podržavajuće povratne informacije od strane nastavnika (Hattie, 2009; Jovanović et al., 2017). Zbog svega toga, oni su manje unutrašnje motivisani i imaju manje šanse da razviju više nivoe kompetentnosti, pa je važno da im škola omogući i pruži dodatnu podršku u vidu različitih osnaživanja koja imaju za cilj podizanje samopoštovanja, akademske samopercepcije i akademskog self-koncepta.

Ono što ohrabruje i što je veoma važno prilikom dizajniranja sistemске podrške tranziciji učenika iz osetljivih grupa u srednju školu, jeste da često ovi učenici u

srednjim školama postižu rast samopoštovanja i rast unutrašnje motivacije, naročito ako upišu srednje stručne škole gde je više učenika koji imaju postignuća slična njihovim, jer se to odražava na proces samoprocene koji se često odvija kroz poređenje sa drugim učenicima (Ryan & Deci, 2000; Marsh et al., 2007).

Međutim, prilikom osmišljavanja individualnih mera podrške treba imati na umu da učenicima treba omogućiti da napreduju i ostvare uspeh u određenim školskim aktivnostima, jer će sa na taj način pojačati samopoštovanje učenika koje će dalje imati pozitivan efekat na razvoj budućih školskih postignuća (Nurmi & Salmela-Aro, 2002).

Stepen u kojem je izraženo uverenje osobe da je sposobna da obavi određeni zadatak i postigne postavljeni cilj naziva se samoeфикасношću. Što je samoeфикасност veća, to će uloženi trud, istrajnost i otpornost biti veći. Učenici sa teškoćama u učenju imaju niži osećaj samoeфикасности, negativnije procenjuju svoje raspoloženje, izveštavaju o nižim nivoima nade i uloženog truda u svoj akademski rad. Kod učenika uzrasta oko 15 godina, iz porodica nižeg socio-ekonomskog statusa, varijacije u uverenjima o samoeфикасности se objašnjavaju, između ostalog, i podrškom koju učenici dobijaju od vršnjaka, braće i sestara.

Učenici sa nižom samoeфикасношću teže zadatke posmatraju kao pretnje koje treba izbeći, često sumnjajući u svoje sposobnosti i percipirajući zadatke kao teže nego što zaista jesu. Ovakva uverenja intenziviraju stres i ograničavaju perspektivu učenika o pristupu rešavanju problema. Posledično, veoma niska uverenja o samoeфикасности (ne i stvarni nedostatak kompetencija) mogu biti uzrok neadaptivnog akademskog ponašanja, izbegavanja časova, nezainteresovanosti i slabijeg postignuća.

Sve navedeno je ključno prilikom planiranja podrške, uključujući i rad u Tranzicionom klubu. TK treba da bude sigurno mesto gde učenik istražuje svoje jake strane, uključuje se u zadatke i projekte koji odgovaraju njegovim talentima i afinitetima, i gde povremeno izlazi iz zone komfora u meri koja mu omogućava razvoj novih kompetencija.

1.5. Međunarodna praksa

Tranzicioni klubovi nisu potpuna novina u smislu školske prakse koja postoji kao vid podrške u tranziciji između obrazovnih nivoa. Istraživani su na primer efekti pilot klubova realizovanih tokom školske 2002/2003. u Velikoj Britaniji (Humphrey & Ainscow, 2006). Ovi klubovi su bili malo drugačiji od onih ostvarivanih u

projektnim školama i bili su organizovani tako da učenici već pred kraj osnovne škole nekoliko dana nedeljno provode u srednjoj školi. Tokom tih dana pohađali su nastavu po posebnom integrisanom kurikulumu kako bi unapredili osnovne kompetencije potrebne za dalje školovanje, a sa kojima su imali teškoće u prethodnom školovanju.

Tranzicioni klub trajao je šest nedelja pred kraj drugog polugodišta. Tokom tri dana u srednjoj školi i dva u osnovnoj, učenici su pratili program koji je bio koncipiran tako da razvijaju kompetencije na malo naprednijem nivou od trenutnog, onoliko koliko im je potrebno da uspešnije počnu prvu godinu srednje škole. Nastava je bila organizovana kroz aktivnosti koje su uključivale upotrebu IKT uz podršku nastavnika ali i učenika-mentora. Učenici su takođe uključivani i u druge aktivnosti kao što su sastanci parlamenta i slično. (Humphrey & Ainscow, 2006)

Načini organizacije različitih TK i aktivnosti koje uključuju razlikuju se od zemlje do zemlje i od škole do škole. Negde, kao u navedenom primeru, TK traje samo ograničeni period, a negde klubovi nakon što se novi učenici adaptiraju nastavljaju da rade na drugim prioritetima za koje se učenici odluče.

U navedenom primeru posebno se ističe postupnost u adaptaciji, kako u izlaganju novim akademskim zahtevima tako i u boravku u novoj sredini. Međutim, kao i kada je u pitanju redovna nastava, učenici imaju i svoju unutrašnju dinamiku koja nekad nije u skladu sa planovima škole. Zato su se i u ovom slučaju javljali učenici za koje su ove aktivnosti predstavljale izazov. U narednim generacijama srednja škola se potrudila da kroz interaktivne digitalne ture učenike bolje pripremi za boravak, pre nego što počnu da dele vreme između dve škole.

Neki elementi kluba iz ovog primera mogu da se primene i u našem kontekstu, iako naši učenici često pre jula i završnog ispita ne znaju ili nisu sigurni koju srednju školu će upisati.

Dostupni su razni resursi koji pružaju uvid u to koje aktivnosti i na koji način mogu da se organizuju u periodu od 12 meseci do čak 24 meseca pre upisa u srednju školu, ali ćemo ovde izdvojiti samo neke elemente koji mogu da se prilagode našem kontekstu.

Ideje za radionice i aktivnosti razvijane u Velikoj Britaniji i Australiji možete pogledati na nekom od sajtova:

- Australija, BeYou: <https://beyou.edu.au/resources/fact-sheets/child-and-adolescent-development/transition-from-primary-to-secondary>
- Velika Britanija, Leeds for Learning: <https://leedsforlearning.co.uk/Page/10027>

1.5.1. Trostepeni model

Univerzalni tranzicioni programi su osmišljeni da zadovolje potrebe svih učenika i oslanjaju se na prakse koje su se pokazale kao efektivne. Međutim, kao i kada je reč o učenju, tako i podrška tranziciji mora da se preispita iz perspektive pojedinačnog učenika. Možda će neke aktivnosti morati da se prilagode kako bi se zadovoljile potrebe učenika u svakoj specifičnoj učeničkoj grupi, a nekad se menjaju u skladu sa potrebama cele generacije. Na primer, generacija koja je zbog pandemije kovida 19 nastavu pohađala onlajn i morala da poštuje posebna pravila sigurno je imala drugačije iskustvo i produžen period adaptacije na srednju školu kao novu sredinu. Škole u našem projektu su isticale da je tada bilo potrebno mnogo više vremena da upoznaju nove učenike, kao i da je rad na njihovoj integraciji bio pojačan, a bio je prisutan i veći problem sa stvaranjem radnih navika i redovnošću pohađanja.

Kada univerzalni pristup nije dovoljan (mere usmerene na celu novu generaciju), onda je moguće, kao i kod prilagođavanja programa nastave i učenja, prilagoditi podršku u različitoj meri.

U Australiji se, osim osnovnog prvog nivoa tranzicione podrške škole, primenjuju još dva nivoa podrške – drugi se odnosi na određenu grupu učenika, a treći je potpuno individualizovana podrška.¹

U podršku drugog nivoa odlično je uključiti Tranzicioni klub jer se ona odnosi posebno na učenike iz osetljivih grupa, kao što su učenici sa smetnjama u razvoju i/ili invaliditetom, i njihovu podršku je potrebno planirati dugoročno i često iz više perspektiva. Učenici sa invaliditetom mogu imati složenije zahteve u tranziciji jer, pored prilagođavanja nastavnog plana i programa ili njihovog neposrednog okruženja, nekad je potrebno i podstaknuti posebnu osetljivost vršnjačke grupe i dodatno jačati inkluzivnu kulturu u školi.

Prilikom planiranja podrške u tranziciji za učenike sa smetnjama u razvoju i/ili invaliditetom, važno je uzeti u obzir:

1 Resursi Odeljenja za obrazovanje, Australija, dostupno na sledećim linkovima:
<https://www2.education.vic.gov.au/pal>
<https://www2.education.vic.gov.au/pal/primary-secondary-school-transition/guidance/four-phases-of-transition-to-secondary-school>

- prirodu izazova (smetnje u razvoju/invaliditet) i konkretne potrebe u učenju
- uticaj na pristup i učešće učenika u obrazovnom okruženju
- prilagođavanja koje je osnovna škola sprovela kako bi te potrebe adresirala kao i
- stepen u kojem postojeći programi podrške u srednjoj školi uzimaju u obzir individualne potrebe učenika i njegove porodice i kako bi ih trebalo unaprediti.

Tranzicioni klub bi na ovom nivou mogao značajno da doprinese tako što će se postarati da socijalno okruženje u koje učenik dolazi bude podržavajuće. Takođe, može se organizovati i vršnjačka podršku u učenju u saradnji sa nastavnicima, koja bi počela od prvih nedelja, za razliku od klasične dopunske, u koju se učenik uključuje kada se proceni da ne napreduje ili zaostaje u učenju.

Kada govorimo o podršci trećeg nivoa, onda govorimo o onome što je u projektu ostvarivano kroz rad tranzicionih klubova, odnosno kroz planove za rad TK. Ovi planovi sadrže potpuno individualizovane mere proistekle iz procesa identifikacije u osnovnoj školi, koje su nastale u saradnji nastavnika, stručne službe i porodice, a srednja škola dobija informaciju o tome šta je sugerisano kao podrška. Pošto te mere mogu da budu vrlo različite, od toga da je učeniku potrebna pratnja na putu do škole do toga da mu je neophodna materijalna podrška, i tranzicioni klubovi imaju mnogo opcija. Mogu da organizuju humanitarne akcije ili da učenike upoznaju sa novom lokalnom zajednicom, ako su učenici došli iz drugih gradova. Takođe, mogu da povezuju učenike po takozvanom „buddy“ sistemu, pri čemu učeniku mlađeg razreda bude dodeljen učenik iz starijeg razreda koji mu je podrška u fazi navikavanja na novu školu.

Sve ove prakse su one koje su se kroz istraživanja i vrednovanje efekata pokazale kao dobre. Svaka škola svoj Tranzicioni klub može da prilagodi onome što su najčešće potrebe novih učenika. Važno je da Tranzicioni klub bude i spona između novih učenika i nove škole, neka vrsta tela koje će im pomoći da iskažu svoje potrebe a koje će TK zastupati. Tranzicioni klub treba da neguje školski etos i inkluzivnu i prihvatajuću atmosferu, uz naglasak na participaciju učenika.

2. KONCEPT TRANZICIONOG KLUBA

U okviru ovog poglavlja upoznaćete se sa konceptom, ulogom i značajem osnivanja Tranzicionog kluba, kao i sa nekoliko ključnih oblasti podrške koja je kroz TK pružana učenicima u Projektu. TK je uveden kao jedan od ključnih oblika podrške učenicima prilikom prelaska iz osnovne u srednju školu – ideja kluba proistekla je iz potrebe da se učenicima obezbedi prostor za učenje, povezivanje, osnaživanje i razvoj osećanja pripadnosti, i to posebno onima koji se suočavaju sa dodatnim izazovima u obrazovanju.

Tokom šest godina rada, škole su razvijale i prilagođavale rad tranzicionih klubova oslanjajući se na okvir koji je razvio Centar za obrazovne politike – koncept klubova za učenje i prateće smernice za škole. Svaka škola je oblikovala rad svog tranzicionog kluba u skladu sa specifičnostima učenika, školskog i lokalnog konteksta, čime je stvoren bogat spektar iskustava i inovacija u radu sa učenicima.

TK se pokazao kao vredan, prilagodljiv i transformativan mehanizam za jačanje dobrobiti učenika. U okviru TK učenici razvijaju ključne socijalne, emocionalne i akademske veštine, dok istovremeno dobijaju neophodnu podršku nastavnika i vršnjaka. Njegov glavni značaj ogleda se u tome što učenici jačaju samopouzdanje i osećaj prihvaćenosti, uče kako da se efikasno nose sa promenama, razvijaju sposobnost razumevanja sebe i drugih, te aktivno učestvuju u stvaranju pozitivne i podržavajuće školske klime.

U isto vreme, TK doprinosi razvoju kulture saradnje i inkluzivne kulture i prakse škole jer povezuje učenike, nastavnike, roditelje i širu zajednicu na putu ostvarivanja zajedničkog cilja, a to je uspešan prelazak svakog učenika u novu fazu školovanja i uspešan završetak započetog nivoa obrazovanja.

2.1. Karakteristike Tranzicionog kluba

Tranzicija kroz različite nivoe obrazovanja (npr. upis srednje škole), horizontalna tranzicija (npr. promena smera, promena škole), kao i ponavljanje razreda, predstavljaju veoma osetljiv period za učenika.

Učenici se tada suočavaju sa novom i nepoznatom sredinom (nastavnicima, vršnjacima, ustanovom itd.), sa novim načinom i tempom učenja. To može izazvati nesigurnost i anksioznost, koje učenici ispoljavaju i pokušavaju da prevaziđu na različite načine. Ukoliko su nesigurnost i anksioznost izraženi, učenik može biti u riziku od napuštanja školovanja. Zato je važno učenicima omogućiti da ova negativna osećanja i doživljaje ublaže i da se poveća osećaj dobrobiti u novoj školi.

Tranzicioni klub predstavlja podsticajno okruženje u kom učenici:

- jačaju osećaj dobrobiti u školi
- izgrađuju samopoštovanje i samopouzdanje
- razvijaju funkcionalna znanja i veštine
- jačaju samoefikasnost.

To znači da se u klubu sprovode raznovrsne aktivnosti koje podržavaju učenike u različitim aspektima funkcionisanja u školi, a koje su pre svega zasnovane na poverenju, prihvatanju, poštovanju i saradnji.

Tranzicioni klub je prvenstveno namenjen svim učenicima škole koji su u nekoj vrsti tranzicije:

- učenicima prvog razreda koji su prešli iz osnovne u srednju školu
- učenicima koji su iz jedne škole prešli u drugu školu u bilo kom razredu
- učenicima škole koji su promenili smer
- učenicima škole koji su ponavljali razred.

Tranzicioni klub je otvoren i za sve ostale zainteresovane učenike uključujući one koji imaju periodične teškoće u različitim domenima (učenje, socio-emocionalni razvoj, porodični izazovi, iskustva s nasiljem i sl.), one koji postižu dobar, vrlo dobar ili odličan opšti uspeh i žele da doprinesu zajednici Kluba, kao i darovite učenike i druge koji su voljni da aktivno učestvuju u pružanju vršnjačke podrške.

Dakle, Tranzicioni klub jeste prvobitno namenjen učenicima na koje deluju faktori rizika za napuštanje školovanja, ali je istovremeno otvoren i za sve ostale

učenike u školi. Njegova snaga leži upravo u transformativnom karakteru, jer se njegova delatnost kontinuirano prilagođava i proširuje u skladu sa potrebama različitih učenika, čime doprinosi osećaju dobrobiti svih učenika u školi.

Uloga i značaj osnivanja TK

Učenici prvog razreda srednje škole se nalaze u najvišem riziku od osipanja u poređenju sa učenicima ostalih razreda. Polaskom u prvi razred srednje škole, učenici menjaju već dobro poznatu osnovnoškolsku sredinu novom školom, novim nastavnicima, novim vršnjacima, novim načinom i tempom učenja i razvijanjem novih kompetencija.

Uz pomenutu nesigurnost, na učenike mogu delovati i drugi faktori rizika od napuštanja školovanja, kao što su siromaštvo (faktor sa najvećim uticajem na prekidanje školovanja), neprihvatanje od strane vršnjaka, nedostatak podrške u porodici za nastavak školovanja, nezadovoljstvo odabranim obrazovnim profilom, nepoznavanje sopstvenih profesionalnih interesovanja, neinformisanost o mogućnostima školovanja (npr. promene obrazovnog profila), loša komunikacija sa nastavnicima, slabija postignuća, visok apsentizam itd.

Imajući navedeno u vidu, važno je da što ranije u školskoj godini, na primer odmah po polasku u prvi razred, učenici budu uključeni u aktivnosti Tranzicionog kluba koje su usmerene na umanjivanje negativnog dejstva faktora rizika i na povećanje osećanja dobrobiti u školi, samopouzdanja i samopoštovanja, doživljava samoefikasnosti itd.

2.2. Preporučene oblasti podrške u Tranzicionom klubu

U nastavku su navedene oblasti podrške koje bi učenicima trebalo pružiti u Tranzicionom klubu, kao i ciljevi podrške i pojašnjenje zašto su navedene oblasti odabrane kao ključne. U pitanju su sledeće oblasti podrške:

- Podrška u učenju s ciljem razvijanja funkcionalnih znanja i veština i jačanje samoefikasnosti
- Prihvatanje od strane vršnjaka s ciljem jačanja samopoštovanja i samopouzdanja
- Profesionalni razvoj i osećanje dobrobiti
- Jačanje komunikacijskih veština s ciljem razvoja komunikacione kompetentnosti i samopouzdanja

- Saradnja sa roditeljima (partnerski odnos sa školom) s ciljem povećanja svesti o značaju obrazovanja i obezbeđivanja njihove podrške nastavku i završetku školovanja deteta.

Oblasti podrške služe kao preporučeni, a ne striktni okvir. Stoga svaka škola zadržava autonomiju da ih **prilagodi, proširi ili dopuni novim segmentima**, u skladu sa jedinstvenim potrebama učenika i raspoloživim resursima.

U nastavku slede smernice za planiranje aktivnosti i primeri specifičnih ciljeva i aktivnosti koje vam mogu poslužiti kao inspiracija za dalju konceptualizaciju u okviru vašeg godišnjeg plana i mesečnih planova rada Tranzicionog kluba.

2.2.1. Podrška u učenju

U tabeli koja sledi možete da se upoznate sa konkretnim primerima aktivnosti u TK koje su planirane u cilju podrške u učenju, razvijanju funkcionalnih znanja i veština i jačanju samoeфикаsnosti.

Tabela: Podrška u učenju

Osnovni saveti za planiranje	Ciljevi i primeri aktivnosti za dalju razradu
Utvrđite predmete i oblasti u kojima učenici imaju najviše teškoća. Povezujte aktivnosti sa školskim izazovima (pismeni zadaci, klasifikacioni periodi i sl.). Uvrstite radionice na temu stilova učenja. Uvrstite radionice na temu samoregulisanoг učenja i kontinuirano pružajte učenicima podršku u njegovom razvoju. Aktivnosti primarno treba da budu usmerene na razvoj radoznalosti, istraživanje, kritičko mišljenje, aktivno učenje, povezivanje sa stvarnim životom, rešavanje problema i donošenje odluka, razvoj međupredmetnih kompetencija.	Razvijanje funkcionalnih znanja i veština: „Učimo kroz igru i istraživanje“, „Znanje u akciji – kako da povežem gradivo sa životom“, „Kako postavljам pitanja i tražim odgovore“, „Veštine rešavanja problema“, „Od ideje do rešenja – kako donosim odluke“, „Mini-projekat: istraži, poveži, predstavi“. Jačanje samoeфикаsnosti i motivacije: „Verujem da mogu!“, „Moj uspeh – moj trud“, „Kako prepoznajem svoje jake strane“, „Učenje bez straha od greške“, „Motivaciona mapa – gde želim da stignem?“

Osnovni saveti za planiranje	Ciljevi i primeri aktivnosti za dalju razradu
Neophodan je diferenciran pristup – fleksibilno planiranje realizacije i vrednovanja učenja i postignuća tako što se uzimaju u obzir razlike između grupa ili pojedinačnih učenika. Diferencijaciju je potrebno vršiti i na programskom (sadržaj, obim gradiva, tempo rada, nivo postignuća) i na organizaciono-metodičkom planu (diferencijacija zadataka i pitanja). Ne zaboravite na prilagođenu podršku i u pripremi za stručni/maturski ispit. Izaberite, obučite i uključite vršnjačke mentore. Uključite različite nastavnike (ne samo one koji već predaju odeljenjima ili konkretnim učenicima). U procesu planiranja radite timski.	Stilovi i strategije učenja: „Kako najbolje učim? – otkrivanje ličnih stilova učenja“, „Vizuelni, auditivni, kinestetički – pronađi svoj stil“, „Kako da učim pametnije, a ne više“, „Tehnike pamćenja i ponavljanja“, „Moja mapa znanja“, „Organizuj svoje vreme – plan za uspeh“, „Kako da učimo uspešnije“, Mini izazov „Učim pametnije“ – testiranje strategija i stilova učenja. Procena učenikovog stila učenja i upoznavanje sa metodama za učenje koji odgovaraju procenjenom stilu. Procena učeničkih atribucija školskog uspeha i neuspeha, izrada i distribucija elektronskih sadržaja za podršku u učenju – prezentacije, materijali, posteri, video-prezentacije na teme efikasnog učenja, organizacije vremena, nastave na daljinu i sl. Samoregulacija i refleksija: „Kako da ostanem fokusiran?“, „Šta radim kada ne ide?“, „Planiram, pratim, procenjujem – moj proces učenja“, „Moji ciljevi za ovu nedelju“, „Dnevnik mog napretka“, „Učim iz svojih grešaka“. Vršnjačka podrška i mentorski rad: Obuka potencijalnih učenika „eksperata“ za pružanje podrške u učenju drugim učenicima. Uključivanje vršnjaka „eksperata“ za različite oblasti nastavnih predmeta. „Zajednički prostor za učenje – podrška u učenju uz pomoć vršnjaka“,

Osnovni saveti za planiranje	Ciljevi i primeri aktivnosti za dalju razradu
	„Postajem vršnjački mentor“, „Kako pomažem drugima da uče“, „Zajedno do uspeha“, „Mentorski krug – učimo jedni od drugih“, „Učionica podrške – prostor gde pitamo i delimo“, „Ja učim tebe, ti učiš mene“. Priprema za školsku uspešnost, pismene i kontrolne zadatke, stručne/završne ispite: „Moja strategija za pismeni zadatak“, „Kako da se pripremam za kontrolni test“, „Kako učim za završni / maturalni ispit“, „Stres pred ispit – kako ga prevazići“, „Od plana do rezultata – organizuj učenje“. Prilagođena dopunska nastava nastavnika opšteobrazovnih predmeta. Prilagođena dopunska nastava nastavnika stručnih predmeta.

Za konkretne predloge aktivnosti u ovoj oblasti, pogledajte prilog: Predlozi aktivnosti za oblast Podrška u učenju.

2.2.2. *Prihvatanje od strane vršnjaka*

Govorili smo već o tome koliko je u ranoj adolescenciji značajno prihvatanje od strane vršnjaka, njihovo mišljenje i odobravanje, koje je najčešće kontrateg tadašnje identifikacije sa roditeljima. Ova identifikacija sa vršnjačkom grupom i osećaj pripadanja njoj odražava se na globalno samopoštovanje i samopouzdanje učenika.

U narednoj tabeli su dati saveti za planiranje aktivnosti koje doprinose jačanju samopoštovanja i samopouzdanja učenika.

Tabela: Prihvatanje od strane vršnjaka

Osnovni saveti za planiranje	Ciljevi i primeri aktivnosti za dalju razradu
Kreirati sigurno i podsticajno okruženje gde se učenici osećaju prihvaćeno. Voditi računa da učenici koji su povučeni ili novopridošli budu aktivno uključeni u rad i školski život vršnjačke grupe. Promovisati aktivnosti koje zahtevaju timski rad, zajedničko rešavanje zadataka i međusobno oslanjanje.	Podsticanje saradnje i poverenja među učenicima: Igra „Ko smo mi?“ – upoznavanje kroz crteže i simbole. „Kutak zahvalnosti“ – poruke podrške među učenicima. Vršnjački intervjui – predstavljanje vršnjaka. Dan različitosti – obeležavanje i slavljenje različitosti. „Naš mural“ – zajednički pano koji prikazuje vrednosti grupe (npr. poverenje, podrška, saradnja).
Organizovati mešovite grupe koje okupljaju učenike različitih uzrasta i interesovanja. Uključiti starije učenike kao vršnjačke mentore. Podsticati zajedničke akcije i kreativne projekte.	Povezivanje učenika iz različitih odeljenja i razreda: „Dan razmene iskustava“ – stariji učenici dele savete mlađima. „Zajednički izazov“ – rešavanje problemskih zadataka u mešovitim grupama. „Mini-projekti za zajednicu“ – uređivanje školskog prostora, ekološke ili humanitarne akcije, organizacija kulturnih i zabavnih događaja.
Podržati ideje koje pokreću sami učenici i dati im odgovornost za realizaciju. Ohrabrivati grupno donošenje odluka i zajedničko predstavljanje rezultata. Promovisati zajedničke uspehe kroz školske kanale (oglasna tabla, sajt, društvene mreže).	Ohrabrivanje zajedničkih inicijativa učenika: „Naš mural“ – zajednički pano sa porukama podrške i simbolima prijateljstva. „Kutak zahvalnosti“ – kutija ili pano gde učenici ostavljaju poruke zahvalnosti i ohrabrenja. „Klupska inicijativa“ – učenici osmišljavaju i sprovode mini-akciju po svom izboru (npr. Dan prijateljstva).

Osnovni saveti za planiranje	Ciljevi i primeri aktivnosti za dalju razradu
Razgovarati o tome šta različitost znači i zašto je vredna. Uključiti primere iz svakodnevnog života i školskog konteksta. Podsticati empatiju, aktivno slušanje i otvorenost.	Razvijanje uvažavanja različitosti: „Dan različitosti“ – predstavljanje kultura, jezika, hobija, posebnih talenata. „Moj put, tvoja priča“ – učenici u paru razmenjuju priče o sebi i predstavljaju partnera grupi. „Mapa različitosti“ – zajednički pano koji prikazuje snagu različitih iskustava i identiteta.
Davati redovne povratne informacije koje ističu napredak, trud i doprinos učenika. Uključiti aktivnosti koje pomažu učenicima da prepoznaju sopstvene snage i uspehe. Voditi kratke refleksivne razgovore posle svake aktivnosti.	Jačanje samopoštovanja i samopouzdanja učenika: „Moje jake strane“ – radionica o prepoznavanju ličnih potencijala. „Moja mala pobeda“ – deljenje nedeljnih uspeha. „Galerija ponosa“ – pano sa učeničkim postignućima, crtežima ili citatima.

Za konkretne predloge aktivnosti u ovoj oblasti, pogledajte prilog: Predlozi aktivnosti za oblast Prihvatanje od strane vršnjaka.

2.2.3. Profesionalni razvoj i osećanje dobrobiti

Krajem osnovne i tokom srednje škole započinje proces izgradnje budućeg profesionalnog identiteta mlade osobe. Tome, s jedne strane, doprinosi profesionalno informisanje koje se dešava u školi ali i van nje, a sa druge, očekivanja i zahtevi koje pred učenika stavlja škola, nastavnici i sam obrazovni profil za koji se školuje.

U tom procesu je važna uloga škole koja treba da doprinese objektivnom sagledavanju, odnosno razumevanju odnosa između interesovanja i želja, sposobnosti i ciljeva, i karakteristika i zahteva različitih zanimanja.

Dodatni element ovog procesa je upoznavanje i razmatranje mogućnosti daljeg obrazovanja nakon završetka srednje škole. Komuniciranje očekivanja učenika od škole i zaposlenih i odgovor na te potrebe, koji je u skladu sa realnim mogućnostima, doprinose osećaju dobrobiti kod učenika.

U narednoj tabeli su predstavljene aktivnosti koje se mogu planirati u cilju ostvarivanja ove oblasti podrške.

Tabela: Profesionalni razvoj i osećanje dobrobiti

Osnovni saveti za planiranje	Ciljevi i primeri aktivnosti za dalju razradu
Pomozite učenicima da istražuju svoje vrednosti, interesovanja, sposobnosti i motivaciju. Povežite aktivnosti sa realnim životnim situacijama i potrebama tržišta rada. Koristite kreativne metode (diskusije, igre uloga i sl.).	Podsticanje profesionalnih interesovanja i samospoznaje: „Šta me pokreće?“ – identifikacija vrednosti i interesa. „Moji talenti i mogućnosti“ – otkrivanje ličnih potencijala. „Karta mog puta“ – povezivanje interesovanja sa mogućim profesijama.
Organizujte posete kompanijama, institucijama i zanatskim radnjama. Uključite goste predavače (roditelje, bivše učenike, stručnjake iz različitih oblasti). Obezbedite mogućnost za direktno iskustveno učenje (engl. „job shadowing“, intervjui, mini-projekti).	Povezivanje učenika sa realnim svetom rada: Susreti sa profesionalcima – razgovori o karijernom putu i izazovima. Posete lokalnim firmama i ustanovama. „Jedan dan u ulozi...“ – učenici biraju zanimanje i predstavljaju ga grupi.
Naglasiti važnost škole kao prostora za razvoj ličnih i profesionalnih veština. Povezati učenje sa životnim ciljevima i osećajem svrhe. Ohrabrivati refleksiju o tome kako škola podržava lične aspiracije učenika.	Jačanje osećanja smisla i dobrobiti u školi: „Škola po mojoj meri“ – diskusija o očekivanjima i predlozima učenika. „Kako mi škola pomaže da rastem?“ – zajednički plakat ili prezentacija. „Moja mapa uspeha“ – učenici prate svoj napredak u toku godine.
Povežite školu sa lokalnim institucijama, preduzetnicima i organizacijama koje mogu pružiti podršku učenicima. Aktivirajte bivše učenike kao inspirativne mentore. Saradnja sa roditeljima kroz zajedničke susrete i karijerne radionice.	Uključivanje zajednice i partnera: „Gosti u učionici“ – bivši učenici i roditelji dele svoja iskustva. „Zajednica podrške“ – mreža saradnika iz lokalne zajednice. „Dan karijera“ – prezentacija zanimanja i razgovori sa stručnjacima.

Za konkretne predloge aktivnosti u ovoj oblasti, pogledajte prilog: Predlozi aktivnosti za oblast Profesionalni razvoj i osećanje dobrobiti.

2.2.4. Jačanje komunikacijskih veština

Veštine komunikacije omogućavaju učenicima srednjoškolskog uzrasta ne samo da dobro artikuliraju svoje potrebe, želje, interesovanja i vrednosti već i da se zauzimaju za njih, da ih brane i da se odupru pritiscima ili nerazumevanju ličnih stavova i mišljenja. Podržati razvoj ovih veština znači podržati razvoj ličnosti koja će se samouvereno zauzimati za sebe i svoje potrebe.

U sledećoj tabeli su navedeni saveti za planiranje i aktivnosti koje unapređuju komunikacijske veštine učenika.

Tabela: Jačanje komunikacijskih veština

Osnovni saveti za planiranje	Ciljevi i primeri aktivnosti za dalju razradu
Planirati niz kraćih radionica. Kombinovati igre, simulacije i refleksiju. Kreirati sigurno i podržavajuće okruženje. Upoznati učenike sa razlikom između pasivne, agresivne i asertivne komunikacije (svesne sopstvenih prava i vrednosti, ali uz uvažavanje prava drugih). Uvežbavati izražavanje mišljenja, osećanja i potreba na nenasilan i uvažavajući način. Pružati povratnu informaciju kroz pohvalu, modelovanje i zajedničku refleksiju.	Razvijanje asertivne komunikacije „Asertivno – ne agresivno, ne pasivno“ – prepoznavanje i vežbanje različitih stilova komunikacije. „Reci to jasno“ – vežbanje izražavanja sopstvenog stava i postavljanja granica. „Ja-poruke“ – učenici uče kako da izraze emocije i potrebe bez okrivljavanja.
Obratite pažnju na ton, govor tela, izraze lica i kontakt očima. Uključite aktivnosti koje podstiču razumevanje i tumačenje neverbalnih signala. Povežite verbalne i neverbalne poruke sa osećanjima i situacijama iz svakodnevnog života.	Razvijanje verbalne i neverbalne komunikacije: Igra „Pogodi emociju“ – izražavanje osećanja mimikom i gestovima. „Slušam te“ – vežbanje aktivnog slušanja u paru. „Komunikacioni bingo“ – učenici otkrivaju zajedničke teme kroz razgovor.

Osnovni saveti za planiranje	Ciljevi i primeri aktivnosti za dalju razradu
Učite učenike da razlikuju sukob od nasilja, kao i da konflikt može biti prilika za razvoj. Promovišite dijalog, kompromis i zajedničko traženje rešenja. Podučite učenike tehnikama smirivanja i aktivnog slušanja u stresnim situacijama.	Rešavanje sukoba i saradnička komunikacija: „Konflikt kao prilika“ – analiza primera i pronalaženje konstruktivnih rešenja. „Uloge u sukobu“ – igre uloga i refleksija o mogućim ishodima. „Most razumevanja“ – učenici zajedno formulišu rešenje spora.
Pružite učenicima priliku da izraze mišljenje pred grupom u atmosferi uvažavanja. Koristite debatne i diskusione forme koje podstiču aktivno slušanje i poštovanje različitih stavova. Vežbajte davanje konstruktivne povratne informacije.	Razvijanje argumentacije i javnog izražavanja „Debatni krug“ – učenici zauzimaju različite perspektive i uče argumentovano izražavanje. „Uloga moderatora“ – učenik vodi diskusiju i usmerava razgovor. „Moje mišljenje vredí“ – javni govor na temu koja je učenicima bliska/zanimljiva.
Razvijajte slušanje sa razumevanjem – fokus na emocijama i potrebama sagovornika. Uključite igre koje podstiču perspektivu „staviti se u tuđe cipele“. Obezbedite sigurno okruženje gde su greške deo procesa učenja.	Podsticanje empatije i razumevanja sagovornika „Korak u tuđim cipelama“ – učenici govore iz perspektive druge osobe. „Krug poverenja“ – deljenje iskustava i osećanja uz pravila slušanja bez osude. „Moja reč menja svet“ – kratke poruke podrške i uvažavanja među učenicima.

Za konkretne predloge aktivnosti u ovoj oblasti, pogledajte prilog: Predlozi aktivnosti za oblast Jačanje komunikacijskih veština.

2.2.5. Saradnja sa roditeljima

Poznato je koliko su saradnja roditelja i škole, a naročito partnerski odnos ova dva važna entiteta u životu svakog učenika, važni za sve segmente obrazovanja i vaspitanja. Dobra saradnja i participacija roditelja doprinose i uspešnoj tranziciji učenika na sledeći nivo obrazovanja. Zato je važno pomoći roditeljima, naročito onima koji dolaze iz osetljivih društvenih grupa, da razumeju značaj obrazovanja, pre svega kao šanse da se iskorači iz začaranog kruga okolnosti i faktora koji

doprinosu njihovom nepriviligovanom položaju. Kada se stvori razumevanje od strane roditelja i kada se spoznaju napori koje škola ulaže za dobrobit učenika, lakše je obezbediti podršku roditelja učeniku u procesu tranzicije i zajednički delovati u njegovom interesu.

U narednoj tabeli su dati saveti koji se odnose na oblast podrške – saradnja sa roditeljima.

Tabela: Saradnja sa roditeljima

Osnovni saveti za planiranje	Ciljevi i primeri aktivnosti za dalju razradu
Obezbedite otvorenu i dvosmernu komunikaciju između roditelja i škole. Ohrabrite roditelje da izraze mišljenja, dileme i predloge. Organizujte susrete koji neguju međusobno uvažavanje, ne samo razmenu informacija.	Razvijanje poverenja i partnerskih odnosa između škole i roditelja: „Veće razgovora“ – roditelji dele svoja iskustva o školovanju i podršci deci. „Kafa sa razrednim starešinom“ – neformalni razgovori o školskom životu. „Naša škola – zajednički prostor“ – zajedničko kreiranje ideja za poboljšanje školskog okruženja.
Edukujte roditelje o načinima na koje mogu podržati dete kod kuće (organizacija vremena, motivacija, komunikacija). Promovišite koncept zajedničkog učenja i osnaživanja porodice. Pružite konkretne primere podrške, uz poštovanje različitih mogućnosti porodica.	Uključivanje roditelja u podršku učenju i razvoju deteta: Radionica „Kako podržati dete u učenju“ – praktični saveti i razmena iskustava. „Porodični izazov u učenju“ – zajedničko rešavanje zadataka ili kviz znanja. „Zajedno do cilja“ – radionica o postavljanju i praćenju obrazovnih ciljeva.
Organizujte događaje gde roditelji mogu da vide aktivnosti kluba i učestvuju u njima. Promovišite otvorenost i transparentnost rada kluba. Podstaknite roditelje da daju ideje i predloge za nove aktivnosti.	Uključivanje roditelja u aktivnosti Tranzicionog kluba „Dan otvorenih vrata kluba“ – učenici predstavljaju aktivnosti roditeljima. „Roditeljski kutak“ – pano sa porukama podrške i zajedničkim idejama. „Zajedno u akciji“ – zajedničke volonterske aktivnosti učenika i roditelja.

Za konkretne predloge aktivnosti u ovoj oblasti, pogledajte prilog: Predlozi aktivnosti za oblast Saradnja sa roditeljima.

3. KORACI ZA USPEŠNO OSNIVANJE TRANZICIONOG KLUBA

U okviru ovog poglavlja upoznaćemo vas sa ključnim koracima koje je potrebno preduzeti kako bi se koncept Tranzicionog kluba uspešno razvio i prilagođavao specifičnostima vaše škole i potrebama učenika.

Slika: Prikaz koraka za uspešno uspostavljanje i funkcionisanje TK

Identifikovanje potreba
učenika

Formiranje tima

Planiranje aktivnosti

Podsticajna fizička
aktivnost

Oglašavanje i
promovisanje

Praćenje i
vrednovanje

U odnosu na svaki prikazan korak u nastavku slede smernice i preporuke koje vam mogu pomoći da obezbedite kvalitetan i efektivan rad ovog inovativnog oblika podrške.

3.1. Prvi korak: Identifikovanje potreba učenika

Uspeh rada Tranzicionog kluba u velikoj meri zavisi od inicijalnog koraka – identifikacije i razumevanja potreba učenika, a posebno onih koji pripadaju osetljivim grupama ili su izloženi faktorima koji mogu imati negativan uticaj na nastavak školovanja.

Pre nego što se započne planiranje aktivnosti, važno je steći celovit uvid u potrebe učenika u tranziciji kako bi se podrška zasnivala na realnim podacima, iskustvima i potencijalima svakog učenika.

Ključ uspeha Tranzicionog kluba leži u prepoznavanju i uvažavanju potreba učenika. Identifikacija učenika i njihovih potreba nije administrativni zadatak, već proces građenja odnosa poverenja, razumevanja i podrške. Kada tim razume učenike – ne samo njihove rizike, već i njihove snage – tada Tranzicioni klub postaje prostor stvarnog osnaživanja.

U nastavku slede osnovni saveti i preporuke koji se odnose na ovaj inicijalni, a ujedno i ključni korak.

Tabela: Saveti za uspešno identifikovanje potreba učenika za podrškom

SAVET/PORUKA	ŠTA JE KLJUČNO...
Pre nego što započnete planiranje rada Tranzicionog kluba potrebno je da identifikujete i razumete potrebe učenika.	Ključni korak je sticanje uvida u potrebne oblasti podrške – akademske, socijalne, emocionalne i porodične. To znači da pre samog planiranja aktivnosti tim mora znati ko su učenici u tranziciji, koje prepreke imaju i koji vidovi podrške su im potrebni.
Koristite instrument za identifikaciju učenika u riziku od osipanja.	Ovaj instrument omogućava dobijanje objektivnih uvida u različite aspekte funkcionisanja učenika i u delovanje faktora rizika (npr. slabije postignuće, izostanci, socijalna izolacija, porodične poteškoće). Dobijeni podaci su osnova za planiranje ciljanih aktivnosti podrške. Više informacija o instrumentu pogledajte na sledećem linku: https://cep.edu.rs/public/Prirucnik_za_sprecavanje_osipanja_ucenika2.pdf

SAVET/PORUKA	ŠTA JE KLJUČNO...
Posmatrajte učenika kao celovitu ličnost, a ne samo kroz „rizike“.	U radu sa učenicima iz osetljivih grupa važno je da fokus ne bude samo na problemima već i na snagama, talentima i potencijalima učenika. Prepoznajte ono što učenik dobro radi – to su polazne tačke za izgradnju samopouzdanja i motivacije.
Prilagodite način prikupljanja informacija uzrastu i kontekstu.	Kod mlađih učenika bolje funkcionišu razgovori i igre uloga, dok su stariji učenici spremniji na ankete i samoprocene. Odaberite metode koje podstiču iskrenost i angažovanost.
Obezbedite siguran prostor za iskrenost učenika.	Učenici će otvoreno govoriti o svojim izazovima samo ako osećaju poverenje i sigurnost. Stvaranje opuštene atmosfere, bez procenjivanja i kritike, presudno je za kvalitet podataka o potrebama.
Uključite učenike u proces – čujte njihovo viđenje.	Razgovori, fokus grupe i kratke ankete pomažu da se razume kako učenici doživljavaju tranziciju, koji ih izazovi brinu i gde vide potrebu za podrškom. Time se gradi partnerski odnos između učenika i tima.
U proces identifikacije uključite i učenike-mentore.	Vršnjaci kao i stariji učenici mogu imati dragocena zapažanja o svojim vršnjacima – naročito o onima koji su povučeni ili ne traže podršku otvoreno. Njihove informacije često dopune sliku o realnim potrebama grupe.
Razgovarajte sa odeljenjskim starešinama i nastavnicima.	Odeljenjske starešine i predmetni nastavnici imaju dragocena zapažanja o ponašanju, napretku i angažovanju učenika. Kratki strukturisani razgovori pomažu timu da prepozna učenike kojima je potrebna dodatna pažnja.
Razgovarajte i sa roditeljima.	Kroz individualne razgovore ili upitnike za roditelje, prikupljaju se informacije o podršci koju porodica pruža, kao i o izazovima s kojima se suočava. Ovi podaci pomažu u planiranju radionica i susreta za roditelje, čime se jača njihova uloga u obrazovanju deteta. Na taj način stižete uvide i o tome u kom pravcu treba usmeriti aktivnosti sa roditeljima i u kolikoj meri oni vrednuju obrazovanje.
Razvijajte partnerski odnos sa roditeljima, a ne samo informativni.	Roditelji treba da se osećaju kao saveznici škole, ne samo kao izvor podataka. Uključivanje roditelja u zajedničke razgovore, radionice i refleksije jača motivaciju učenika i doprinosi boljoj komunikaciji i saradnji između porodice i škole.

SAVET/PORUKA	ŠTA JE KLJUČNO...
Pratite potrebe učenika kontinuirano – tokom cele godine.	Identifikacija nije jednokratan proces. Tim treba na mesečnom nivou da prikuplja informacije od odeljenjskih starešina i stručnih saradnika o učenicima u riziku: promenama u postignuću, ponašanju, odnosima sa vršnjacima. Time se obezbeđuju ažurne informacije i pravovremeno reagovanje.
Delite informacije unutar tima za Tranzicioni klub.	Nakon prikupljenih podataka, važno je da svi članovi tima budu upoznati sa pedagoškim profilima učenika koji će biti uključeni u rad kluba. Time se omogućava koordinisana podrška i zajedničko planiranje aktivnosti.
Vodite evidenciju o promenama u potrebama učenika tokom godine.	Učenici se menjaju – neki izazovi nestaju, a novi se pojavljuju. Kratke mesečne beleške (ili „mini-profil učenika“) pomažu timu da prepozna napredak ili nove faktore rizika i da prilagodi aktivnosti kluba.
Redovno proveravajte da li su učenici svesni da su uključeni u proces podrške.	Ponekad učenici ne znaju zašto su pozvani u klub i kako im aktivnosti mogu pomoći. Kratko pojašnjenje cilja i koristi jača osećaj pripadnosti i saradnje.
Tek po ostvarivanju svih prethodnih koraka možete pristupiti kreiranju plana aktivnosti.	Kada tim ima celovit uvid u potrebe učenika, pristupa se planiranju i dizajniranju aktivnosti – edukativnih, socijalnih, mentorskih i refleksivnih. Plan rada treba da bude dinamičan i prilagodljiv, uz mogućnost izmene u skladu sa novim uvidima.
Dokumentujte dobre prakse i iskustva iz identifikacije.	Na kraju svakog procesa identifikacije zabeležite koje metode su se pokazale uspešnim, koji pristupi su izazvali poverenje učenika i roditelja. Takva „mini-studija slučaja“ pomaže da sledeće godine proces bude brži, lakši i kvalitetniji.

3.2. Drugi korak: Formiranje tima za Tranzicioni klub

Preduslov za uspeh Tranzicionog kluba jesu **saradnja i razvoj partnerskih odnosa na nivou škole**. Njegovo uspešno funkcionisanje podrazumeva zajedničko delovanje različitih članova školskog kolektiva – direktora, nastavnika, stručnih saradnika, učenika mentora, pa i roditelja.

Tranzicioni klub nije program „jednog entuzijaste ili nekoliko njih“, već kolektivni poduhvat škole koji povezuje različite resurse i ljude oko zajedničkog cilja – da se svaki učenik oseti prihvaćeno, podržano i sposobno da uspe.

U narednoj tabeli sadržani su saveti i preporuke za uspešno ostvarivanje ovog koraka.

Tabela: Saveti i preporuke za uspešno formiranje tima

SAVET/PORUKA	ŠTA JE OVDE KLJUČNO...
Jasno definišite uloge članova tima.	Na početku formiranja tima za TK važno je precizno dogovoriti ko je koordinator (zadužen za planiranje, komunikaciju itd.), ko vodi evidenciju, ko kontaktira roditelje, ko koordinira učenike-mentore, kao i ko je zadužen da koordinira aktivnosti u okviru pojedinačnih oblasti podrške. Jasne uloge sprečavaju preklapanje i preopterećenje članova.
U timu obezbedite raznolikost kompetencija i perspektiva.	Tim treba da okuplja različite profile zaposlenih – nastavnike različitih predmeta gde učenici u riziku od osipanja ostvaruju najniža i najviša postignuća, nastavnike koji vode izborne programe i vannastavne aktivnosti (a u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnike praktične nastave, stručne saradnike, odeljenjske starešine i učenike-mentore. Različiti pogledi omogućavaju celovitiji pristup potrebama učenika.
Ne mora uvek učestvovati nastavnik koji predaje učeniku u riziku.	Ponekad učenik lakše prihvata podršku od nastavnika sa kojim nije u svakodnevnom odnosu ili sa kojim ima prijatniji kontakt. Važno je da podrška bude bez pritiska i da učenik doživi školu kao sigurno okruženje.
Uključite učenike-mentore u tim i jasno definišite njihovu ulogu.	Mentori mogu pomagati u učenju, organizovati radionice, biti „most“ između učenika i odraslih, informisati vršnjake i doprinosti osećaju zajedništva. Njihovo osnaživanje i podrška u ostvarivanju svoje uloge, kao i praćenje, važan su deo rada tima.
Redovno organizujte sastanke tima (barem jednom mesečno).	Održavanje kontinuirane komunikacije važno je za praćenje učenika, razmenu iskustava i planiranje narednih aktivnosti. Kratki i fokusirani sastanci doprinose kontinuitetu i koheziji tima.
Razvijajte timski duh kroz zajedničku refleksiju i međusobnu podršku.	Članovi tima često rade pod pritiskom i u različitim ulogama. Kroz refleksivne razgovore i deljenje iskustava jača se osećaj pripadnosti i zajedničke svrhe.
U rad tima uključite i roditelje, makar povremeno.	Roditelji mogu doprineti aktivnostima kluba, učestvovati u tematskim radionicama i dati dragocene uvide o potrebama dece. Čak i povremeno uključivanje doprinosi partnerstvu.

SAVET/PORUKA	ŠTA JE OVDE KLJUČNO...
Dokumentujte rad tima.	Vodite zapisnike sa sastanaka, pišite planove aktivnosti i kratke osvrtne nakon realizovanih aktivnosti. Ovi zapisi su dragoceni za praćenje kontinuiteta i izradu Godišnjeg izveštaja o radu kluba.
Negujte atmosferu poverenja i fleksibilnosti.	Članovi tima treba da osećaju da se njihovo mišljenje uvažava. Različiti stilovi rada i tempo doprinose dinamici tima ukoliko postoji međusobno uvažavanje.
Postepeno uvodite nove članove.	Kako klub raste, u tim se mogu uključivati novi nastavnici ili učenici-mentori. Važno je da ih postojeći članovi uvedu u kulturu rada i vrednosti kluba.
Obnavljajte energiju tima kroz zajedničke uspehe.	Organizujte zajedničke događaje gde se proslavlja napredak učenika i tima. Takvi trenuci jačaju motivaciju i pokazuju smisao zajedničkog rada.
Planirajte kontinuirano stručno usavršavanje članova.	Tematske radionice o socio-emocionalnom razvoju, asertivnoj komunikaciji ili radu sa učenicima u riziku mogu značajno unaprediti kompetencije tima i unaprediti vašu obrazovno-vaspitnu praksu, a posebno jačati vaspitnu funkciju škole.

Kada govorimo o formiranju i funkcionisanju tima za Tranzicioni klub, naše šestogodišnje iskustvo u saradnji sa deset srednjih stručnih škola pokazalo je i sledeće:

- **Posebno je važno da izaberite koordinate sa izraženim organizacionim i komunikacionim veštinama.** Idealno je da to bude osoba koja ima poverenje kolektiva i lako uspostavlja kontakt sa učenicima.
- **Neophodna je kontinuirana podrška direktora i stručnih saradnika** jer oni mogu dati uvid u psihološke i socijalne aspekte funkcionisanja učenika, pratiti kvalitet i efektivnost aktivnosti, sami izvoditi aktivnosti i davati preporuke za unapređivanje svih aktivnosti (kako na nivou planiranja, tako i nakon realizacije).
- **Predvidite vreme i prostor za sastanke tima.** Tim Tranzicionog kluba treba da ima jasno određeno mesto za okupljanje i planirani termin, što doprinosi kontinuitetu i vidljivosti u školi.
- **Uspostavite komunikacioni kanal tima** (npr. zajednički dokument koji se dopunjava, grupa na Teamsu ili Viberu) radi praćenja učenika, deljenja beležaka i koordinacije aktivnosti.
- **Promovišite tim kroz školske kanale.** Kratko predstavljanje članova tima i njihove uloge (plakat, oglasna tabla, objava na sajtu škole) doprinosi transparentnosti i poverenju učenika, kao i promovisanju na-

stavnika koji ulažu dodatne napore da obezbede sveobuhvatnu podršku učenicima.

- **Razmatrajte i prilagođavajte sastav tima svake školske godine.** Neki članovi mogu pauzirati, a novi se uključivati u skladu sa interesovanjima i potrebama škole – važno je izbeći potencijalni sindrom izgaranja ukoliko raspodela uloga i obaveza u kolektivu nije ravnomerno raspoređena.

Formiranje tima za TK nije samo organizacioni korak – to je proces razvoja škole kao podržavajuće zajednice. Kada različiti članovi školskog kolektiva, učenici i roditelji zajedno rade na istom cilju, TK postaje pokretač pozitivne školske klime, saradnje i međusobnog osnaživanja. Samim tim preduslov za uspeh Tranzicionog kluba jesu saradnja i razvoj partnerskih odnosa na nivou škole.

3.3. Treći korak: Planiranje aktivnosti

Kvalitetno planiranje omogućava da klub funkcioniše kao organizovan, predvidiv i podržavajući prostor, a ne kao skup sporadičnih aktivnosti. Plan rada Tranzicionog kluba kreira tim i on postaje sastavni deo Godišnjeg plana rada škole, Školskog razvojnog plana i Školskog programa.

Dobar plan Tranzicionog kluba ne treba da bude složen već životan, fleksibilan i usklađen sa ritmom rada škole i potrebama učenika. Ključ uspeha je u kontinuitetu, koordinaciji i osećaju pripadnosti, koji nastaje kada učenici znaju da uvek imaju gde da dođu, pitaju, nauče i budu podržani. Tranzicioni klub raste onoliko koliko učenici učestvuju u njegovom oblikovanju – uključivanje, refleksija i saradnja su ključ svakog uspešnog procesa planiranja.

Planiranje aktivnosti podrazumeva da su termini i sadržaji usmereni na potrebe učenika, usklađeni sa rasporedom časova, prevozom, vannastavnim aktivnostima i drugim obavezama.

Aktivnosti treba da budu dovoljno učestale da bi učenici klub doživljavali kao stalno dostupan resurs podrške i zajedništva.

U nastavku slede **opšte i osnovne smernice za planiranje rada kluba:**

- **Plan rada se izrađuje na početku školske godine**, a ažurira mesečno na osnovu rezultata snimanja potreba učenika.
- **Aktivnosti treba da budu raznovrsne i redovne**, na primer:
 - o jedan ili više termina nedeljno za podršku u učenju od strane nastavnika

- o jedan ili više termina za vršnjačku podršku
- o jedan ili više termina za radionice o dobrobiti, samopouzdanju i socijalnim veštinama
- o jedan ili više termina za slobodno korišćenje prostora kluba (samo-stalno učenje, projektni rad, kreativne aktivnosti).
- **Aktivnosti se uvek realizuju u prisustvu i uz podršku nastavnika**, i onda kada su glavni realizatori učenici-mentori.
- **Svaki član tima treba da ima jasno definisanu oblast odgovornosti** (npr. koordinacija podrške u učenju, planiranje radionica, vođenje on-lajn prostora kluba itd.).
- **Plan može obuhvatiti i onlajn komponente**, uključujući sinhronu susrete (Zoom, Teams) i asinhronu aktivnosti (video-tutorijali, kvizovi, radni listići, digitalni repozitorijumi).

Efikasno planiranje aktivnosti Tranzicionog kluba doprinosi kontinuitetu podrške učenicima, kvalitetnijem praćenju efekata i većem osećaju pripadnosti klubu i školi. Saveti koji slede mogu vam poslužiti kao orijentir prilikom osmišljavanja i organizacije vašeg godišnjega plana rada TK na održiv, dinamičan i refleksivan način.

Tabela: Saveti i preporuke za uspešno planiranje

SAVET/PORUKA	ŠTA JE OVDE KLJUČNO...
Započnite planiranje analizom potreba učenika.	Istražite koje vrste podrške učenici najviše traže (učenje, motivacija, socijalizacija, emocionalna podrška). To osigurava da klub odgovori na realne potrebe.
Planirajte manji broj aktivnosti, ali obezbedite njihovo redovno ostvarivanje.	Kontinuitet je važniji od kvantiteta. Učenici lakše razvijaju rutinu i poverenje ako se aktivnosti ponavljaju po ustaljenom ritmu.
Uskladite termine sa školskim ritmom.	Imajte u vidu raspored časova, prevoz i obaveze učenika. Fleksibilno planiranje je posebno važno i povećava dostupnost.
Definišite godišnje i mesečne ciljeve.	Godišnji cilj (npr. „ojačati podršku u učenju i timski duh“), mesečni fokus (npr. „razvoj samopouzdanja u učenju“).
Rasporedite odgovornosti unutar tima.	Svaki član tima preuzima koordinaciju jedne grupe aktivnosti – tako se podstiče angažovanost i deljenje odgovornosti.
Uključite učenike u planiranje.	Organizujte kratke fokus grupe ili ankete kako bi učenici predlagali teme, tipove radionica ili vreme održavanja. To povećava motivaciju i osećaj pripadnosti klubu.

SAVET/PORUKA	ŠTA JE OVDE KLJUČNO...
Važno je imati fokus u odnosu na specifične periode tokom školske godine.	Na početku školske godine fokus treba stavi na prihvatanje, a potom na razvoj komunikacije i učenje. U drugom polugodištu usmerite aktivnosti ka profesionalnom razvoju, donošenju odluka i saradnji sa roditeljima. Uoči kraja godine možete organizovati refleksivne i događaje koji će promovisati uspeh vaših učenika, ali i nastavnika (npr. radionicu „<i>Zajedno smo uspeli</i>“).
Osmišljavanje (izrada priprema i scenarija radionica) zavređuje posebnu pažnju.	I ovom koraku potrebno je pristupiti timski. Nastavnici mogu raditi u paru ili na nivou predmetnih veća, a uz podršku predstavnika pedagoško-psihološke službe koja će ih podržati, kao i samostalno razvijati dodatne materijale. Za početnu inspiraciju putem sledećeg linka https://rc.gradjanske.org teme/gradjansko-vaspitanje/korisni-materijali/prirucnici-sa-radionicama/ možete pristupiti različitim priručnicima, dok se sa primerima Godišnjeg plana rada kluba i aktivnostima detaljnije možete upoznati u prilogima ovog priručnika.
Kreirajte repozitorijum materijala i scenarija radionica.	Preporuka je da se kreira repozitorijum priprema i scenarija radionica za učenike i roditelje kao važan resurs za sve zaposlene. Pripreme za radionice, predlozi aktivnosti, tutorijali i digitalni alati treba da budu dostupni svim članovima kolektiva, što olakšava kontinuitet rada.
Uključite vršnjačku podršku planski i rotaciono.	Učenici-mentori pružaju podršku prema jasno definisanom rasporedu, uz rotaciju i praćenje opterećenja. Mentorstvo treba da bude dobrovoljno i osnažujuće.
Kombinujte „uživo“ i onlajn aktivnosti.	Onlajn prostor može služiti za dodatnu podršku (kvizovi, forumi, deljenje materijala). Tako se omogućava fleksibilnost i inkluzivnost.
Povežite klub sa radom već postojećih školskih timova kao i sa projektima.	Plan aktivnosti treba da se uskladi sa planom rada Tima za prevenciju od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, Tima za inkluzivno obrazovanje, Tima za karijerno vođenje i savetovanje i sl. Važno je da ne dolazi do preklapanja aktivnosti već da se one nadovezuju i međusobno obogaćuju. Rad kluba treba povezati i sa Školskim razvojnim planom i Planom unapređivanja kvaliteta rada škole nakon procesa samovrednovanja i spoljašnjeg vrednovanja. Odnosno, povezati sa temama koje škola već prepoznaje kao važne za kontinuirano unapređivanje podrške učenicima i unapređivanje kvaliteta rada u celini.

SAVET/PORUKA	ŠTA JE OVDE KLJUČNO...
U svaku aktivnost uključite refleksiju učenika.	Na kraju svake radionice ili susreta predvidite kratak trenutak za osvrte učenika: kroz lični dnevnik, mini-anketu ili zajednički razgovor u krugu. Redovno beležite utiske – oni su vredan izvor ideja i motivacije za dalje.
Obezbedite kontinuitet između generacija.	Preporuka je da na kraju svake školske godine imenujete „ambasadore Tranzicionog kluba“ – učenike koji će podržati nove članove sledeće godine. Možete organizovati susrete „starih i novih“ članova – kratke priče o iskustvima i razmenu saveta. Sačuvajte materijale, scenarije radionica i fotografije u digitalnom formatu.
Negujte kulturu priznanja i zahvalnosti.	Na kraju svake veće aktivnosti ili meseca ostavite prostor za pohvalu i zahvalnost. U godišnjem planu predvidite barem jedan događaj za proslavu uspeha i zajedništva – na primer završnu radionicu „Zajedno smo uspeali“. Možete uvesti i praksu „Zid zahvalnosti“ ili kutiju lepih reči. Mali gestovi jačaju motivaciju i poverenje.
Povežite klub sa lokalnom zajednicom.	Planirajte makar jednu zajedničku akciju sa lokalnim partnerima (kulturni centar, biblioteka, udruženja mladih, lokalna samouprava, organizacije civilnog društva i sl.). Nakon toga objavljujte aktivnosti na sajtu škole, društvenim mrežama ili u lokalnim medijima. Uključivanje zajednice doprinosi vidljivosti kluba i jačanju podrške učenicima.
Dokumentujte realizovane aktivnosti.	Beleženje datuma, realizatora, tema i efekata olakšava evaluaciju i vidljivost rezultata kluba u okviru školskih planova.
Planirajte periode refleksije i prilagođavanja.	Na kraju svakog meseca tim treba da revidira plan i unese promene na osnovu povratnih informacija učenika i nastavnika. Važno je da sastanci tima budu redovni i da zajednički analizirate uticaj kluba, promene kod učenika i predloge za naredni period. Koristite zajedničke beleške za kontinuitet i transparentnost.

U nastavku sledi nekoliko dodatnih preporuka iz prakse, odnosno na bazi iskustva mentorskog rada sa školama:

- Možete se opredeliti da planirate tematske mesece (npr. „Mesec podrške u učenju“, „Mesec solidarnosti“, „Mesec brige o sebi“).
- Povežite klub sa školskim parlamentom, sekcijama i drugim inicijativama kako bi se aktivnosti nadopunjavale.

- Kreirajte vidljive produkte rada kluba (npr. panoje, mini-izložbe, digitalne mape uspeha) – to gradi identitet kluba i jača ponos i prepoznatljivost.
- Razmišljate i o „planu B” – aktivnosti koje se mogu sprovesti u slučaju otkazivanja termina ili manjeg odziva učenika.
- Na kraju školske godine izraditi kratak izveštaj o radu kluba koji može poslužiti za promociju vaših uspeha i kao inspiracija za druge škole.

Preporuke za onlajn podršku i digitalne alate

Kako bi se obezbedila efikasna onlajn podrška, preporučuje se kreiranje digitalne platforme kluba (poput Google Classroom, Microsoft Teams ili školske Moodle stranice) gde će učenicima i roditeljima biti dostupan digitalni kalendar aktivnosti. Ključno je obogatiti ovu platformu multimedijalnim resursima – uključujući video-tutorijale, audio-poruke podrške, kvizove samoprocene i „digitalne zidove podrške“ sa porukama ohrabrenja. Takođe, važno je omogućiti učenicima da budu aktivni kreatori sadržaja, podstičući ih da dele kratke vodiče za efikasno učenje, motivacione tekstove ili ideje za zajedničke projekte. Na kraju, ali najvažnije, neophodno je osigurati digitalnu bezbednost i zaštitu privatnosti tako što će svi onlajn prostori biti zatvoreni za javnost i pod nadzorom nastavnika.

3.4. Četvrti korak: Podsticajna fizička sredina

Tranzicioni klub je mnogo više od mesta gde se učenici okupljaju – on je podsticajno okruženje za rast, učenje i povezivanje. Zato je važno da se pažnja posveti ne samo planiranju, organizaciji i konceptualizaciji aktivnosti već i prostoru u kojem se one odvijaju.

Podsticajno okruženje za učenje i razvoj čine tri međusobno povezane celine:

- **Socio-emocionalna sredina** – prostor koji podstiče sigurnost, prihvatanje i međusobno poštovanje; gde se učenici osećaju dobrodošlo, uvaženo i slobodno da izraze svoje mišljenje.

- **Kognitivna sredina** – prostor koji inspiriše na učenje, istraživanje, donošenje odluka, rešavanje problema i povezivanje znanja sa stvarnim životom.
- **Fizička sredina** – prostor koji je prijatan, funkcionalan i stimulativan – „sigurno mesto“ koje učenici doživljavaju kao svoje.

3.4.1. Smernice za kreiranje fizički podsticajnog prostora

Prostor treba da bude uređen, topao i pristupačan.

- Nastojte da koristite prirodno svetlo što je više moguće, jer ono pozitivno utiče na koncentraciju i raspoloženje.
- Osigurajte dovoljno veštačkog svetla i ugodnu temperaturu.
- Zidove možete dekorisati učeničkim radovima, motivacionim porukama i zajedničkim pravilima kluba.
- Ukoliko škola nema posebnu prostoriju, možete iskoristiti biblioteku, neki od kabineta, učeničku zadrugu ili svečanu salu kao „fleksibilni prostor kluba“.
- Važno je da prostor bude pristupačan učenicima sa invaliditetom (raspored stolova, širina prolaza, prilaz i sl.).

Organizacija prostora treba da bude što fleksibilnija.

- Koristite modularni nameštaj (pokretne stolove i stolice) koji se lako prilagođavaju različitim vrstama aktivnosti.
- Pokušajte da organizujete prostor prema zonama:
 - o *Zona za grupni rad* – sto u obliku kruga ili kvadrata koji podstiče saradnju.
 - o *Kutak za samostalno učenje* – miran prostor sa osnovnim didaktičkim materijalima.
 - o *Kreativni kutak* – za izradu plakata, projekata, likovnih i digitalnih radova.
 - o *Zid pitanja* ili *Zid ideja* – gde učenici ostavljaju predloge, dileme ili inspirativne poruke.
 - o *Kutak za odmor* – udobne stolice, jastučići, biljke, umirujuće boje.
- Ako prostor to dozvoljava, postavite „info-tablu“ sa rasporedom aktivnosti, porukama dana i predstojećim događajima.

Obezbedite materijale i resurse u skladu sa mogućnostima.

- Osigurajte raznovrsne nastavne materijale – priručnike, knjige, enciklopedije, radne listove i sl.

- Koristite tehnološke resurse u skladu sa opremljenošću škole – projektor, laptop, tablet, ozvučenje, interaktivnu tablu i sl.
- Nabavite didaktičke igre i materijale za relaksaciju (slagalice (engl. „puzzle“), memorijske kartice, antistres lopte, kartice sa emocijama i sl.).
- Kreirajte „policu podrške“ sa korisnim materijalima za učenje, savladavanje stresa i planiranje vremena.
- Pozovite učenike da u TK razmenjuju knjige, muziku i filmove i razgovaraju o njima. TK može imati i čitalački, muzički i filmski aspekt rada u okviru kojih učenici mogu diskutovati o različitim izborima i temama.

Aktivno uključivanje učenika u osmišljavanje i uređenje prostora kluba je od suštinskog značaja za razvijanje osećaja vlasništva, pripadnosti i odgovornosti. Učenicima treba omogućiti da sami predlažu izgled i raspored nameštaja, da izrađuju dekoracije i panoe (kao što je to bio slučaj u jednoj školi koja je učestvovala u Projektu gde su učenici samostalno okrećili prostor kluba), da kreiraju i istaknu pravila ponašanja, te da brinu o urednosti i atmosferi prostora kroz angažovanje tima za održavanje. Ovakvim pristupom, oni ne dolaze samo u školsku prostoriju već u svoj klub, što direktno jača njihovu motivaciju i povezanost sa školskim okruženjem.

Tabela: Dodatni saveti za kreiranje fizički podsticajnog prostora

SAVET/PORUKA	ŠTA JE OVDE KLJUČNO...
Uključite i tehničko osoblje u osmišljavanje prostora.	Oni često imaju praktična rešenja za organizaciju, osvetljenje i održavanje prostora.
Postepeno opremanje je prihvatljivo.	Počnite skromno, ali planski – svaka nova sitnica (plakat, biljka, jastučić) gradi identitet kluba.
Redovno proveravajte funkcionalnost prostora.	Na kraju svakog polugodišta pitajte učenike: <i>Šta vam najviše pomaže u ovom prostoru? Šta bismo mogli da promenimo?</i>
Koristite prostor i za promociju uspeha.	Pano sa „malim pobedama“ – radovi, pohvale, fotografije aktivnosti na istaknutim mestima jačaju osećaj ponosa i pripadnosti.

Fizički prostor Tranzicionog kluba zapravo predstavlja materijalizovanu poruku o kulturi škole, pokazuje koliko škola veruje u podršku, zajedništvo i potencijal svakog učenika. On ne mora biti savršeno opremljen, međutim važno je da bude topao, funkcionalan i prilagođen učenicima. U njemu se gradi

osećaj „ovde pripadam“, a to je najvažniji temelj svakog uspešnog učenja i razvoja.

3.4.2. Prošireni oblici podsticajnog okruženja

U cilju obezbeđivanja kontinuirane i sveobuhvatne podrške, tranzicioni klubovi razvijaju fleksibilne modele rada koji se prilagođavaju savremenim uslovima i obuhvataju digitalno okruženje, aktivnosti van škole itd.

Onlajn tranzicioni klub

- Kada nije moguće fizičko okupljanje, aktivnosti se mogu realizovati putem školskih digitalnih platformi (engl. Google Classroom, Microsoft Teams, Moodle).
- Kreirajte posebnu onlajn učionicu Tranzicionog kluba, gde su dostupni: materijali, linkovi, termini i kontakt sa nastavnicima.
- Kombinujte „žive“ onlajn susrete (engl. Zoom, Skype) sa asinhronim aktivnostima – kvizovima, video-tutorijalima, digitalnim panoima.
- Vodite računa o bezbednosti i privatnosti učenika – svi prostori moraju biti zatvoreni i moderirani od strane nastavnika.

Aktivnosti van škole

- Klub može organizovati „**terenske**“ i **društveno-korisne aktivnosti**:
 - o posete lokalnim kulturnim institucijama
 - o istraživanje znamenitosti okoline
 - o učeničke akcije i volonterske projekte
 - o zajedničke sportske ili umetničke događaje.

Ove vrste aktivnosti podstiču osećaj zajedništva i povezanost sa lokalnom zajednicom.

Senzorna i emocionalna stimulacija

- Koristite boje, zvuk i miris da prostor bude umirujući (zelene i plave nijanse, biljke, blaga muzika u pozadini tokom rada).
- Postavite tablu sa afirmacijama („Danas sam ponosan na...“, „Mogu da naučim...“) i „Kutiju podrške“ gde učenici ostavljaju poruke ohrabrenja jedni drugima.
- Razvijajte male rituale dobrodošlice, prostor za tišinu i sl.

3.5. Peti korak: Oglašavanje i promovisanje

Motivacija učenika da se uključe u TK u velikoj meri zavisi od komunikacije i promocije, s obzirom na to da vidljivost i privlačnost direktno proističu iz načina na koji se on predstavlja svim učenicima, roditeljima i nastavnicima.

Cilj oglašavanja i promovisanja nije samo informisanje o aktivnostima već i stvaranje pozitivne slike o klubu – kao prostoru zajedništva, podrške, učenja i ličnog razvoja. Zbog toga je važno da oglašavanje bude pozitivno, jasno, pravovremeno i dostupno svim učenicima.

Za uspešno i efikasno oglašavanje ključno je poštovati sledeće principe:

- **pozitivna poruka** – klub se promovise kao prostor za lični rast, saradnju i osnaživanje svih učenika, a ne samo kao podrška za učenike koji imaju teškoće.
- **Jasne informacije** – sve informacije o aktivnostima, terminima i realizatorima aktivnosti treba da budu jasne i blagovremene.
- **Dostupnost i raznovrsnost kanala** – informacije treba učiniti vidljivim putem više kanala, kako bi stigle do svih učenika.
- **Kontinuitet i doslednost** – promocija se odvija tokom cele školske godine, a ne samo u početnoj fazi.

3.5.1. Područja delovanja i preporuke

Vidljivost u školskom prostoru. Prvi korak u promociji rada TK jeste da njegovo postojanje bude jasno vidljivo u fizičkom prostoru škole. U tom smislu, preporučuje se:

- formiranje kutka Tranzicionog kluba – oglasne table sa osnovnim informacijama, planom aktivnosti, fotografijama i kontaktima članova tima
- uključivanje poruka učenika („Zašto volim Tranzicioni klub?“, „Šta mi je pomoglo da se snađem u novoj školi?“ i sl.)
- osmišljavanje prepoznatljivog simbola ili slogana (npr. most, stablo rasta, krug zajedništva i sl.)
- postavljanje kontakata pedagoga, psihologa i nastavnika koji koordiniraju rad kluba.

Digitalna vidljivost i komunikacija. U savremenom obrazovnom okruženju, digitalni kanali imaju ključnu ulogu u informisanju i motivisanju učenika. Škola može promovisati aktivnosti Tranzicionog kluba putem:

- školskog sajta (npr. posebna podstranica o klubu)
- društvenih mreža škole (Facebook, Instagram, TikTok, YouTube – ukoliko ih škola koristi)
- onlajn učionica, odnosno platforme za onlajn učenje koje škola koristi.

Na ovim platformama mogu se objavljivati: kratke vesti o aktivnostima, fotografije i video-zapisi sa radionica, priče i citati učenika kao i najave novih radionica i događaja.

Preporučuje se korišćenje prepoznatljivih haštagova (npr. #TranzicioniKlub, #ZajednoRastemo, #MestoPodrške) i QR kodova koji vode do stranice kluba, a koji se mogu postaviti u hodnicima i učionicama.

Učenici kao promotori – vršnjačka energija. Učenici su najbolji ambasadori Tranzicionog kluba. Njihove preporuke, iskustva i entuzijazam imaju najveći uticaj na vršnjake. Zato se preporučuje:

- imenovanje učenika-ambasadora koji predstavljaju klub u svojim odeljenjima;
- predavljanje kluba na časovima odeljenjske zajednice, školskom radiju ili u časopisu i na školskim manifestacijama;
- osmišljavanje mini-kampanja učenika – poster, kratki video-klipovi, stripovi, pesme, kolaži ili podcasti o klubu;
- organizovanje Dana otvorenih vrata Tranzicionog kluba, kada svi učenici mogu doći, upoznati se sa radom kluba i učestvovati u kratkim aktivnostima.

Učešće učenika u promociji doprinosi razvoju njihove odgovornosti, samopouzdanja i osećaja zajedništva.

Saradnja sa nastavnicima i stručnim saradnicima. Promocija TK je najefikasnija kada postoji podrška direktora, stručne službe i nastavnika. U tom smislu preporučuje se:

- da odeljenjske starešine informišu učenike o postojanju kluba na početku školske godine
- da stručni saradnici redovno informišu i nastavnike i učenike o aktivnostima
- da se na sastancima Pedagoškog kolegijuma i sednicama Nastavničkog veća predstavljaju rezultati i iskustva kluba.

Na ovaj način, Tranzicioni klub postaje sastavni deo školskog sistema podrške.

Povezivanje sa lokalnom zajednicom i partnerima. Vidljivost rada TK može da se proširi i van škole kroz saradnju sa lokalnim partnerima i organizacijama. Preporučuje se:

- predstavljanje rada kluba putem lokalnih medija (radio, portali, bilteni)
- saradnja sa organizacijama civilnog društva, kulturnim ustanovama, centrima za mlade i lokalnom samoupravom
- organizovanje zajedničkih događaja – volonterskih akcija, izložbi, tematskih radionica, umetničkih večeri i sl.

Poruke i vizuelni identitet Tranzicionog kluba. U svim promotivnim materijalima važno je koristiti pozitivne, osnažujuće i jednostavne poruke koje izražavaju duh kluba. Neki od ilustrativnih primera mogu biti sledeći: „Svi smo u tranziciji – hajde da je prođemo zajedno“, „Tvoje mesto. Tvoj glas. Tvoja podrška“, „U Tranzicionom klubu učimo da verujemo sebi i drugima“, „Ovde rastemo – zajedno“ i slično.

Škola može osmisliti jedinstven vizuelni identitet – logo ili simbol koji će pratiti sve promotivne materijale i objave.

Za promociju možete koristiti i **autentične priče učenika**. Najveći uticaj na zainteresovanost drugih učenika imaju iskustva njihovih vršnjaka. Zato je važno redovno prikupljati i deliti autentične priče učenika o tome kako im je Tranzicioni klub pomogao da pronađu podršku i samopouzdanje, steknu nova prijateljstva i da osećaju da pripadaju odeljenju i školi.

Tranzicioni klub treba da bude vidljiv i u drugim aspektima školskog života. Njegova uloga se može dodatno istaći uključivanjem u različite školske i tematske događaje, kao što su: Dan škole, Nedelja mentalnog zdravlja, Međunarodni dan tolerancije, Dan devojčica, Dan borbe protiv vršnjačkog nasilja i drugi slični događaji.

3.6. Šesti korak: Praćenje i vrednovanje rada Tranzicionog kluba

Praćenje i vrednovanje su ključni za održivost i razvoj Tranzicionog kluba jer omogućavaju školi da razume kako klub doprinosi dobrobiti učenika, identifikuju šta funkcioniše, prepoznaju izazove i omogućavaju dalja unapređenja. Cilj ovih procesa nije kontrola, već razumevanje procesa i pružanje podrške učenicima i timu koji vodi klub.

Šta se prati i vrednuje?

Procesi praćenja i vrednovanja primarno obuhvataju dve međusobno povezane dimenzije prikazane u tabeli koja sledi.

Tabela: Ključne dimenzije praćenja i vrednovanja Tranzicionog kluba

NAPREDAK UČENIKA	KVALITET I EFEKTIVNOST AKTIVNOSTI KLUBA
Praćenje se fokusira na promene u: • osećanju pripadnosti školi • motivaciji za učenje • samopoštovanju i samopouzdanju • socio-emocionalnim veštinama (komunikacija, samoregulacija, empatija i sl.) • odnosima sa vršnjacima i nastavnicima • prisutnosti i redovnosti u školi • obrazovnim postignućima.	Vrednovanje se odnosi na: • procenu redovnosti, raznovrsnosti i kvaliteta aktivnosti • usklađenost sa potrebama učenika • procenu stepena uključenosti učenika u predlaganje tema i aktivnosti • kvalitet saradnje na nivou tima, sa nastavnicima, roditeljima i lokalnom zajednicom • stepen povezanosti aktivnosti sa vrednostima škole: dobrobit, saradnja i uvažavanje različitosti • stepen povezanosti aktivnosti sa prioritetima postavljenim u školskom razvojnom planu i stepen procene doprinosa ostvarivanju mera.

Kako organizovati praćenje? Praćenje treba da bude praktično i prilagođeno resursima škole. Važno je koristiti više izvora informacija: učenike, nastavnike, stručne saradnike i roditelje.

Mogući načini praćenja:

- Kratki upitnici na početku i kraju školske godine ili ciklusa aktivnosti koji mogu sadržati pitanja kao što su: „Kako se osećaš u školi? Da li ti i na koji način Tranzicioni klub pomaže da: a) bolje učiš, b) upoznaješ druge, c) veruješ u sebe, d) lakše učiš i postižeš bolje rezultate i sl.?”
- Individualni razgovori ili refleksivne sesije sa učenicima, posebno onima u riziku od napuštanja škole.
- Beleške o napretku učenika (pedagog, psiholog i odeljenjski starešina ili nastavnik).
- Dnevnik aktivnosti kluba: beleženje održanih aktivnosti, broja učesnika, tema i ključnih utisaka.

- Refleksivni sastanci nastavnika i učenika-mentora radi razmene opažanja i zajedničkog planiranja.

Uključivanje učenika u vrednovanje. Učenici treba da imaju aktivnu ulogu u praćenju i proceni rada kluba. To se može obezbediti time što će:

- učestvovati u osmišljavanju evaluacionih pitanja
- sprovoditi mini-ankete među vršnjacima
- davati predloge za promene ili unapređivanje aktivnosti
- voditi „dnevnik o klubu“ sa kratkim utiscima posle svake radionice.

Alati i instrumenti za praćenje. Škola može koristiti jednostavne, vremenski efikasne alate/instrumente za vrednovanje – pojedini predlozi sadržani su u tabeli koja sledi.

Tabela: Pregled alata: svrha, učestalost i način sprovođenja

VRSTA ALATA	SVRHA	UČESTALOST	NAČIN SPROVOĐENJA
Kratak upitnik o dobrobiti učenika	Praćenje osećaja pripadnosti i samopouzdanja	Na početku i kraju školske godine	Anonimno, „olovka–papir“ ili onlajn upitnik
Refleksivna skala osećanja (1–5)	Samoprocena osećaja podrške	Posle svake aktivnosti	Brzo, u krugu ili na tabli
Klupski dnevnik	Evidencija tema, prisustva, utisaka	Kontinuirano	Vodi nastavnik ili učenik-mentor
Portfolio učenika	Beleženje ličnih ciljeva i postignuća	Početak i kraj školske godine	Analiza radova, beležaka, osvrta i crteža
Fokus grupa	Dubinsko razumevanje efekata	Dva puta godišnje	Vođena diskusija sa učenicima i članovima tima

Praćenje učenika u riziku od napuštanja škole. Praćenje ovih učenika je posebno važno! Za učenike u riziku, preporučuje se individualizovani pristup:

- praćenje redovnosti dolazaka
- beleženje učestvovanja u aktivnostima
- identifikovanje stresnih situacija
- redovni razgovori fokusirani na osnaživanje i planiranje koraka.

Cilj praćenja jeste kontinuirana podrška koja obezbeđuje da se učenik oseća viđenim i podržanim, a ne osuđivanim.

Samovrednovanje i razvoj kluba. Timski rad na nivou kluba takođe treba periodično vrednovati. Neka od pitanja za početnu refleksiju mogu biti sledeća: Šta smo postigli u proteklom periodu? Šta učenici najviše cene? Šta treba menjati ili dodati? Kako uključiti više učenika ili kolega i slično.

Rezultati samovrednovanja služe za prepoznavanje najefektivnijih aktivnosti, prepoznavanje prostora za unapređivanje, planiranje novih aktivnosti i izradu izveštaja.

Praćenje i evaluacija vidljivosti. Da bi oglašavanje TK bilo efektivno, potrebno je pratiti njegovu uspešnost. Škola može povremeno sprovesti kratku anketu među učenicima i nastavnicima o tome da li znaju za Tranzicioni klub, gde su čuli za njega i šta ih motiviše da učestvuju. Vidljivost Tranzicionog kluba ne meri se brojem postera ili objava, već time koliko učenici znaju da klub postoji i koliko osećaju da im je dostupan.

Kroz pažljivo osmišljenu, pozitivnu i participativnu promociju, Tranzicioni klub postaje mesto poverenja, rasta i solidarnosti koje doprinosi razvoju školske kulture zasnovane na podršci, uvažavanju i jednakim mogućnostima za sve učenike.

Deljenje rezultata i vidljivost promena. Vrednovanje ima smisla samo ako se rezultati koriste i dele – ukoliko je pozitivna promena vidljiva. To se može postići:

- prikazivanjem rezultata na oglasnoj tabli ili školskom sajtu
- predstavljanjem priča o uspehu učenika (uz pristanak)
- ohrabrivanjem učenika da govore o iskustvima u klubu
- uključivanjem rezultata u izveštaje o samovrednovanju i sl.

Da sumiramo – praćenje i vrednovanje Tranzicionog kluba treba da budu:

- jednostavni i kontinuirani
- usmereni na učenje i podršku
- prilagođeni školskom kontekstu
- pomoć u prepoznavanju potreba učenika i efekata aktivnosti
- podsticaj za stalni razvoj i unapređivanje rada TK.

Na ovaj način Tranzicioni klub postaje prostor učenja i rasta – za učenike, nastavnike i celu školsku zajednicu. Praćenje i vrednovanje omogućavaju da škola razume kako klub doprinosi dobrobiti učenika, da prepozna šta funkcioniše dobro, gde postoje izazovi i kako se može dalje unapređivati.

4. PLAN RADA TRANZICIONOG KLUBA

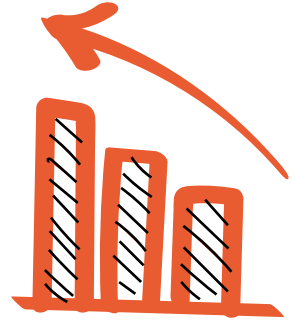
Tokom šest godina učešća u projektu svih deset srednjih stručnih škola su kontinuirano izrađivale godišnje planove rada TK i razvijale i ostvarivale raznovrsne aktivnosti. Planiranje rada TK u svakoj školi je počinjalo izradom Godišnjeg plana rada, dok se operacionalizacija domena rada razlikovala od škole do škole.

Sve škole koje su učestvovalе u Projektu izrađivale su Godišnji plan rada koji je najčešće uključivao:

- Formiranje tima TK i izbor učenika koji su realizatori vršnjačke podrške
- Obuku učenika realizatora/mentora
- Okvirni plan aktivnosti tokom godine koje su bile usmerene na socijalne veštine
- Okvirni plan aktivnosti za akademsku podršku
- Saradnju sa osnovnim školama na lokalnom nivou
- Uključivanje roditelja i lokalne zajednice
- Promociju rada TK
- Praćenje i vrednovanje efekata TK.

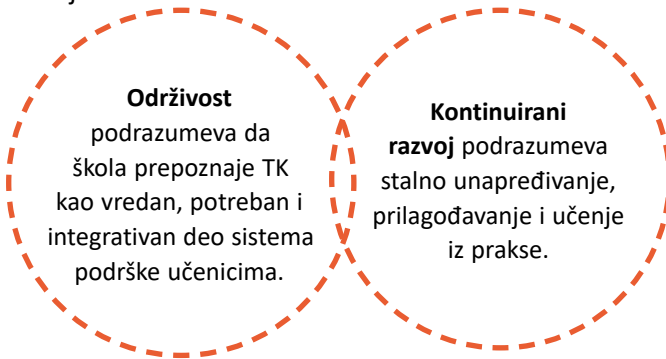
Načini za detaljniju operacionalizaciju rada su tematski projekti i mesečni planovi rada TK. Na primer ako škola odredi da je jačanje komunikacijskih veština prioritarna oblast, onda razvija poseban mini-projekat sa ovim ciljevima. U okviru Projekta se izrađuju posebni planovi realizacije aktivnosti koje imaju i vremenske odrednice, planirane ishode i pokazatelje ostvarenosti. Ako škola nije imala konkretnu prioritarnu oblast, razvija mesečne planove aktivnosti u TK.

Radi inspiracije za planiranje rada TK, pogledajte prilog Primer godišnjeg plana rada TK.

5. ODRŽIVOST I STALNI RAZVOJ TRANZICIONOG KLUBA

Da bi Tranzicioni klub postao trajan deo školske kulture, a ne samo privremena inicijativa, od samog početka je potrebno razmišljati o njegovoj održivosti i kontinuiranom razvoju.

U nastavku sledi nekoliko ključnih preporuka i uvida za održivost i za razvoj TK:

Integrisanje kluba u školske planove i politiku

Da bi se obezbedila dugoročna stabilnost, Tranzicioni klub treba da bude ugrađen u ključna školska dokumenta i planove rada. Godišnji plan rada TK može biti uključen u Školski program i Godišnji plan rada škole. Aktivnosti kluba mogu biti i deo Plana stručnih veća i timova, Programa prevencije napuštanja školovanja, Programa za razvoj inkluzivnog obrazovanja, Programa za prevenciju nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, Programa karijernog vođenja i savetovanja

i slično. Međutim, preporuka je da Plan rada TK kao celovit dokument bude sadržan u ključnim školskim dokumentima. **Zašto je ovo važno?** Na taj način, TK postaje **institucionalizovan** – što znači da ne zavisi od pojedinaca ili grupe entuzijasta, već postaje deo identiteta, života i škole.

Podrška rukovodstva škole

Rukovodstvo škole, na primer direktor i stručni saradnici, mogu da obezbede resurse, prostor i vreme, kao i da podstiču uključivanje većeg broja nastavnika. Oni mogu podržati razvoj pedagoškog potencijala rada kluba i na taj način obezbediti napredovanje kvaliteta rada škole u različitim oblastima: Podrška učenicima, Etos, Obrazovna postignuća, Nastava i učenje i slično. Veoma je važno da se na bazi iskustva sa različitim strategijama i pristupima koji daju rezultate u TK desi i njihov „transfer” u okviru časova redovne nastave. Stoga su uključivanje i stalna podrška rukovodstva škole jako važni.

Kada se rad Tranzicionog kluba vidi kao deo zajedničke brige škole o učenicima, lakše se obezbeđuju dugoročna održivost i unapređivanje kvaliteta rada škole.

Timski rad i podela odgovornosti

Održivi modeli zasnivaju se na timskom radu i deljenju odgovornosti. Kada više članova kolektiva deli odgovornost, klub postaje otporniji na promene kadra, a njegovo funkcionisanje postaje stabilno i predvidivo.

Preporučuje se da svi članovi tima imaju jasno definisane uloge, redovne sastanke i plan samovrednovanja rada.

Učenje i razvoj tima

Nastavnici i stručni saradnici mogu da pohađaju obuke o temama kao što su socio-emocionalne veštine, vršnjačka podrška, participacija učenika i inkluzivna kultura. Ulaganjem u profesionalni razvoj tima jača se kapacitet škole da dugoročno vodi klub i izađe u susret potrebama učenika.

Aktivno učešće učenika

Ključna snaga TK je u učenicima kao pokretačima. Održivi klub je onaj koji raste sa svojim članovima, u kome učenici imaju aktivnu ulogu u planiranju, realizaciji i evaluaciji aktivnosti.

Učenici mogu biti vršnjački mentori, moderatori, članovi promotivnog tima, autori materijala, inicijatori novih tema i slično. Kada učenici vide da njihov glas menja način rada kluba, razvijaju odgovornost i osećaj pripadnosti, što obezbeđuje njegovu dugovečnost. Takođe, na taj način oni postaju i „ambasadori” kluba, što dovodi do povećanja broja učenika koji se uključuju u njegov rad.

Umrežavanje i saradnja sa zajednicom

TK treba da gradi partnerstva sa roditeljima, lokalnim organizacijama i institucijama, te preduzećima koja mogu doprineti aktivnostima i obogatiti iskustva učenika.

Zajedničke akcije (npr. „Dan tranzicionog kluba“, izložbe, javne prezentacije, volonterske inicijative) povećavaju vidljivost i prepoznatljivost kluba u zajednici.

Povezivanje sa drugim školama koje sprovode slične modele omogućava međusobno učenje, razmenu iskustava i inspiraciju za dalji razvoj. Horizontalne razmene između škola koje su učestvovala u Projektu, a koje su podrazumevale učešće učenika iz dve ili više škola u aktivnostima TK i praćenje aktivnosti od strane direktora, stručne službe i nastavnika iz više škola, kao i razgovore o primerima dobre prakse i izazovima u uspešnom funkcionisanju kluba dale su značajne uvide za održivost, ali pre svega za kontinuirani razvoj kluba i unapređivanje kvaliteta koncepta i sadržanih aktivnosti.

Kontinuirano praćenje, refleksija i prilagođavanje

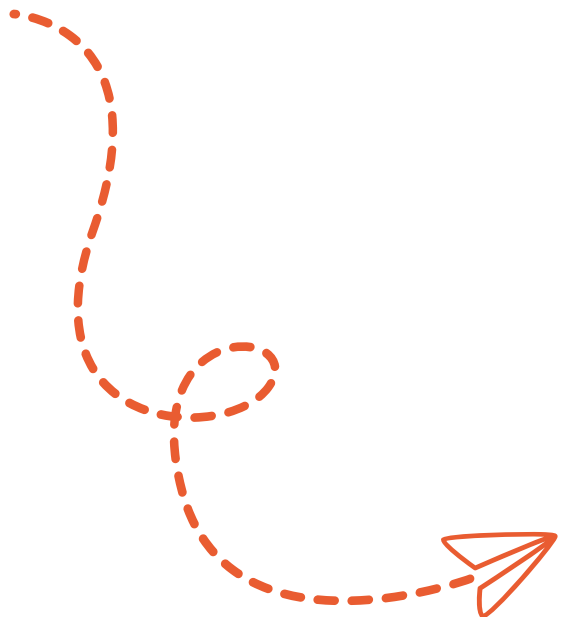
Održivost nije statična – ona podrazumeva stalno praćenje i unapređivanje rada kluba. Kao što smo već naglasili, kako bi aktivnosti u klubu ostale relevantne, potrebno je redovno prikupljati povratne informacije od učenika, nastavnika i roditelja na pitanja kao što su: *Šta učenicima najviše koristi? Koje aktivnosti su bile najinspirativnije? Šta bi voleli da se promeni?*

Refleksivni sastanci i godišnje samovrednovanje pomažu timu da prepozna uspehe, ali i izazove, i da na osnovu toga planira naredni ciklus rada. Ovaj proces doprinosi kulturi učenja u školi, jer klub ne ponavlja iste aktivnosti iz godine u godinu, već se razvija zajedno sa svojim učenicima.

Kontinuirani razvoj podrazumeva i spremnost škole da uči iz prakse, eksperimentiše i inovira. Tranzicioni klub može postati prostor za pilotiranje novih pristupa u radu sa učenicima, za povezivanje sa različitim školskim timovima i za uvođenje novih modela podrške koji se kasnije mogu širiti na druge oblasti školskog života.

Klub postaje održiv i prepoznat kada se o njegovim aktivnostima govori, piše i kada se one dele. Kada školska zajednica prepozna klub kao vrednost, lakše se obezbeđuje podrška i motivacija za dalji rad. Između ostalog, na osnovu toga neke škole u Projektu su uspele da rad Tranzicionog kluba bude prepoznat na nivou jedinice lokalne samouprave (npr. da TK bude uključen u lokalni akcioni plan u okviru mera koje se preduzimanju za unapređivanje inkluzivnog obrazovanja).

Održivost i razvoj Tranzicionog kluba zavise od toga koliko ga škola vidi kao svoj prostor za učenje, saradnju i rast. Klub koji je utemeljen u vrednostima zajedništva, podrške i otvorenosti prema učenicima ne prestaje da postoji završetkom Projekta – on postaje deo školske kulture. Kada učenici, nastavnici i roditelji zajedno učestvuju u njegovom oblikovanju, Tranzicioni klub postaje živa praksa koja se stalno razvija, jača kapacitete škole i doprinosi da svaka nova tranzicija bude lakša, podržanija i ispunjenija.

6. UMETO ZAKLJUČKA

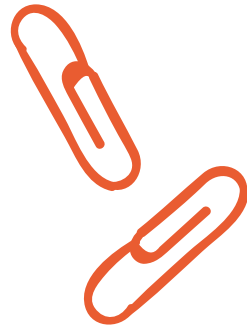
Tranzicioni klubovi su se pokazali i dokazali kao model kontinuirane podrške učenicima u prelasku iz osnovne u srednju školu, daleko prevazilazeći okvire jednokratne aktivnosti ili Projekta. Kada se škola transformiše u prostor u kojem se učenici osećaju viđeno, podržano i osnaženo, tranzicija postaje proces rasta i zajedničkog učenja, a ne samo puka promena okruženja.

Kroz godine rada, škole uključene u Projekat pokazale su izuzetnu spremnost za učenje, eksperimentisanje i promenu. **Tranzicioni klubovi su postali živa mesta susreta – mesta za negovanje odnosa, razvijanje kompetencija, građenje poverenja i stvaranje snažnog osećaja zajedništva.**

Ključ uspeha, kako potvrđuju iskustva škola, leži u kontinuitetu podrške, efikasnijoj saradnji među nastavnicima, učenicima, roditeljima i sa lokalnom zajednicom, kao i u dubinskom razumevanju potreba svakog deteta. Zato Tranzicioni klub nije samo program već kultura rada – on je način na koji škola dokazuje da joj je stalo, prateći i podržavajući učenike kako bi svaka promena postala prilika za razvoj.

Stoga veliku zahvalnost dugujemo svim našim školama, zaposlenima i učenicima, čiji su entuzijizam i posvećenost udahnuili život ovom modelu. Oni su pokazali da je moguće graditi inkluzivne, otvorene i brižne škole – institucije koje prate svako dete na njegovom putu ka srednjoj školi i dalje.

Tranzicioni klubovi postaju primer dobre prakse i snažan podsticaj da svaka škola razvija sopstvene oblike podrške, s vizijom da ovakav pristup zaživi širom obrazovnog sistema. Jer svaka tranzicija, ako se vodi pažljivo i posvećeno, postaje priča o uspehu, rastu i pripadnosti.

PRILOZI

Predlozi aktivnosti za oblast: Podrška u učenju

Aktivnost: priprema za ispite – razredni, popravni, maturalni

Uvodni deo. Učenici odgovaraju na sledeća pitanja u tabeli – 5 min.

Koliko si sati spavao/la noćas?	
Da li doručkuješ pre škole kada si u prvoj smeni?	
Da li u rancu imaš sav potreban školski pribor za danas?	
Kako opisuješ svoje trenutno raspoloženje?	
U kojoj meri smatraš da si spreman/na za današnji školski dan?	

Glavni deo. Voditelj daje instrukciju učenicima da na papiru svako za sebe opiše jedan svoj radni dan sa što više detalja. Učenici mogu da se vode i vremenskim odrednicama – po satu, na primer: od 7 do 8h jutros sam _____, pa onda od 8 do 9h sam _____, i tako ceo dan od trenutka kad su se probudili do trenutka kad su uveče zaspali. Dati 10 minuta za izradu zadatka.

Zatim sledi zajedničko gledanje videa *Priprema za ispite*, na sledećem linku:
<https://youtu.be/2VU5J2MVzeE>

Završni deo: Voditelj poziva učenike koji žele da podele to što su napisali sa ostalima (15 min). Voditelj sumira i naglašava dobru organizaciju vremena i obaveza (aktivnosti) i obraćanje pažnje na sve segmente pripreme za određene događaje – odlazak u školu, na ispit, na neki važan događaj i slično – od fizičke pripreme (redovno i dovoljno spavanje, redovna i zdrava ishrana, uzimanje dovoljne količine tečnosti, redovno vežbanje, boravak napolju i sl.), preko organizacione pripreme (buđenje na vreme, obrok, adekvatna odeća, bez kašnjenja i sl.) do kognitivne pripreme (priprema sadržaja, redovno i efikasno učenje, vežba koncentracije, pažnje, relaksacije) i do emocionalne pripreme (pozitivan optimističan stav, balans između učenja i slobodnog vremena, vera u sebe i sl.). Pre radionice, voditelj može naći informacije za sumiranje u videu koji je preporučan za završni deo časa.

Voditelj radionice takođe može istaći nepoželjne aspekte organizacije – negativan stav i odlazak u školu ili na bitan događaj sa idejom i mislima kako ništa neće uraditi ili sa idejom da će prevarom ili manipulacijom doći do željenih rezultata, druženje do kasno u noć pred radni dan ili odlazak na značajne događaje, odlaganje učenja gradiva do pred sam ispit ili odgovaranje, obraćanje pažnje na nebitne ili ometajuće stvari u školi, pre i tokom ispita (neadekvatna odeća, telefon i sl.).

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Aktivnost: formativno ocenjivanje

Cilj: Osnajivanje učenika da zatraže adekvatnu povratnu informaciju

Uvodna aktivnost. Voditelj aktivnosti prezentuje učenicima šta sve sadrže ocene koje učenici dobijaju u dnevniku, šta se sve vrednuje, kako se prati napredovanje učenika, šta je to i čemu služi povratna informacija i slično.

Glavna aktivnost. Voditelj radionice deli učenike u parove i svakom paru daje papirić sa hipotetičkim, uopštenim odgovorom nastavnika na urađen zadatak. Primeri uopštenih odgovora: Nisi dobro uradio zadatak; Možeš ti to bolje; Skoro pa ti je prazan papir; Ovdje se ništa ne razume; Očekivao sam više od tebe; Ne valja; Nije loše; Može da prođe; Hajde progledaću ti kroz prste ovog puta; Dobro; Ni tamo ni ovamo.

Potrebno je da učenici u parovima opišu kako procenjuju ovu povratnu informaciju, koliko im je značajna, kako se osećaju kada je dobiju, šta to govori o njihovom učenju, kako bi postupili na osnovu nje itd. Takođe, treba da se dogo-

vore i zapišu na koji način bi mogli da dođu do adekvatnije povratne informacije od nastavnika o svom radu. Nakon predviđenog vremena za rad (ili kada sve grupe završe zadatak) učenici čitaju svoje odgovore, voditelj prati i daje komentare (može i da pita druge učenike da dopune).

Završna aktivnost. Voditelj ističe elemente komunikacije koji su značajni za traženje povratne informacije od nastavnika i daje preporuke.

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Aktivnost: vršnjačka podrška u učenju

Predlog oslikava kako je moguće uključiti vršnjake „eksperte“ za različite oblasti nastavnih predmeta na način koji ne opterećuje učenike koji pružaju podršku, a veoma pomaže učenicima kojima je podrška potrebna. Ovaj opis ukazuje na važnost dobre organizacije aktivnosti vršnjačke podrške i koordinacije od strane zaposlenih u školi. Iako se primer odnosi na osnovnu školu, njegovo prilagođavanje kontekstu srednje škole je veoma lako.

Vršnjačka podrška u učenju je započeta na inicijativu dva učenika VII razreda koji su prisustvovali vršnjačkoj obuci u okviru Projekta. Još u prvom polugodištu školske 2018/2019. godine, učenicima VII i VIII razreda predstavljena je mogućnost pružanja podrške drugim učenicima i istaknuta važnost uključivanja vršnjaka u pružanje podrške učenicima u učenju i napredovanju. Zainteresovani učenici su se odmah javili i rekli da su voljni da pomognu drugarima. Uz zajednički razgovor se iskristalisala forma podrške.

Vršnjačka podrška u učenju se realizuje u školi svake druge nedelje (sredom po podne u trajanju od sat i po kada su u prepodnevnoj smeni u školi). Posebnu ulogu u ostvarivanju ove aktivnosti igra učenica koja je prošla obuku u okviru Projekta. Pored učešća u koordinaciji aktivnosti, ova učenica je i „ekspert“ za odabrani predmet svake srede.

Cilj aktivnosti je da učenici koji su veoma uspešni iz pojedinih predmeta pomažu u usvajanju gradiva učenicima koji u okviru tih predmeta sporije napreduju. Ovom aktivnošću se razvijaju različite kompetencije, aktivnost je usklađena sa ciljevima Projekta i predstavlja primer prave participacije učenika u životu škole.

Vršnjačka podrška je organizovana na inicijativu učenika – učenici su osmislili kako će ona izgledati i imaju aktivnu ulogu u planiranju, koordinaciji i ostvarivanju aktivnosti.

Pored napretka u učenju, kroz ovakvu vršnjačku podršku razvijaju se i kompetencije kao što su saradnja, poštovanje, prihvatanje različitosti, analitičko i kritičko razmišljanje, empatija itd. Učenici koji podučavaju imaju prilike da vežbaju i dalje razvijaju svoje znanje, a učenici koji uče mogu da pitaju, vežbaju, uče na način koji im najviše odgovara, što je najčešće lakše u manjim grupama i kada im vršnjaci pružaju podršku i objašnjavaju svojim jezikom.

Učesnici su potencijalno svi učenici od V do VIII razreda koji oseće da ova vrsta aktivnosti može da im pomogne, a obavezno učenici koji imaju niže ocene i kojima je potrebna podrška u učenju.

Prvi korak svake nedelje kada se sprovodi vršnjačka podrška u učenju je identifikacija učenika „eksperata“. Postoji tabela po razredima i po predmetima gde mogu da se prijave učenici koji su spremni da pomognu. Uključeni su svi predmeti iz kojih postoji potreba za podrškom, ne samo matematika i maternji jezik.

Učenici koji se prijave te nedelje za podučavanje prihvataju obavezu da te srede posvete sat i po podučavanju izabranog predmeta za izabrani razred – obrađuje se gradivo koje tada uče.

Sledeći korak je identifikacija učenika kojima je potrebna podrška iz određenog predmeta – oni se takođe prijavljuju. Oni prihvataju obavezu da te srede dođu sa udžbenikom, sveskama, priborom i pitanjima koja ih muče, ili ne razumeju, ili će imati kontrolni pa žele da vežbaju i slično.

Svake druge srede dva nastavnika dežuraju tokom aktivnosti (javljaju se dobrovoljci ili direktorka uputi molbu). Ovi nastavnici pomažu učenicima da se organizuju u grupe, da se učenici „eksperti“ povežu sa svojim učenicima tog dana, eventualno pripreme materijal koji je potreban za tu priliku (potrošni materijal ili kopiranje), da uredi prostor u dve učionice u kojima se odvija vršnjačka podrška u učenju. Obaveza nastavnika je da obezbede neometan rad.

Iskustvo pokazuje da su pojedini učenici veoma motivisani da pomognu svojim drugarima (i taj broj je iznenađujuće veliki u odnosu na prvobitna očekivanja). Iskazi učenika koji pomažu govore o tome da to vrlo rado rade, da im je zadovoljstvo kad mogu nekom da ulepšaju dan, jer su dobili bolju ocenu zahvaljujući njihovoj podršci. S druge strane, učenici koji dolaze da uče od vršnjaka kažu da im je iz nekih predmeta lakše da razumeju gradivo kada to čuju od vršnjaka, jer im se čini da oni imaju više strpljenja i „nekako jednostavnije objasne“, a i nije ih sramota, niti strah da pitaju ako im nešto nije jasno.

Moramo naglasiti iz iskustva da ostvarivanje ove vrste aktivnosti zahteva značajnu pripremu i angažovanost svih odeljenjskih starešina i nastavnika svake druge

nedelje. Neophodno je na vreme obezbediti imena učenika i „uparivanje“, odnosno grupisanje, kao i imati „rezervne“ učenike ukoliko nekom iskrasne nešto, kako ne bi došlo do situacije da dođe učenik „ekspert“, a učenici koji su tražili podršku ne dođu, ili obratno. Takođe, potrebna je dobra priprema i dežurnih nastavnika koji imaju aktivnu ulogu da obezbede neometan rad.

Pozitivni ishodi vršnjačke podrške su jasni i višestruki. Ciljevi aktivnosti su postignuti, a jednako je važan rezultat to što praćenje pokazuje da oni učenici koji se češće uključuju u ovu aktivnost pokazuju tendenciju poboljšanja ocena.

Vršnjačka podrška u učenju doprinosi ostvarivanju više standarda u okviru procene kvaliteta rada ustanove (navodimo najvažnije):

- Škola kontinuirano doprinosi boljim obrazovnim postignućima učenika.
- Rezultati praćenja obrazovnih postignuća koriste se za dalji razvoj učenika.
- Učenici su uključeni u dopunsku nastavu u skladu sa svojim potrebama.
- Učenici koji pohađaju dopunsku nastavu pokazuju napredak u učenju.
- U školi funkcioniše sistem pružanja podrške svim učenicima.
- Škola preduzima raznovrsne mere za pružanje podrške učenicima u učenju.
- Škola preduzima raznovrsne mere za pružanje vaspitne podrške učenicima.
- Na osnovu analize uspeha i vladanja preduzimaju se mere podrške učenicima.
- Škola pruža podršku učenicima pri prelasku iz jednog u drugi ciklus obrazovanja.
- U školi funkcioniše sistem podrške učenicima iz osetljivih grupa i učenicima sa izuzetnim sposobnostima.

*(Aktivnost predlaže Margarita Berček,
psihološkinja OŠ „Zdravko Gložanski“ u Bečeju.)*

Aktivnost: vršnjački edukatori – talentovani matematičari

Učenici četvrtog razreda srednje škole kao vršnjački edukatori iz nastavnog predmeta matematike pružaju podršku učenicima prvog razreda na sledeći način:

- **Priprema:** Stariji učenici pregledaju gradivo koje mlađi uče i pripremaju jednostavne primere, zadatke i vežbe za objašnjenje.
- **Rad sa mlađima:** Tokom časova ili posebnih termina, pomažu učenicima da razumeju i složenije zadatke, objašnjavajući im korak po korak i pokazuju različite metode rešavanja problema.

- **Podsticanje samostalnosti:** Umesto da odmah daju gotova rešenja, postavljaju pitanja koja navode mlađe učenike na samostalno zaključivanje i razvijanje kritičkog mišljenja.
- **Praćenje napretka:** Stariji učenici beleže napredak svakog učenika, primećuju gde su poteškoće i prilagođavaju svoj pristup učenju svakom pojedinačnom učeniku.

Ovakvim pristupom i načinom rada mlađi učenici lakše savladavaju gradivo i osećaju se podržano. Stariji učenici razvijaju veštine prenošenja znanja, strpljenije i sposobnost jasnog objašnjavanja.

(Aktivnost predlaže Nataša Lukić, koordinatorka projekta, Saobraćajna škola "Pinki", Novi Sad.)

Aktivnost: Escape room: „Tajna izgubljenog modela“

Ciljevi ove aktivnosti su višestruki:

a) Obrazovni ciljevi

- Podsticanje razumevanja osnovnih elemenata odeće i krojnih delova.
- Podsticanje znanja o konstrukciji i prepoznavanju delova modela u praktičnom kontekstu.
- Razvijanje logičkog razmišljanja kroz rešavanje zadataka koji kombinuju znanje iz struke i opšte kompetencije.

b) Operativni ciljevi

- Razvijanje sposobnosti timskog rada i efikasne komunikacije.
- Usavršavanje fine motorike (slaganje, rezanje, manipulacija materijalom).
- Vežbanje donošenja brzih, ali preciznih odluka pod ograničenim vremenom.

c) Socijalni i lični ciljevi

- Podsticanje saradnje, nenasilne komunikacije i raspodela uloga u timu.
- Jačanje samopouzdanja učenika u stručnoj oblasti.
- Stvaranje pozitivnog iskustva učenja kroz igru i kreativnost.

Očekivani rezultati, odnosno ishodi ove radionice su takođe višestruki. Po završetku radionice, učenici će moći da:

- prepoznaju i imenuju osnovne krojne delove i primene dobijene informacije u praktičnom zadatku;
- reše zadatke koji zahtevaju logičko razmišljanje i povezivanje različitih vrsta podataka;

- sarađuju u okviru tima, predlažu ideje, saslušaju druge i dele odgovornosti;
- donose zaključke na osnovu vizuelnih tragova i tekstualnih uputstava;
- prepoznaju važnost preciznosti, organizovanosti i pažljivog rada koji su ključni za njihovu struku.

Trajanje: 45–60 minuta (5 zadataka + uvod + refleksija)

Potrebni materijali:

- slike krojnih delova (mogu da budu stilizovane ili prave slike iz udžbenika)
- kartice, koverta, eventualno jedna mala kutija sa bravicom
- makaze, selotejp, flomasteri
- QR kodovi (opciono – mogu ih zameniti brojčane šifre)
- papirići sa merama i skrivenim porukama
- lutka i odevni predmet na koji se može sakriti trag

Uvod (5 min): U školskom kabinetu za konstrukciju i modelovanje nestao je **glavni krojni list novog modela** koji treba da se pošalje krojačkoj radionici. Učenici moraju da pronađu sve tragove, spoje delove i dostave krojni list (otključaju „kutiju sa gotovim modelom“) pre isteka vremena.

Glavni deo (30 minuta)

Zadatak 1 – Slagalica: Krojni delovi

Učenici dobijaju isečene delove slike (npr. prednji deo, leđni deo, rukav, kragna – u stilizovanom crtežu). Kada je pravilno sastave, na poleđini delova otkrivaju brojeve koji daju šifru, npr. 315. Ova šifra otključava prvu kutiju ili kovertu.

Zadatak 2 – Koji je odevni predmet? (kombinacija znanja i logike)

U prvoj kutiji se nalaze tri minijaturne slike:

- krojni deo koji pripada suknji
- krojni deo koji pripada košulji
- krojni deo koji pripada haljini

I jedno pitanje: „Ovaj element je deo gornjeg ženskog odevnog predmeta sa dugmićima. Koji?“ Učenici moraju da prepoznaju: košulja. Na poleđini slike košulje je skriven QR kod ili šifra koja vodi ka sledećem zadatku.

Zadatak 3 – Tajna poruka u liniji kroja

Dobili su kroj košulje, ali preko linije grudi, struka ili raglan linije napisani su brojevi 1, 3, 5, 2. Pored toga imaju kratki tekst: „Pročitaj rečenicu redosledom

linija.” Na papiru se nalaze četiri kratke rečenice, svaka obeležena simbolom (npr. linija grudi = 1, raglan linija = 3...).

Kada poređaju rečenice po brojevima 1–3–5–2, dobija se poruka tipa: „Trag se nalazi u rukavu jakne.” Sledeći trag je sakriven u radionici konfekcije (u rukavu jakne na lutki, torbi ili na fotografiji).

Zadatak 4 – Rukav krije formulu (minimatematički zadatak)

U rukavu je papirić sa merama:

- OB obim grudi = 92
- OS obim struka = 70
- OBOK obim kukova = 96

I instrukcija: „Pronađi prosečnu meru. To je nova šifra.”

$(92 + 70 + 96) / 3 = 86$ - Šifra 86 otključava poslednju kovertu.

Zadatak 5 – Finale: Model koji nedostaje

U poslednjoj koverti nalazi se: iscepan glavni krojni list modela, kodna reč koja se dobija kada se delovi pravilno spoje (npr. „MODEL X17”) kao i kratka čestitka i potvrda da su otkrili „nestali model”.

Učenici moraju da sastave kroj, otkriju naziv modela i saopšte ga *Game Masteru* kako bi završili igru.

Refleksija (10 minuta)

Razmišljanje o procesu:

- Koji zadatak je bio najizazovniji i zašto?
- Šta je najviše doprinelo da dođete do rešenja – znanje iz struke, logika ili timska komunikacija?
- Šta ste naučili o timskoj podeli zadataka?

Emocionalna i socijalna refleksija

- Kako ste se osećali kada ste se približavali rešenju?
- Da li je tim bio pod pritiskom, kako ste ga rešili?
- Šta biste sledeći put uradili drugačije?
- Kako se ovakve aktivnosti mogu primeniti u budućem zanimanju?

(Aktivnost predlažu Danijela Ilić, koordinatorka Tranzicionog kluba, Slađana Dobraš, koordinatorka Tima za karijerno vođenje i savetovanje, i Miroslav Petrović, koordinator projekta, Škola za tekstil i dizajn, Leskovac.)

Predlozi aktivnosti za oblast: Prihvatanje od strane vršnjaka

U nastavku su predlozi za aktivnosti kojima se jača samopoštovanje i samopouzdanje učenika.

Aktivnost: Upoznaj me, upoznaću te

Cilj: Međusobno upoznavanje učenika

Prva aktivnost. Učenici sede u krugu i redom govore svoje ime i neku zanimljivost o svom imenu (kako su dobili ime, značenje imena, kako se izgovara u nekom drugom jeziku i sl.). Alternativa ovoj aktivnosti je da svako dobije papir i da voditelj aktivnosti da instrukciju da svako za sebe predstavi svoje ime crtežom.

Druga aktivnost. Učenici redom govore tri stvari o sebi od kojih su dve istinite, a jedna lažna. Ta lažna stvar o sebi treba da bude ubedljiva tako da ne može baš lako da se pogodi da je lažna. Na primer: Volim da spavam dugo, redovno vežbam i ne volim da me prekidaju dok govorim. Ostali učenici treba da pogode koja je od tri navedene karakteristike lažna.

Treća aktivnost. Učenici na pripremljenom papiru ispisuju svoje osobine i karakteristike u obliku cveta – u sredini u krugu pišu svoje ime, a u laticama lične osobine, interesovanja, karakteristike i slično. Zatim nakon vremena predviđenog za izradu, učenici redom iščitavaju.

*(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović,
saradnica Centra za obrazovne politike.)*

Aktivnost: Osećam se dobro

Cilj: Samoevaluacija vrednosti značajnih za lični rast i razvoj. Razvijanje osećaja zahvalnosti.

Postavka za ovu aktivnost je u krugu, tako da su svi upućeni jedni na druge.

Uvodna aktivnost. Voditelj aktivnosti poziva učenike da se sete neke lepe stvari ili trenutka koji im je ulepšao dan, a koji se dogodio u protekloj nedelji. Svako govori o svom lepom trenutku sa ostalim učenicima i kaže kako se tada osećao.

Druga aktivnost. Svako na pripremljenom papiru unosi u manjem srcu svoje ime, a u većem unosi one stvari koje ga čine srećnim. To mogu biti stvari vezane za svakodnevni život u školi i van škole.

Treća aktivnost. Voditelj aktivnosti daje učenicima da izvlače prethodno pripremljene papiriće sa zadacima. Učenici, redom, jedan po jedan, izvlače papirić sa zadatkom koji je potrebno odmah realizovati.

Nakon realizovanog zadatka, papirić izvlači sledeći učenik.

Papirići sa zadacima:

- Uputi lepu reč osobi koja se nalazi preko puta tebe.
- Osmehni se osobi levo od tebe.
- Zasmej osobu desno od tebe.
- Započni razgovor sa osobom koja sedi do tebe.
- Ispričaj zanimljiv detalj koji ti se skoro dogodio u školi.
- Zadađ neku pozitivnu rečenicu koju svi treba da ponove u krugu.

Završna aktivnost: potrebno je da svako osobi koja se nalazi desno od nje zahvali za nešto, na primer: Hvala ti što si... ili Hvala ti za...

Učenici redom iskazuju zahvalnost, a ostali prate.

Voditelj najavljuje da će se ova aktivnost odigravati na svaka tri meseca.

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Aktivnost: Dan onoga što znam i volim da radim

Cilj: Jačanje samopouzdanja učenika, osnaživanje za javni nastup, jačanje interpersonalnih odnosa, jačanje saradničkih odnosa i veština.

Prva aktivnost. Nastavnik najavljuje odeljenju da treba da se pripreme za radioničarsku aktivnost koja će se održati za dve nedelje – predstavljanje svojih interesovanja, hobija, veština, rutina, uspeha u formi TV intervjua u kome učestvuju po dva učenika. Može se predstaviti bilo šta u čemu učenik uživa. To može biti sport, kuvanje, umetnost, održavanje bašte itd.

Nastavnik zatim daje instrukcije da je potrebno da razmisle, svako za sebe, šta je to u čemu uživaju dok rade, šta znaju dobro da rade, šta ih čini srećnim, a zatim da u parovima razmene informacije i osmisle TV intervju.

Preporuka je upariti učenike sa različitim interesovanjima i navikama, kako bi jedni drugima pomogli da predstave sve važne detalje, koje bi u drugačijim parovima možda smatrali nevažnim ili nezanimljivim. Treba naglasiti da nema pogrešnih aktivnosti i da nema ograničenja u smislu da aktivnosti/interesovanja koje će predstaviti ne moraju da budu u vezi sa školom, nego da izaberu bilo koju veštinu u kojoj smatraju da su dobri i da to predstave u tranzicionom klubu.

Druga aktivnost. Učenici se pripremaju u parovima, a nastavnik na jednom od časova, tokom perioda dok traje priprema, predstavlja učenicima kako jedan TV intervju treba da izgleda, kako voditelj treba da kreira pitanja, kako sagovornik treba da odgovara na pitanja i slično.

Treća aktivnost: učenici u parovima realizuju TV intervju i to pred celom grupom u tranzicionom klubu. Najpre je jedan učenik u ulozi voditelja, a zatim i drugi.

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Aktivnost: Tajni Deda Mraz

Cilj: Povezivanje sa vršnjacima, učvršćivanje interpersonalnih odnosa.

Nastavnik zadaje zadatak da na papirićima učenici ispišu svoja imena. Papirići sa imenima nalaze se u nekoj posudi ili šeširu, presavijeni tako da ne mogu da se vide imena. Svaki učenik izvlači po jedno ime i tako postaje tajni Deda Mraz. Potrebno je da Deda Mrazovi do dogovorenog termina, pred novogodišnje praznike, spremne neki simboličan poklon ili naprave čestitku učeniku čije ime su izvukli. Nastavnik treba da osigura da se učenici koliko-toliko međusobno poznaju, pa ako je u pitanju prvi razred, bilo bi dobro da ova aktivnost sledi nakon neke od prethodno opisanih aktivnosti.

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Dodatno, putem ovog linka: <https://euroguidance.rs/resursi/bazaaktivnosti/radionica-za-osnazivanje-samopouzdanja/> možete se upoznati sa dodatnim radionicama čiji je opšti cilj: osnaživanje samopouzdanja kod učenika kako bi prepoznali mogućnosti za lični razvoj i napredovanje i osnaživanje učenika za javni nastup. Autorke su predstavnice škole uključene u Projekat.

Aktivnost: U tuđim cipelama

Cilj: Razvijanje i jačanje empatije kod učenika sa akcentom na razumevanje ponašanja koja proističu iz istih ili sličnih potreba, želja, emotivnih stanja ili porodičnih situacija, pronalaženje rešenja.

Uvodna aktivnost: Učenici stoje u krugu. Voditelj drži plišanog medu i objašnjava da će meda ići u krug od učenika do učenika i da svako treba nešto da uradi medu i da to zapamti. Počinje voditelj tako što uštine medu za obraz i prosledi ga učeniku sa leve strane. Učenik, na primer, zagrlu medu i tako redom. Nakon što meda prođe krug i dođe do voditelja, on objašnjava deci da sada to

isto što su uradili medij treba da urade učeniku sa svoje leve strane redom u krug. Cilj aktivnosti je da se učenici upoznaju i opuste.

Glavna aktivnost: Novi identitet

Učenici se dele u dve grupe. Obe grupe dobijaju po jedan primerak iste fotografije. Na fotografiji je primer vršnjačkog nasilja (npr. jedno dete je izopšteno iz grupe vršnjaka, vidi se grupa koja stoji iza njega i ismevaju ga npr. preko mobilnog telefona). Jedna grupa preuzima identitet ismevanog deteta - žrtve, a druga grupice koja ismeva - nasilnika.

Prvi zadatak: na stikerima ispisati osećanja, tj. kako se oseća u trenutku na slici. Voditelj lepi stikere na tablu u dve kolone, koje zatim prodiskutuje sa učenicima i potom obeleži kolone žrtva/nasilnik.

Drugi zadatak: Učenici ostaju u grupama i odgovaraju na pitanje kako se osećaju u tom trenutku, šta rade kada odu kući, kako im izgleda dan i noć, o čemu razmišljaju. Voditelj beleži odgovore na tabli. Diskutuje sa učenicima.

Treći zadatak: Učenici više nisu u grupama i svi zajedno odgovaraju na pitanje kako rešiti problem. Voditelj stavlja na pod A4 papire gde je na svakom ispisano moguće rešenje (ćutim / povlačim se u sebe / izbegavam kontakt sa nasilnikom / obraćam se roditeljima / pitam druga šta da radim / idem kod psihologa, razrednog starešine / uzvraćam istom merom – pitam nasilnika u čemu je problem ili slično). Svaki učenik bira da stane kod jednog od ponuđenih rešenja i objašnjava svoj izbor.

Četvrti zadatak: Diskusija na temu zašto neka deca imaju potrebu da budu nasilnici i koji sve uzroci mogu dovesti do toga.

Završna aktivnost: Smisliti i zapisati krupnim slovima na tabli jednu motivacionu poruku, npr. *Kad god imaš problem, razgovaraj otvoreno i slobodno sa odraslima u koje imaš puno poverenje.*

*(Aktivnost predlaže Nataša Arandžević,
koordinatorka Tranzicionog kluba, Tehnička škola, Knjaževac.)*

Aktivnost: „Crni luk” – model identiteta (Onion model of identity)

Napomena: Tokom boravka u Dečijem Pestaloci selu u Trogenju, Švajcarska, učenici i supervizor su učestvovali u mnogim radionicama koje su u narednom periodu realizovane u našoj školi sa ostalim učenicima u okviru Tranzicionog kluba i Učeničkog parlamenta. Jedna od najčešće realizovanih je upravo ova. Cilj ove aktivnosti je omogućiti učesnicima da razumeju sebe kao pojedince, šta

ih čini različitim, uključujući obrazovanje, poreklo, pol i slično, kao i podići svest o različitostima.

Prva aktivnost. Ja i moj identitet: Učesnicima se pokazuje primer crnog luka, sastavljen od središnjeg dela i dva ili više različitih slojeva (ili se nacrti na tabli crni luk sa slojevima). Od učenika se traži da pokušaju da zamisle sebe kao crni luk sada, gde će svaki sloj biti drugačiji aspekt njihovog identiteta. (Od središnjeg dela, stvari koje imaju od rođenja i koje je teško promeniti – pol, uzrast, genetika, poreklo, zatim sledeći sloj – one stvari koje su ili od rođenja ili stečene kasnije i koje je teško promeniti – kultura, veroispovest; spoljašnjeg dela, stvari koje su stečene kasnije i koje je moguće promeniti – lični izbori, snovi, shvatanja, ponašanje, kako vidimo život). Daje se 10 minuta da razmisle i formiraju svoj crni luk.

Druga aktivnost. Moj crni luk – Tvoj crni luk: Od učesnika se traži da se podele u parove i uporede svoje crne lukove sa drugima i razgovaraju o istim i različitim odgovorima.

Treća aktivnost. NAŠ luk: Od parova se traži da formiraju grupe od po 6 ljudi i pokušaju da urade isto kao veća grupa. Ovog puta pokušavaju da naprave svoj grupni luk.

Završna aktivnost. Diskusija:

- Kako je bilo kada ste formirali svoj luk? Teško? Lako?
- Kako ste izabrali najvažniji deo svog identiteta?
- Da li je bilo lakše/teže u poređenju sa individualnim radom?
- Kako ste izabrali zajedničke identitete?
- Da li se svi osećaju predstavljenim u grupnom luku?
- Da li smo svi različiti? Da li prihvatamo to da jesmo različiti?

(Aktivnost predlaže Jelena Nikolić, koordinatorka projekta, Poljoprivredno-šumarska škola, „Josif Pančić“ iz Surdulice.)

Predlozi aktivnosti za oblast: Profesionalni razvoj i osećanje dobrobiti

Aktivnost: Škola iz više uglova

Cilj aktivnosti: Uvid u očekivanja učenika od različitih aktera u njihovom obrazovnom i školskom životu. Kasnije, upoređivanje sa sličnim radionicama sa roditeljima i nastavnicima i planiranje daljih aktivnosti podrške učenicima u riziku.

Uvodna aktivnost: Svako od učenika izdvoji po jedno omiljeno mesto u školi i opiše ga (kako izgleda, zašto mu je omiljeno, kako se oseća kada se nađe na tom mestu, da li bi voleo nešto da promeni ili doda tom mestu kako bi mu se još više dopalo i sl.). Učenici imaju pet minuta da razmisle, pa onda redom opisuju. Voditelj radionice ohrabruje učenike da opisuju sa što više detalja i da prepoznaju i verbalizuju svoja osećanja u vezi sa tim mestom u školi.

Glavna aktivnost: U zavisnosti od broja učenika uključenih u program voditelj radionice deli učenike u male grupe (po 3-4 učenika) ili u parove. Potrebno je da se učenici rasporede na četiri mesta u učionici čineći četiri grupe ili četiri para. Ukoliko je nejednak broj učenika za podelu, neka grupa može imati i manje, odnosno više učenika. Preporuka je neutralna podela na grupe (npr. po bojama, godišnjim dobima ili sl.). U ovu radionicu je dobro uključiti i vršnjačku podršku (vršnjačke mentore – starije učenike) tako da u svakoj grupi bude po jedan vršnjački mentor. Na svaki sto postaviti papir na kome će učenici pisati svoja očekivanja u kontekstu ličnog obrazovanja i boravka u školi:

1. Moja očekivanja od škole – prvi sto
2. Moja očekivanja od roditelja – drugi sto
3. Moja očekivanja od nastavnika – treći sto
4. Moja očekivanja od učenika iz odeljenja – četvrti sto.

Svaka grupa ispisuje na papiru svoja očekivanja u odnosu na zadati zadatak na papiru koji se nalazi na njihovom stolu. Voditelj radionice prati vreme, daje pojašnjenja i dodatne instrukcije, ukoliko je potrebno, i nakon 7-10 minuta prebacuje papire iz grupe u grupu sa jednog na drugi sto, u istom smeru nakon svake promene tako da svaka grupa dobije priliku da ispiše svoja očekivanja u odnosu na sva četiri zadatka. Grupe dopunjavaju, pišu nova očekivanja ili diskutuju o onima koja se već nalaze na papiru kao odgovor drugih grupa.

Završna aktivnost. Voditelj radionice kači papire na vidno mesto i diskutuje sa učenicima o odgovorima koje su naveli. Ukoliko naiđe na neka nerealna ili nejasna očekivanja učenika, može da traži pojašnjenje od učenika (u kom smislu, na koji način misle, na šta se konkretno odnosi i sl.) kao i da pojasni učenicima zašto neko od očekivanja nije realno i na koji način može da se zadovolji potreba učenika koja se nalazi iza tog očekivanja.

Sumira aktivnost – ističe značaj učešća i saradnje svih aktera uključenih u njihovo obrazovanje.

Evaluacija radionice. Voditelj aktivnosti deli učenicima papiriće za evaluaciju (evaluacija je anonimna).

Zaokruži – slažem se ili ne slažem se u zavisnosti od tvrdnje

Tema je bila zanimljiva	Slažem se	Ne slažem se
Radionica je bila korisna	Slažem se	Ne slažem se
Naučio/la sam nešto novo	Slažem se	Ne slažem se

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Aktivnost: Vršnjački informatori

Cilj: Dostupnost informacija važnih za boravak i funkcionisanje u školi. Vršnjačka podrška u posredovanju između učenika u podršci i organa škole.

Učenici „vršnjački informatori“ su posrednici između učenika kojima je potrebna podrška i organa škole. Njihova uloga je da ovim učenicima obezbede informacije koje su im potrebne.

Smernice vršnjačkim informatorima – izvori informacija:

- Učenje i kako se uči – pedagog i/ili psiholog škole
- Pitanja vezana za konkretno gradivo iz određenog predmeta – predmetni nastavnici
- Pitanja vezana za nastavu na daljinu i digitalne sadržaje – Tim za nastavu na daljinu
- Rešavanje konflikta u školi – odeljenjski starešina, pedagog škole
- Pitanja o dokumentaciji vezanoj za školu ili učenika (potvrde, stipendije) – sekretar škole
- Pitanja vezana za promenu smera – uprava škole (direktor, sekretar...)
- Pitanja vezana za školske učeničke akcije i aktivnosti – predstavnici učeničkog parlamenta

- Pitanja vezana za pružanje vršnjačke podrške – Tim projekta „Zajedno ka srednjoj školi“
- Pitanja vezana za nasilje u školi – Tim za zaštitu od diskriminacije, nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

U Tranzicionom klubu treba da budu okačeni poster i sa strukturom timova.

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Aktivnost: Radionica za učenike koji su upisali srednju školu ili obrazovni profil koji im nije bio prva želja

Cilj: Karijerno informisanje i razvijanje veština upravljanja karijerom.

Uvodna aktivnost. Ime + osobina. Voditelj radionice poziva učenike da redom kažu svoje ime i osobinu koja ih najbolje opisuje. Voditelj može započeti niz.

Glavna aktivnost:

- Voditelj poziva učenike da procene na listi na kom stepenu zadovoljstva se nalaze trenutno pohađajući baš tu školu ili određeni smer u koji su „upali“ označavajući jedno od ponuđenih:
 - Zadovoljan/a sam;
 - Nije to što sam želeo/la ali mi ne smeta;
 - Nisam zadovoljan/a;
 - Totalni promašaj – čak mi i smeta.
- Voditelj deli učenike na manje grupe ili u parove (kriterijum mogu biti odgovori iz tabele) da se grupišu po odgovorima. Ukoliko je više učenika dalo isti odgovor, dele se na manje grupe (3-4 učenika) i daje im se instrukcija da razmisle koje su im sada opcije za nastavak školovanja. Učenici u grupama ili u parovima ispisuju na papiru lične mogućnosti, opcije, prilike.
- Voditelj daje učenicima da u istim grupama urade SWOT analizu – objašnjava da je potrebno da učenici razmisle o tome šta sve spada u njihovu trenutnu procenu situacije upisa smera koji im nije bio na prvom mestu na listi želja. Objašnjava kako se popunjava SWOT analiza i pruža im podršku u toku popunjavanja (u smislu razjašnjavanja pojmova). Voditelj poziva učenike da izlistaju na pripremljenim listićima koje su njihove prednosti/snage (u smislu veština, znanja, prihvatanja promena, adaptacija na prostor i društvo, blizine škole i sl.), koje su mogućnosti/šanse (prebacivanje u drugu školu, promena smera, preispitivanje sopstvenih potencijala i prilika i sl.), koje su slabosti (de-

motivisanost za učenje, apsentizam, osećaj nezadovoljstva...) i koje su pretnje (učestali apsentizam, osipanje, nemogućnost pohađanja škole u drugom gradu iz tehničkih i finansijskih razloga i sl.).

Prednosti/snage	Slabosti
Mogućnosti/šanse	Pretnje/opasnosti

- d) Svaka grupa iščitava svoju analizu i zajedno sa voditeljem komentarišu, voditelj im daje dodatne informacije o njihovim mogućnostima za promenu smera, nastavak školovanja i sl.

Završna aktivnost. Upoznavanje učenika sa ostalim aktivnostima škole – vannastavne, sekcije, konkursi, projekt i slično.

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Aktivnost: Škola nije samo znanje

Cilj aktivnosti: upoznati učenike sa vannastavnim aktivnostima koje postoje u školi. Povezivanje ličnih interesovanja sa aktivnostima u školi. Jačanje digitalnih veština pretraživanjem digitalnih sadržaja o školskim aktivnostima.

Uvodna aktivnost. Asocijacija na reč *škola* – brainstorming – ispisivanje na flipčartu. Voditelj aktivnosti grupiše na papiru asocijacije koje pripadaju nastavnim i vannastavnim aktivnostima u školi. Zaključuje da je škola mesto za sticanje i unapređivanje znanja, ali i mesto za razvoj drugih veština koje nisu nužno vezane za školsko gradivo.

Glavna aktivnost. Šta volim da radim u slobodno vreme? Koji je moj hobi? Svako ispisuje na papiru za sebe. Onda se podele u parove (voditelj aktivnosti određuje kriterijum podele) i upoznaju svog para sa onim što su za sebe ispisali na papirima. Mogu podeliti neka svoja iskustva ili zanimljivosti vezane za provođenje slobodnog vremena i/ili bavljenje hobbijem. Nakon toga voditelj poziva učenike da predstave svog para, na osnovu onoga šta je par ispričao o sebi, redom.

Treća aktivnost. Zajedničko prelistavanje sa vršnjačkim mentorima sajta škole, Fejsbuk strane škole i medijskih objava o školi sa temama koje se bave vannastavnim aktivnostima. Vršnjački mentori, kao stariji učenici, već su imali priliku da se upoznaju sa vannastavnim sadržajima i aktivnostima škole pa mogu da pruže pomoć u razjašnjavanju koje aktivnosti (koje su u školi već sprovedene u prethodnom periodu) pripadaju kojoj sekciji ili obliku vannastavnog rada (npr. u okviru sportske, eko-sekcije, ili obeležavanje značajnih datuma, posete institucijama i sl.)

Završna aktivnost. Povezivanje ličnih interesovanja sa aktivnostima koje škola nudi. Voditelj aktivnosti podseća učenike na ponudu i sadržaj vannastavnih aktivnosti škole i daje učenicima sledeću instrukciju:

Na osnovu onoga što volite da radite u slobodno vreme i ponude vannastavnih sadržaja u školi dopunite sledeću rečenicu:

Sada vidim sebe u: _____ sekciji;

ili

Sada vidim sebe kako: _____.

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Takođe, predložemo da se upoznate sa dodatnim aktivnostima u okviru Priručnika *Karijera modernog vremena* koji su takođe kreirale predstavnice škole u Projektu. Opšti cilj sadržanih aktivnosti jeste: razvijanje jezičkih i komunikacijskih veština; pružanje podrške u planiranju razvoja karijere i postavljanju ciljeva za karijerni razvoj; upravljanje karijernim razvojem u uslovima prelaznih perioda i neočekivanih promena.

Predložemo da se upoznate i sa Priručnikom *Pametno promišljaj – napravi pravi izbor*, koji sadrži dodatne predloge aktivnosti, a kreirale su ga predstavnice škole koja učestvuje u Projektu. Opšti cilj aktivnosti je upoznavanje učenika sa korišćenjem različitih izvora informacija o obrazovnim i karijernim mogućnostima uz kreativnu upotrebu IKT-a; upućivanje učenika na različite metode sagledavanja sebe u kontekstu karijere i ličnog profesionalnog razvoja.

Aktivnost: „Poruke za bolje sutra“ (video o mentalnom zdravlju)

Ova aktivnost prikazuje kako je moguće osnažiti učenike srednje škole da aktivno promovišu brigu o mentalnom zdravlju kroz kreativni i medijski izraz. Aktivnost podstiče učenike da kroz zajednički rad i refleksiju oblikuju autentične poruke koje šalju podršku svojim vršnjacima, čime se jača empatija, osećaj zajedništva i pozitivan odnos prema sebi i drugima.

Aktivnost „Poruke za bolje sutra“ realizovana je u okviru Plana rada Tranzicionog kluba, a sa ciljem podrške mentalnom zdravlju učenika i obeležavanja Svetkog dana mentalnog zdravlja. Tokom radionice učenici su razgovarali o tome šta za njih znači mentalno zdravlje, kako prepoznaju stres i na koje načine sebi i drugima mogu pomoći u teškim situacijama. Nakon uvodnog razgovora, učenici

su u manjim grupama osmišljavali kratke poruke podrške koje bi želeli da čuju kada im je teško – poruke ohrabrenja, samoprihvatanja, razumevanja i podrške.

Učenici su sami birali koje poruke žele da zabeleže i na koji način žele da ih predstavljaju – govorom pred kamerom, kroz umetnički izraz, citate, muziku ili slike. Tokom radionice, učenici su podelili uloge (snimatelji, montažeri, govornici, dizajneri teksta) i zajednički osmislili scenario i tok video-materijala. Školski psiholog i pedagog imali su ulogu mentora i pružali tehničku i organizacionu podršku, ali su učenici bili nosioci svih ključnih odluka i procesa.

Cilj aktivnosti je bio da učenici kroz kreativni proces izraze svoje stavove o važnosti mentalnog zdravlja, da prepoznaju načine na koje mogu da pomognu sebi i drugima, kao i da osećaju moć zajedničkog stvaranja i podrške. Na taj način razvijane su socijalne i emocionalne kompetencije, empatija, samorefleksija, saradnja i odgovornost.

Realizacija aktivnosti. Radionica je sprovedena u trajanju od tri školska časa, u dva dela – prvi deo posvećen je diskusiji i izradi poruka, a drugi snimanju i montaži videa. Za snimanje su korišćeni mobilni telefoni i školska oprema, dok je montaža urađena uz pomoć učenika koji su članovi Multimedijalnog tima. Krajnji produkt – kratki video pod nazivom „Poruke za bolje sutra“ – prikazan je u školi tokom zajedničkog časa odeljenjske zajednice, a zatim i podeljen na društvenim mrežama škole.

Ova aktivnost omogućava učenicima da učestvuju u promociji mentalnog zdravlja na njima blizak način, razvijajući kreativnost i osećaj da njihovo mišljenje i iskustvo imaju vrednost. Učenici su izjavili da im je ova radionica pomogla da bolje razumeju sebe i da im je važno što su mogli da govore o emocijama i poteškoćama bez osuđivanja.

U nastavku se nalazi link produkta sa radionice: <https://www.youtube.com/watch?v=9C0-FJG4YAI>

Aktivnost doprinosi razvoju sledećih kompetencija i standarda kvaliteta rada škole:

- Škola sistematski doprinosi očuvanju i unapređivanju mentalnog zdravlja učenika.
- U školi se razvija kultura brige, empatije i međusobnog poštovanja.
- Učenici aktivno učestvuju u osmišljavanju i realizaciji aktivnosti koje promovišu psihološku dobrobit.
- Škola preduzima raznovrsne mere za pružanje vaspitne i emocionalne podrške učenicima.

- Škola podstiče razvoj socio-emocionalnih veština kroz vannastavne i projektne aktivnosti.
- Rezultati aktivnosti koriste se za dalji razvoj školskog programa brige o mentalnom zdravlju.

(Aktivnost predlažu Milica Zdravković, psihološkinja, i Milena Andrijević, pedagoškinja, Mašinsko-elektrotehnička škola, Bor.)

Aktivnost: „Vredno je sve što dajemo od srca“

Cilj ove aktivnosti je povećanje saradnje učenika škole i Tranzicionog kluba sa lokalnom zajednicom; promocija aktivnosti učenika članova TK i promena slike škole i obrazovnih profila u lokalnoj zajednici; kao i darivanje u vreme praznika koje vraća osmehe.

Međupredmetne kompetencije: razvijanje kompetencija za komunikaciju i saradnju, odgovorno učešće u demokratskom društvu i estetičke kompetencije.

Učiniti jedno dobro delo je deo aktivnosti Tranzicionog kluba pod nazivom **Vredno je sve što dajemo od srca.**

Uvodne (pripremne) aktivnosti

Zadatak za prvu grupu učenika je da osmisle i naprave slavske čestitke; potom treba da očiste i spakuju seme pšenice u kesice za školski štand poklona. U okviru radionica učenici definišu izgled slavske čestitke koja sadrži zdravicu i struk bosiljka. Zatim treba da očiste i spakuju seme pšenice na kojoj stoji etiketa sa logom škole.

Druga grupa učenika priprema ukrase od testa za slavski kolač. Priprema testo, oblikuje ga i suši. Priprema i ukrašava paketiće za pakovanje testa.

Treća grupa učenika pravi novogodišnje čestitke i etikete za ljubičice iz školske ekonomije. Na mašini za oblikovanje papira se pripremaju čestitke, smišljaju poruke i oblikuju se etikete za saksije ljubičica.

Četvrta grupa priprema priveske, novogodišnje ukrase i dekoracije. Priprema se materijal, iscrtavaju novogodišnje dekoracije, a zatim na pripremljenom materijalu izrađuju različiti ukrasi.

Peta grupa učenika osmišljava izgled školskog štanda, prikuplja potrebne materijale za ukrašavanje štanda, određuje prostor za postavljanje i sačinjava spisak dežurstva učenika.

Glavna aktivnost

Glavna aktivnost je organizovanje školskog štanda i darivanje građana. Štand se ukrašava i raspoređuju se kreativni pokloni, proizvodi učenika. Dežurni učenici pozivaju prolaznike da preuzmu poklone, pakuju ih i daruju. Učenici razgovaraju sa građanstvom, upućuju lepe želje i odgovaraju na pitanja prolaznika o poklonima, načinu izrade, organizaciji Tranzicionog kluba i različitim profilima u školi. Razgovor se vodi i o darivanju, tradiciji i običajima.

Celokupan tok aktivnosti, od pripreme do postavljanja i poklanjanja, prate nastavnici; podstiču prijatnu atmosferu, saradnju i uvažavanje ličnih veština svih učenika; usmeravaju učenike ka negovanju humanosti, razumevanja, empatije.

Završne aktivnosti

Učenici prikupljaju podatke o reakcijama prolaznika, beleže primedbe i izražavaju zadovoljstvo zbog pohvala koje su dobili i od svojih nastavnika i od sugrađana.

Svi učenici pomažu u prikupljanju opreme i materijala i vraćaju ih u školu.

Nakon završetka vodi se razgovor o efektima realizovane aktivnosti. Razmatra se da li se povećala „vidljivost“ TK i škole, obrazovnih profila, kakvi su utisci građanstva o poklonima kojim su ih iznenadili. Razmatra se da li bi učenici nešto promenili prilikom narednog organizovanja sličnih aktivnosti. Nastavnici se uključuju u evaluaciju i ističu da su mali znaci pažnje veliki poklon za one koji cene rad, humanost, dobročinstvo.

(Aktivnost predlaže Ivana Stojanović Blagojević, članica projektnog tima, Biotehnološka škola „Šumatovac“, Aleksinac.)

Aktivnost: Poimanje i doživljaj sreće kroz fotografije

Cilj aktivnosti: spoznaja, izražavanje i vrednovanje osećaja sreće i radosti; izražavanje sopstvenog poimanja pojma sreće kroz fotografije.

Uvodna aktivnost. Voditelj poziva dve učenice da objasne značaj datuma 20. mart (Svetski dan sreće). Pitaju ostale učesnike da li su znali da se taj dan obeležava, da li je to dobra ideja i zašto. Razgovor na temu pojma sreće: kada bi opisivali sreću bojom, koja bi to boja bila; kada bi sreću opisivali hranom, koja bi to hrana bila i tako dalje.

Glavni deo

Prvi deo: aktivnostima za vreme radionice prethodi pripremna aktivnost koja je od učenika podrazumevala da odrede jednu fotografiju koja predstavlja ono

što ih čini srećnim (osoba, stvar, trenutak i slično) i pošalju je u Viber grupu. Od fotografija je napravljen slajdšou, prikazuju se nasumično. Učenici pogađaju čija bi to fotografija mogla biti i šta ona predstavlja. Grupna diskusija o fotografijama: koliko su različite, šta nas sve čini srećnim. Dolazi se do zaključka da veliku ulogu igra osećaj povezanosti sa drugim bićima, razumevanje i poštovanje.

Drugi deo: svaki učenik na papiru zapisuje reč koja najbolje predstavlja pojam sreće. Te reči zapisujemo na tabli. Dogovoreno je da se te reči mogu postaviti uz #KadSamSrećan-Srećna na društvenu mrežu (Viber ili Instagram grupa odeljenjske zajednice). Voditelj pita da li smatraju da osećaj sreće treba uveštavati, negovati, da li za nju moramo malo i da se potrudimo i da li postoje metode za to. Slede primeri metoda.

Treći deo: Učenici se dele u tri grupe:

- Grupa A: Osmišljava pantomimu za pet poznatih ličnosti i predstavlja je ostalim učenicima.
- Grupa B: Seća se i zapisuje koja sve sujeverja ljudi praktikuju da bi imali sreće. Dele svoja razmišljanja sa ostatkom učesnika.
- Grupa C: Osmišljava i zapisuje na papirićima zadatke koji se odmah realizuju (npr. uputi lepu reč osobi preko puta, nasmej osobu levo od sebe, zasmej osobu desno od sebe itd.).

Završna aktivnost. Proveriti da li su aktivnosti povećale osećaj sreće u grupi učenika. Zahvaliti se učenicima na saradnji i zamoliti ih da pokušaju da i na časovima odeljenjske zajednice razgovaraju o ovoj temi i, u trenucima kada prevladaju negativna osećanja, primene neke od ovih aktivnosti za podsticanje sreće.

*(Aktivnost predlaže Tanja Obradović Mitić,
koordinatorka Tranzicionog kluba,
Škola mode i lepote, Niš.)*

Predlozi aktivnosti za oblast: Jačanje komunikacijskih veština

Aktivnost: Potrebe i želje

Cilj: Razvijanje i jačanje komunikacijskih veština kod učenika, sa akcentom na asertivnu komunikaciju. Uvežbavanje „Ja govora“.

Uvodna aktivnost. Voditelj radionice pojašnjava učenicima razliku između potreba i želja. Navodi neke primere potreba i daje instrukciju za vežbu (potreba za odmorom, sigurnošću, redom, radom, zaštitom, inspiracijom, ljubavlju, razumevanjem, učestvovanjem, prihvatanjem, poštovanjem, iskrenošću, razumevanjem itd.).

Vežba može da započne i od voditelja kako bi dao primer. Učenici redom govore:

Imam potrebu/ potrebno mi je_____.

Ja želim_____.

Glavna aktivnost. Ja/Ti poruke. Voditelj aktivnosti upoznaje učenike sa razlikama između Ja i Ti poruka/rečenica i njihovim karakteristikama. Naglašava prednost korišćenja Ja rečenica.

Završna aktivnost. Vežba pretvaranja TI u JA rečenice.

*(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović,
saradnica Centra za obrazovne politike.)*

Aktivnost: Slušam te

Cilj aktivnosti: Jačanje veština aktivnog slušanja.

Prva aktivnost. Pre početka vežbe voditelj naglašava da je reč o vežbi i da će kasnije pojasniti učenicima cilj same vežbe, kako se ne bi emotivno previše vezali za samu vežbu.

Dva dobrovoljca – jedan koji priča priču i jedan koji sluša. Onaj koji priča priču izlazi ispred učionice i voditelj radionice mu daje instrukciju da smisli priču o hipotetičkom događaju koji hipotetički ima veliki značaj za njegov život i kada se vrati u učionicu da priču ispriča drugom dobrovoljcu sa što više detalja, opisujući kako se osećao/la u tom trenutku, šta to znači za njega/nju sada i slično. Može da bude i neka lepa i ne baš lepa stvar. Važno je da je reč o hipotetičkom događaju kako vežba ne bi bila isuviše neprijatna, jer dalji tok vežbe podrazumeva neprijatnost u komunikaciji.

Voditelj se vraća u učionicu i pred ostalim učenicima daje instrukciju učesniku „slušaocu“ da koristi sve karakteristike pasivnog slušanja. Ostali učenici u učionici dobijaju listu za praćenje i instrukciju da u nju beleže zapažanja u vezi sa osobom koja priča priču (neverbalne znake, komentare, opšti utisak).

Voditelj poziva učenika koji treba da ispriča priču da se vrati u učionicu. Dok učenik priča svoju priču, slušalac ne treba da reaguje, da gleda sa strane, da priču prekine u pola rečenice sa nečim što nema veze sa temom, da ga neko pozove i da se javi na telefon, ili da gleda kroz prozor i slično. Ostali učenici treba da se uzdrže od bilo kakvih reakcija, a da pažnju usmere na osobu koja priča priču i koja ne zna za instrukcije date slušaocu.

Druga aktivnost: Nakon ispričane priče, osoba koja priča priču ponovo izlazi iz učionice i voditelj je podseća da kada se ponovo vrati u učionicu ispriča ili taj isti ili neki drugi događaj na isti način (detalji, značaj...). Dok je ovaj učenik van učionice, voditelj daje instrukciju slušaocu da sada sluša sagovornika sa karakteristikama aktivnog slušanja (klima glavom, prati šta priča, ponovi ponekad neku reč, postavi pitanje u vezi sa tim, pokazuje neverbalne znake saosećanja, okrenut direktno ka toj osobi, gleda je u oči, ništa ga ne ometa da prati sadržaj, povremeno ponovi: aha; da, da; razumem...). Ostali učenici imaju istu instrukciju da prate ponašanje i neverbalne znake onoga koji priča priču i to beleže.

Učenik koji priča priču ponovo se vraća u učionicu, priča priču i kada se priča završi, voditelj radionice postavlja pitanje onoj osobi koja je pričala priču – kako se osećala tokom prvog puta, a kako tokom drugog puta kada je sagovorniku pričala svoju izmišljenu važnu životnu priču.

Treća aktivnost: Zatim voditelj poziva učenike da prokomentarišu iz svojih beležaka šta su zapazili u prvom, a šta u drugom slučaju i kako su se oni osećali kao publika u prvom i drugom slučaju. Voditelj pojašnjava i zaključuje o karakteristikama i važnosti aktivnog slušanja u svakom segmentu života.

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Aktivnost: Komunikacija je dvosmerni proces

Cilj: Upoznavanje sa karakteristikama komunikacije, jačanje komunikacijskih veština.

Prva aktivnost: Voditelj deli učenike u parove (neutralna podela) i postavlja ih da sede na stolicama okrenuti leđa o leđa. Svaki učenik ima kod sebe pripremljen papir i olovku. Voditelj poziva da po jedan predstavnik para podigne ruku

– on dobija zadatak da objašnjava svom paru šta da crta, a pritom ne sme da gleda u crtež svog para, dakle sve vreme je okrenut leđima (voditelj će nakon instrukcija ovim učenicima dati papir sa zadatkom šta se crta). Drugi učenik iz para treba da crta ono što mu njegov par objašnjava, bez okretanja, virenja, postavljanja pitanja, komentara – u tišini. Za ovu aktivnost učenici imaju pet minuta. Nakon što proveri da li su učenici razumeli instrukciju, voditelj deli učenicima papir sa zadatkom (šta se crta) i naglašava da je važno da se prati redosled crtanja pojmova: drvo, kuća, ptica, auto, cvet i sunce.

Druga aktivnost: Nakon završetka zadatka parovi upoređuju svoje slike i komentarišu razlike. Voditelj zatim deli zadatke učenicima na sledeći način – svako za sebe, na papiru treba da odgovori na sledeća pitanja:

Zadatak za učenike koji su pričali: kako procenjuju komunikaciju u paru? Da li im je falila povratna reakcija od para? Da li su se osećali nesigurno kada nisu imali potvrdu o tome da li daju jasne instrukcije za crtanje? Kako su se osećali tokom ovog zadatka? U kojoj meri smatraju da su bili precizni u objašnjavanju i davanju instrukcija?

Zadatak za one koji su slušali i nisu smeli da komuniciraju: Šta im je falilo od komunikacije tokom ovog zadatka? Kako su se osećali tokom izrade zadatka? Šta je to što bi voleli da im je bilo dozvoljeno u komunikaciji? Koliko je njihov par bio precizan u objašnjavanju?

Završna aktivnost: Voditelj upoznaje učenike sa vrstama komunikacije, ističe značaj komunikacije kao dvosmernog procesa u situacijama saradnje, učenja, druženja.

*(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović,
saradnica Centra za obrazovne politike.)*

Aktivnost: Radionica Asertivno – ne agresivno, ne pasivno

Ova radionica za cilj ima: razlikovanje asertivnog, pasivnog i agresivnog ponašanja, prepoznavanje sopstvenih obrazaca reagovanja u različitim situacijama, uvežbavanje asertivnog stila komunikacije kroz praktične primere, kao i jačanje samopouzdanja i empatije u komunikaciji sa vršnjacima i nastavnicima.

Ciljna grupa kojoj je radionica namenjena su učenici I i II razreda srednje škole.

Za ovu aktivnost potrebno je izdvojiti 45 minuta.

Potrebni materijali: tabla ili flipčart i marker, papirići sa situacijama, list papira i olovke za svakog učenika kao i plakat sa pojmovima: *pasivno – asertivno – agresivno*.

U nastavku sledi opis toka aktivnosti.

Uvodna aktivnost. „Kako reagujem?“ (5 minuta).

Voditelj pita učenike:

„Zamislite da neko preko reda stane ispred vas u radnji ili vas prekine dok govorite. Šta radite?“

Učenici mogu kratko da odgovore usmeno ili da dignu ruku za ponuđene opcije:

1. Ćutim, jer ne želim problem.
2. Viknem i tražim da mi se ne obraća tako.
3. Smireno kažem da mi to smeta i da želim da završim šta sam počeo/la.

Potom treba da usledi kratka diskusija – uvod o tri tipa ponašanja (pasivno, agresivno, asertivno).

Naredna aktivnost je mini-predavanje i plakat (10 minuta).

Voditelj objašnjava osnovne karakteristike:

Stil komunikacije	Kako izgleda?	Kako se osoba oseća?	Kako se drugi osećaju?
Pasivan	Osoba ćuti, povlači se, izbegava sukob	frustrirano, nevidljivo	zbunjeno, krivo
Agresivan	Osoba više, napada, omalovažava	moćno, ali i usamljeno	povređeno, uplašeno
Asertivan	Osoba jasno, mirno, s poštovanjem iznosi mišljenje	sigurno i dostojanstveno	poštovano, uključeno

Nakon toga, učenici dopisuju primere ponašanja uz svaku kategoriju (npr. pasivno – „ne kažem da mi smeta“, agresivno – „vređam drugog“, asertivno – „kažem kako se osećam i šta želim“).

Potom sledi aktivnost - „Tri načina reagovanja“ (15 minuta).

Učenici se dele u male grupe po 3 do 4. Svaka grupa dobija jednu situaciju, na primer:

- Drug stalno pozajmljuje stvari, ali ih ne vraća.
- Nastavnik vas prekida dok objašnjavate.
- Vršnjak se šali na vaš račun pred drugima.
- Drug vas zove da preskočite čas, a vi ne želite.

Zadatak:

1. Osmislite tri načina reagovanja – pasivan, agresivan i asertivan.
2. Prikažite ih u kratkom skeču (do 1 minuta svaki).

Nakon izvođenja sledi zajednički razgovor u okviru sledećih pitanja:

- Kako se osećao onaj koji je reagovao?
- Kako se osećala druga osoba?
- Koja reakcija je bila najdelotvornija?

Potom sledi Završni deo i refleksija (10 minuta).

Učenici popunjavaju mini-listić:

- Kada sam bio/la pasivan/na, osećao/la sam se...
- Kada sam bio/la agresivan/na, osećao/la sam se...
- Kada sam bio/la asertivan/na, osećao/la sam se...

Zatim voditelj pita: „Šta možete već sutra da uradite da biste češće reagovali asertivno?“

Na kraju se formulišu „zlatna pravila asertivnosti“ na plakatu:

- Poštujem sebe i druge.
- Govorim u svoje ime („Ja poruke“).
- Jasno iznosim šta želim.
- Slušam druge bez prekidanja.
- Postavljam granice s poštovanjem.

U pogledu **evaluacije radionica** možete koristiti takozvani brz „emocionalni termometar“ aktivnosti – učenici na tabli označe kako se osećaju posle radionice (😊, 😐 i 😞) i daju kratko pojašnjenje zašto. Voditelj beleži utiske i predloge za sledeći susret.

Na kraju nekoliko napomena za voditelja:

- Pripremite se za mogućnost da učenici u skečevima koriste humor – ohrabrite to, ali usmerite tako da ponašanje učenika ostane u granicama poštovanja.
- Ukoliko učenici dele lična iskustva, podsetite grupu na poverljivost.
- U zavisnosti od grupe, deo sa igrama uloga može se zameniti crtanjem strip-situacija.

*(Aktivnost predlaže Sofija Vujović,
mentorka Centra za obrazovne politike.)*

Aktivnost: Neslušanje kao izvor nesporazuma i konflikata

Cilj aktivnosti je suočavanje sa iskustvom neslušanja kao jednim od mogućih uzroka nesporazuma u komunikaciji i isticanje značaja slušanja za tok komunikacije. Ovaj cilj se ostvaruje najpre kroz uvodne aktivnosti, gde učesnici sami dolaze do uslova dobrog i lošeg sporazumevanja, a zatim kroz tri glavne vežbe – pasivnog neslušanja, aktivnog neslušanja i ja-poruka.

Kroz prve dve vežbe učesnici prilično dramatično proživljavaju iskustvo neslušanja, bilo u ulozi onoga koji priča, a ne slušaju ga ili onoga koji glumi da ne sluša.

Osim što ih podseća na takve situacije u svakodnevnom životu, ovo iskustvo im osvešćuje razloge zbog kojih mogu nastati nesporazumi u komunikaciji, a takođe kroz isticanje dvosmernosti komunikacije naglašava podjednak deo odgovornosti obe strane.

Da se ne bi ostalo samo na uočavanju problema, ide se korak dalje – ukazuje se učesnicima kako se korišćenjem samopouzdanog načina reagovanja mogu nositi sa ovim problemom – da ipak jasno izraze svoje potrebe, a u isto vreme ne napadajući i ne okrivljujući sagovornika.

Potrebna materijal:

- Radioničarska pravila ispisana na panou
- Prazan papir za ispisivanje priče
- Papir formata A5 (za sve učesnike)
- Olovke

Uvodne aktivnosti (10 minuta)

- Asocijacije na reč komunikacija/konflikt
- Razgovor o dobrom i lošem sporazumevanju
- Šta za vas znači dobro (niste dobro) se sporazumeti, komunicirati
- Kako znate da ste se dobro (niste dobro) sporazumeli, komunicirali

Glavna aktivnost se sprovodi iz nekoliko delova opisanih u nastavku:

Vežba pasivnog slušanja (3 minuta)

Voditelj učesnike deli u parove i kaže: Sada međusobno odredite ko će u vežbi koja sledi biti osoba A, a ko osoba B.

Voditelj zatim deli odštampana uputstva posebno sačinjena za osobe A i osobe B.

Zatim kaže da vežba traje 3 minuta. (Pošto se radi o neprijatnom iskustvu voditi računa da ne traje duže od 3 minuta).

Razgovor u krugu o doživljenom iskustvu (20 minuta)

Voditelj usmerava razgovor sledećim pitanjima za osobe A:

Kako ste se osećali dok ste pričali, a vaš par vas nije slušao?

Po čemu ste prepoznali da vas ne sluša?

Kako ste pokušali da privučete pažnju?

Da li vam se prekidao tok misli?

Voditelj usmerava razgovor sledećim pitanjima za osobe B:

Kako ste se osećali dok vam je vaš par pričao, a vi ga niste slušali?

Kako ste uspeali da ne slušate?

Kako ste davali znake da ne slušate?

Vežba aktivnog neslušanja (5 minuta)

Napraviti grupe od po 3 člana. Voditelj daje instrukciju: Sada će svako od vas ostalima ispričati kako je jutros putovao do škole – to treba da pričate svi istovremeno.

Grupna diskusija – analiza doživljenog iskustva (5 minuta)

Cilj analize je da se dođe do toga kako je teško pričati kad svi istovremeno pričaju, kako je istovremeno teško pratiti svoj proces razmišljanja i slušati nekog drugog.

Na kraju voditelj pita da li ih ova i prethodna situacija podsećaju na neke situacije iz njihovog života i kako su reagovali.

Uvežbavanje samopouzdanog reagovanja (15 minuta)

Videli smo kako neslušanje može biti neprijatno. Pošto najčešće ne znamo iz kojih razloga nas osoba kojoj pričamo ne sluša, vrlo često razloge tražimo u sebi, tj. pomišljamo da pričamo dosadno, neinteresantno. A naš sagovornik može da nas ne sluša iz različitih razloga: zato što mu nešto drugo odvlači pažnju ili zato što je okupiran nekim sopstvenim problemom.

Ovo današnje iskustvo bi moglo da nam pomogne da postanemo svesni koliko je slušanje važno za uspešnu komunikaciju i da je nekada upravo pažljivo slušanje dovoljno da bi se izbegli nesporazumi u komunikaciji i konflikti sa nasiljem.

Postoje različiti načini reagovanja na situaciju neslušanja: možemo da se naljutimo i da agresivno reagujemo i možemo da začutimo i prekinemo komunikaciju.

Najbolje je da reagujemo samopouzdanom tako što ćemo bez okrivljavanja i optuživanja da saopštimo sagovorniku kako se osećamo i šta želimo u formi

takozvane JA poruke – poruke koja ne okrivljuje druge, vodeći računa o drugoj osobi i njenim potrebama ali ne zamemarujući svoje potrebe.

Voditelj deli učesnicima papire sa formom JA poruka i prazne papire, a zatim kaže: Sada pokušajte da se setite neke situacije iz vašeg života kada niste bili slušani. Bez obzira na to kako ste tada reagovali, pokušajte da sada smislite kako biste na samopouzdan način rekli svom sagovorniku, koji vas ne sluša, da to primećujete i da vam smeta.

Podite od toga da osoba koja vas ne sluša ima svoje razloge za to, ali da je vama važno da vas sasluša. Potrudite se da način na koji saopštavate ne povredi drugu osobu i da to ne doživi kao napad.

Kada završe, pozvati učenike koji žele da pročitaju odgovor svima.

Završna aktivnost (5 minuta)

Evaluirajte aktivnost sa učesnicima – možete ih pitati na primer: koliko su vas vežbe dotakle, koliko vam se dopala radionica i slično.

(Aktivnost predlaže Slobodanka Ilić, koordinatorka projekta, Tehnička škola, Čuprija.)

Predlozi aktivnosti za oblast: Saradnja sa roditeljima

Aktivnost: Ugao gledanja na školu

Ovu radionicu sa roditeljima raditi nakon sprovedenih radionica sa učenicima i nastavnicima.

Cilj aktivnosti: upoznati se sa očekivanjima koje imaju roditelji od škole, nastavnika, učenika i institucija na nivou opštine/grada, koje imaju veze sa ostvarivanjem obrazovanja njihove dece/štićenika.

Prvi korak. U zavisnosti od broja roditelja na radionici podeliti ih u manje grupe ili parove (ako ih je manje, onda bez podele). Na svakom stolu staviti papire:

1. Moja očekivanja od škole
2. Moja očekivanja od nastavnika
3. Moja očekivanja od deteta
4. Moja očekivanja od ostalih institucija (navesti kao primer – jedinica lokalne samouprave, Centar za socijalni rad, Crveni krst i sl.)

Voditelj daje instrukciju za roditelje da svoja očekivanja ispisuju u kontekstu obrazovanja njihove dece/štićenika. Nakon 7 do 10 minuta voditelj premešta papire u jednom smeru iz jedne u drugu grupu, za rad na svakom papiru planira isto vreme (7 do 10 min.) i kada sve grupe odgovore na sva četiri pitanja, voditelj kači papire na vidno mesto i komentariše ih zajedno sa roditeljima.

Drugi korak. Voditelj aktivnosti može da, na osnovu odgovora roditelja, komentariše koja su očekivanja roditelja od škole i nastavnika realna, može da postavi pitanje vezano za neko konkretno očekivanje – na koji način smatraju da škola može da odreaguje ili nastavnik itd.

Ukoliko se desi da roditelji izlistaju nerealna očekivanja ostalih institucija, voditelj može da pojašni način i okvire u kojima škola saraduje sa drugim institucijama. Ističe da su svi akteri važni i da oni kao roditelji imaju značajnu ulogu u obrazovanju dece/štićenika.

Završni korak. Voditelj upoznaje roditelje sa očekivanjima dece i nastavnika od njih, sa prethodno sprovedenih radionica. Poziva ih da razmisle u koje školske aktivnosti ili segmente smatraju da mogu da se uključe kako bi podržali svoje dete/štićenika.

Evaluacija radionice. Voditelj usmeno proverava sa roditeljima u kojoj meri im je značilo da sagledaju i osveste svoja očekivanja.

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Aktivnost: Savetodavni individualni rad sa roditeljima

Stručni saradnik sa odeljenjskim starešinom može da obavi individualne razgovore sa roditeljima/starateljima učenika koji su u riziku od osipanja.

Neke od tema mogu biti:

- Pojasniti roditeljima proces adaptacije na školu, školsku sredinu, nove nastavnike i učenike
- Uloga nastavnika, roditelja i vršnjaka u procesu obrazovanja učenika
- Adolescentne karakteristike učenika srednje škole
- Načini pružanja podrške učenicima za učenje
- Jačanje motivacije roditelja da se uključe u školske aktivnosti i slično.

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Aktivnost: radionica „Zajedno smo uspeli“

Ciljevi ove radionice su: proslavljanje napretka učenika i aktivnosti TK, osnaživanje osećaja zajedništva i pripadnosti, refleksija u odnosu na to šta je klub doneo učenicima i školi, kao i prikupljanje ideja za unapređenje rada u sledećoj školskoj godini.

Radionica je namenjena učenicima i nastavnicima članovima tranzicionog kluba, stručnim saradnicima, direktoru i roditeljima učenika.

Potrebni materijali su: flipčart/table, papiri u boji (A5), markeri, selotejp, nalepnice u tri boje (npr. zelena, plava, žuta), veliki papir sa natpisom: „Zajedno smo uspeli jer...“ kao i muzička podloga za završni deo.

Predviđeno vreme trajanja je 45 minuta. U nastavku sledi opis toka aktivnosti.

Uvodni korak. Krug zajedništva (10 minuta). Cilj ove aktivnosti je stvoriti prijatnu, refleksivnu atmosferu i osvestiti zajednički doprinos. Tok aktivnosti:

- Voditelj/ka (nastavnik ili učenik) pozdravlja sve prisutne i ukratko podseća na ciljeve Tranzicionog kluba i važnost zajedništva
- Svi učesnici stoje u krugu

- Svako dobija po jednu rečenicu da dovrši:
 - o „U Tranzicionom klubu sam naučio/la da...“
 - o „Na mene je najviše uticalo kada...“
 - o „Zahvalan/na sam jer...“

Voditelj zahvaljuje svima i sumira odgovore.

Napomena: Možete u pozadini pustiti tihu i motivišuću muziku.

Zatim sledi aktivnost grupne refleksije. Šta smo naučili (15 minuta).

Cilj ove aktivnosti je evaluacija iskustava i postignuća kroz saradnički rad. Tok aktivnosti:

- Učesnici se dele u mešovite grupe (u svakoj po nekoliko učenika, nastavnika i roditelja)
- Svaka grupa dobija veliki papir i markere
- Zadatak: Napišite odgovore na tri pitanja (svaka grupa piše drugačijom bojom):
 - o Šta smo zajedno naučili ove godine?
 - o Šta bismo voleli da promenimo ili poboljšamo sledeće godine?
 - o Koju poruku bismo želeli da ostavimo budućim članovima kluba?
- Nakon deset minuta, predstavnici grupa kratko (po 1 minut) dele glavne ideje
- Voditelj beleži ključne rečenice na tabli ili ih kači na pano „Zajedno smo uspeli jer...“.

Naredna aktivnost je Zid zahvalnosti (10 minuta). Cilj ove aktivnosti je da se ojača osećaj pripadnosti i međusobnog poštovanja. Tok aktivnosti:

- Svaki učesnik dobija jedan papirić u boji i piše poruku zahvalnosti ili priznanja nekom drugom članu kluba (npr. „Hvala ti što si me ohrabrio/la...“, „Drago mi je što smo zajedno radili na...“)
- Papirići se lepe na pano ili plakat u obliku srca ili drveta zajedništva
- Voditelj ističe da je ovo simbol zajedništva, podrške i kontinuiteta kluba

Završna aktivnost je simboličnog karaktera (10 minuta). Cilj ove aktivnosti je afirmacija ponosa i motivacije za dalje uspehe. Tok aktivnosti:

- Učesnici zajedno biraju pesmu koja simbolizuje uspeh i zajedništvo
- Mogu se dodeliti i simbolične zahvalnice (npr. „najpouzdaniji član“, „osmeh godine“, „podrška drugima“)

- Završni krug: svako u jednoj rečenici kaže šta će poneti iz Tranzicionog kluba
- Potom sledi aplauz i zajednička fotografija.

Dodatno, ukoliko škola želi da događaj učini vidljivim unutar i van škole može:

- Napraviti pano u holu škole „Tranzicioni klub – naš put rasta“, sa fotografijama i porukama učenika
- Objaviti vest na sajtu škole sa kratkim opisom radionice i izjavama učenika
- Uključiti lokalne medije ili školski radio da isprate ovaj događaj.

(Aktivnost predlaže Sofija Vujović, mentorka Centra za obrazovne politike.)

Aktivnost: Pravljenje video-materijala za roditelje

U zavisnosti od tehničkih kapaciteta i digitalnih kompetencija, jedna od aktivnosti može biti kreiranje materijala u formi kratkih video-sadržaja koji mogu da budu usmereni na pružanje informacija ili ukazivanje na značaj obrazovanja učenika u srednjoj školi.

Cilj ove aktivnosti je da se roditeljima približi značaj obrazovanja njihove dece/štićenika, da se osnaže za aktivno učešće u školskom životu srednjoškolaca.

Sadržaj ovih materijala može biti usmeren i na osnaživanje roditelja za pružanje podrške svom detetu u procesu učenja, prilagođavanja na školsku sredinu i slično.

(Aktivnost predlaže Svetlana Petrović, saradnica Centra za obrazovne politike.)

Aktivnost: Značaj obrazovanja i uloga roditeljske podrške

Cilj radionice:

- Roditelji razumeju zašto je obrazovanje važno za dugoročni razvoj deteta i njegovu budućnost.
- Roditelji prepoznaju kako njihove svakodnevne navike, stavovi i ponašanja utiču na motivaciju i uspeh deteta u školi.
- Roditelji dobijaju konkretne ideje kako da pružaju podršku, čak i kada imaju malo vremena, resursa ili obrazovanja.

Vreme trajanja: 45 minuta.

Potrebni materijali:

- Flomasteri i papir velikog formata (flipchart)
- Samolepljivi papirići (post-it)
- Olovke
- Kartice sa kratkim izjavama (pripremljene unapred – opcione)
- Projektor (ako postoji, ali nije neophodan)

Tok radionice

Uvodni deo (10 minuta)

Aktivnost: „Moje školovanje u jednoj reči“

Voditelj zamoli roditelje da na papirić napišu jednu reč koja opisuje njihovo iskustvo školovanja (npr. „teško“, „lepo“, „naporno“, „ponos“ ili slično). Roditelji zalepe svoje papiriće na plakat. Kratka diskusija:

- Šta primećujemo?
- Kako se naša iskustva prenose na očekivanja koja imamo od deteta?

Svrha: Razbijanje treme, povezivanje učesnika, uvod u temu o značaju obrazovanja.

Glavni deo (25 minuta)

Mini-predavanje i diskusija (10 minuta). Voditelj kratko objašnjava:

- Zašto obrazovanje utiče na buduće mogućnosti (bolje šanse za zaposlenje, sticanje veština, razvoj samopouzdanja itd.)
- Kako deca iz osetljivih grupa imaju dodatne dobrobiti od školovanja (npr. jer sticanjem višeg nivoa obrazovanja imaju sigurniju budućnost, stabilnost itd.)
- Koji su najvažniji načini na koje roditelji mogu da utiču (i kad nemaju puno vremena):
 - o Ohrabrivanje i pohvala
 - o Interesovanje za školske aktivnosti
 - o Redovan odlazak u školu
 - o Kreiranje rutine za učenje
 - o Pozitivna komunikacija sa nastavnicima

Rad u malim grupama – „Podrška u svakodnevnom životu“ (10 minuta). To podrazumeva sledeće:

Roditelji se podele u 2–3 grupe. Svaka grupa dobija sledeća pitanja i ima zadatak da smisli bar tri ideje/odgovora i onda ih predstavi i ostalima:

- „Šta ja mogu da uradim kod kuće da motivišem svoje dete?“
- „Kako mogu da pomognem i ako nisam uvek u mogućnosti da sedim sa detetom dok uči?“

Primeri odgovora (za podsticaj):

- Pitam dete svaki dan kako mu je bilo u školi.
- Pravim kratku rutinu (15 minuta čitanja).
- Podržavam dete čak i kad dobije slabiju ocenu.
- Kontaktiram nastavnika kad vidim da dete nešto muči.

Vežba „Poruka podrške“ (5 minuta)

Roditelji dobijaju karticu na koju treba da napišu jednu kratku poruku koju bi želeli da upute svom detetu pre škole. Neki od odgovora mogu biti (inspiracija za voditelja): „Ponosan/na sam na tebe“, „Verujem u tebe“, „Možeš ti to“ itd.

Roditelji koji to žele mogu da pročitaju svoju poruku. **Poenta je da voditelj naglasi značaj emocionalne podrške.**

Završni deo (5 minuta)

- Voditelj sažima glavne ideje: obrazovanje otvara mogućnosti, roditeljska podrška povećava uspeh deteta bez obzira na materijalne uslove, obrazovanje roditelja itd.
- Kratka motivaciona poruka: *„Najvažnija stvar koju dete može da dobije nije skupa – to je verovanje da ono može da uspe.“*

Evaluacija aktivnosti

Može se koristiti jedna od sledećih brzih metoda:

1. „Semafor“ evaluacija

Roditelji dobiju tri kartona: zeleni – vrlo korisno, žuti – delimično korisno i crveni – nije bilo korisno. Kartone odlažu u kutiju pri izlasku.

2. „Jedna stvar“

Na stikerima upisuju: Jednu stvar koju su naučili i jednu stvar koju bi želeli sledeći put da nauče.

3. Mini-upitnik koji sadrži pitanja: Da li vam je radionica bila korisna? Koji deo vam je bio najvažniji? kao i Koju temu biste želeli sledeći put?

(Aktivnost predlaže Sofija Vujović, mentorka Centra za obrazovne politike.)

Primer Godišnjeg plana rada Tranzicionog kluba

U nastavku sledi primer jednog od godišnjih planova rada projektne škole. Ovaj primer Godišnjeg plana može da vam posluži kao inspiracija na konceptualnom planu (npr. koji su preporučeni sastavni elementi plana) kao i na sadržinskom planu (koje aktivnosti je škola odabrala).

Godišnji plan rada Tranzicionog kluba (TK)

Naziv i mesto škole: Biotehnoška škola „Šumatovac“, Aleksinac

Oblasti za koje su zaduženi članovi tima	
Koordinator kluba	
Član tima zadužen za saradnju sa lokalnom zajednicom (direktorka škole)	Član tima zadužen za – Tranzicioni klub na klik i radionica za učenike vršnjačke mentore
Član tima za promociju škole, podrška TK	Član tima (psiholog škole) za psihološku podršku učenicima i roditeljima
Član tima zadužen za kreativne radionice	Član tima zadužen za radionice sa učenicima članovima TK
Izabrani članovi Učeničkog parlamenta (UP) za podršku Tranzicionom klubu	Učenici članovi Tranzicionog kluba – vršnjački mentori
Roditelji članovi TK	

Ciljevi rada Tranzicionog kluba:

podrška u poboljšanju osećaja dobrobiti učenika u školi
 prevencija osipanja učenika
 povećanje aktivnog učešća učenika u nastavi i radu škole/razvoj demokratskih kompetencija
 vršnjačka podrška u učenju koja ima za cilj povećanje školskih postignuća i jačanje grupne kohezije
 podsticanje pozitivnih modela ponašanja u školi/nenasilna komunikacija kao i jačanje samopoštovanja i samopouzdanja kod učenika.

OBLAST	AKTIVNOST	ISHOD	VREME
Upoznavanje nastavnika, učenika i roditelja sa vršnjačkom podrškom u okviru TK	Dogovor i instrukcije za rad Tranzicionog kluba (dinamika, mesto realizacije, odnosno određen prostor za rad, uloga vršnjaka tokom pružanja podrške, uloga nastavnika, učenika, pomoć roditelja)	Kolektiv škole, učenici i roditelji su upoznati sa ulogom TK u stvaranju podsticajne sredine za učenike	Početak oktobra 2021. godine
Formiranje Tranzicionog kluba	Formiranje Tima za tranzicioni klub	Tim za Tranzicioni klub čine nastavnici različitih grupa predmeta, predstavnik/ci stručne službe i predstavnik/ci vršnjaka.	Oktobar 2021.
Podrška Učeničkog parlamenta formiranju TK	Izbor učenika članova Učeničkog parlamenta za podršku TK	Učenički parlament je izabrao četiri predstavnika za podršku TK	Septembar–oktobar 2021. god.
Prikupljanje podataka o „učlanjenju“ u TK	Snimanje potreba učenika za podrškom (prikupljanje podataka od odeljenjskih starešina, drugih nastavnika, stručnih saradnika, roditelja)	Tim za TK je upoznat sa potrebama učenika za podrškom i na osnovu toga planira rad kluba.	Septembar–oktobar, a zatim na mesečnom nivou
„Učlanjenje“ u TK	Odabir vršnjaka za učešće u radu TK (za podršku u učenju, za vršnjačke informatore, vršnjačke mentore itd.)	Odabrani su vršnjaci koji će pružati različite vrste podrške učenicima kojima je ona potrebna u okviru TK	Oktobar, 2021.
Plan rada TK	Izrada plana rada TK (prvi sastanak Tima za tranzicioni klub posvećen planiranju rada TK)	Definisani ciljevi TK. Utvrđeni načini snimanja potreba. Utvrđeni oblici podrške. Delegirane odgovornosti. Utvrđeni načini uključivanja vršnjaka u pružanje podrške. Utvrđeni načini rada u dva okruženja (fizičko i onlajn). Utvrđeni termini. Utvrđeni pružaoci podrške po oblastima i terminima. Razvijen plan promocije. Izrađen raspored aktivnosti za prvi mesec.	Septembar 2021. godine

ODGOVORNE OSOBE	UČESNICI	POKAZATELJI OSTVARENOSTI	IZVOR INFORMACIJA
Direktor škole, koordinator, predstavnik UP	Članovi stručnih veća, učenici, roditelji, predstavnici UP	Sve strukture u školi su upoznate sa potrebom formiranja TK u školi (Učenički parlament, Nastavničko veće, Savet roditelja, odeljenjske zajednice)	Zapisnici sa sastanaka, dopisi, objave na oglasnoj tabli škole, platformi za učenje na daljinu, sajtu škole, Facebook-u i sl.
Direktorka, sekretar škole	Nastavnici, stručna služba, vršnjaci	Odluka direktora o formiranju Tima	Školska projektna dokumentacija
Koordinator za rad sa UP	Odeljenjske starešine, članovi UP, stručni saradnici	Izabrani predstavnici za TK (iz svakog razreda jedan učenik)	Zapisnik sa sednice UP
Tim za TK	Odeljenjske starešine, nastavnici, stručni saradnici, roditelji	Izveštaj/pregled potreba po oblastima podrške	Spisak članova (učenika kojima je potrebna podrška TK i vršnjacima koji pružaju podršku), školska projektna dokumentacija
Tim za TK	Učenici, nastavnici	Izveštaj o odabiru vršnjaka	Školska projektna dokumentacija Školski izveštaj o realizaciji projektnih aktivnosti
Koordinator	Članovi tima za Tranzicioni klub	Plan rada Tranzicionog kluba koji sadrži sve neophodne elemente (ciljeve, oblike rada, aktivnosti podrške, pripremne aktivnosti, pružaoce podrške, plan promocije itd.) – plan rada kluba postaje aneks ovog AP. Raspored aktivnosti i pružalaca podrške po terminima za prvi mesec.	Plan rada i raspored aktivnosti za prvi mesec

OBLAST	AKTIVNOST	ISHOD	VREME
TK na klik	Ažuriranje Gugl učionice za rad TK (rad na platformi za učenje na daljinu)	Na platformi škole za podršku učenju na daljinu otvoren prostor za rad TK; na sajtu škole ili biblioteke otvorena strana za obaveštavanje o predstojećim događajima.	Oktobar 2021. godine
Mesečni planovi	Tim TK se sastaje na mesečnom nivou i definiše aktivnosti za naredni mesec.	Mesečni planovi rada	Kontinuirano tokom godine
Promocija TK	Promocija Tranzicionog kluba u skladu sa sačinjenim planom	Učenici prepoznaju Tranzicioni klub kao resurs koji je namenjen svima i koji mogu koristiti za učenje, druženje, savetovanje itd.	Intenzivno krajem oktobra, 2021. Kontinuirao tokom godine
Realizacija planiranih aktivnosti TK	Aktivnosti podrške u skladu sa planom rada i rasporedom aktivnosti	TK funkcioniše u fizičkom i onlajn okruženju kao resurs dostupan učenicima kontinuirano tokom godine.	Kontinuirano
Obuka vršnjačkih mentora za rad u TK	Radionica za učenike koji će pružati podršku vršnjacima tokom koje će biti obučeni za rad sa učenicima kojima je potrebna pomoć	Učenici su upoznati sa načinom rada, vrstama podrške i tehnikama rada u TK	Prvo polugodište
Vršnjačka podrška u učenju u okviru TK	Podrška vršnjaka u malim grupama, paru ili jedan na jedan, zavisno od potreba učenika	Učenici mentori, odnosno vršnjaci su odabrani za pomoć u učenju Učenici ostvaruju napredak u školskim postignućima	Kontinuirano, prema potrebi
Vršnjačka podrška uključivanju učenika iz osetljivih grupa	Uključivanje tokom nastavnih i vannastavnih aktivnosti učenika iz osetljivih grupa	Učenici iz osetljivih društvenih grupa su uvaženi i osećaju da su dobrodošli	Tokom školske godine
Jačanje komunikacijskih veština	Radionica „Ja poruke“ – aktivno slušanje	Smanjenje svih oblika nasilnog ponašanja u školi Stvaranje atmosfere podrške i prihvatanja među vršnjacima	Kraj novembra, 2021. godine

ODGOVORNE OSOBE	UČESNICI	POKAZATELJI OSTVARENOSTI	IZVOR INFORMACIJA
Koordinator tima	Članovi tima za TK	Otvorena Google učionica, otvorena strana na sajtu i objave na mrežama za podršku radu škole	Objave, zapisi, na platformi, sajtu, mrežama Broj aktivnosti, zapisa objava
Koordinator TK	Ostali članovi tima za Tranzicioni klub	Mesečni planovi	Školska dokumentacija
Član tima za Tranzicioni klub zadužen za promociju	Ostali članovi tima za Tranzicioni klub	Učenička percepcija Tranzicionog kluba	Anketa za učenike
Tim za TK	Nastavnici, vršnjaci, učenici	Broj održanih aktivnosti Broj učenika kojima je pružena podrška Broj nastavnika koji su pružili podršku Broj vršnjaka koji su pružili podršku	Školska projektna dokumentacija Školski izveštaj o realizaciji projektnih aktivnosti
Koordinator i nastavnik GV i VN	Učenici, odabrani za pružanje podrške	Broj učenika tokom realizacije aktivnosti	Zapisnici, fotografije, produkti radioničarskog rada sa učenicima
Članovi tima	Učenici uz podršku tima	Broj aktivnosti i učenika obuhvaćenih podrškom	Zapisnici, fotografije, produkti učeničkih aktivnosti
Koordinatori i odabrani vršnjaci	Tim TK, nastavnici učenici	Broj aktivnosti	Zapisnici, fotografije Produkti učeničkih aktivnosti
Nastavnici GV i VN	Odeljenjske starešine, nastavnik GV i verske nastave	Broj realizovanih radionica	Evidencija i dokumentacija škole, s-Dnevnik

OBLAST	AKTIVNOST	ISHOD	VREME
Podrška jedan na jedan	Individualna podrška psihologa škole i drugog stručnog saradnika	Učenicima je pružena individualna podrška u skladu sa potrebama	Jednom mesečno
Saradnja sa partnerskom školom	Kreativne radionice sa učenicima partnerske OŠ	Učenici partnerske OŠ sa članovima TK upoznati sa vannastavnim aktivnostima koje realizuje BTŠ	Jednom u polugodištu
Umrežavanje škola	Onlajn susret sa školom u Surdulici	Učenici su upoznati sa radom drugih škola, razmenili su iskustva i stekli nova prijateljstva	Jednom u polugodištu
Saradnja sa roditeljima	Komunikacija sa roditeljima sa ciljem uvida u potrebe učenika	Ostvaren je uvid u potrebe učenika i porodice	Kontinuirano
Materijalna podrška učenicima	Organizovanje humanitarne akcije za pomoć učenicima	Ostvarena pomoć putem realizacije humanitarne akcije (udžbenici, lektira, šk. pribor, prevoz, užina, odeća, obuća i dr. u skladu sa potrebama)	Jednom u toku kvalifikacionih perioda
Praćenje i vrednovanje realizacije projektnih aktivnosti	Anketiranje učenika o percepciji TK	Tim TK upoznat sa učeničkim percepcijama i na osnovu toga koriguje predstojeću promociju kluba.	Krajem svakog polugodišta

ODGOVORNE OSOBE	UČESNICI	POKAZATELJI OSTVARENOSTI	IZVOR INFORMACIJA
Psiholog škole	Odeljenjske starešine, vršnjački mentori, drugi učenici	Broj susreta	Evidencija individualnih poseta i praćenja
Koordinatori obe škole i članovi tima	Učenici i TK	Broj susreta 2	Zapisnici, fotografije, dopisi, objave na sajtu i FB
Koordinatori obe škole i članovi tima	Učenici, članovi timova, direktori, COP	Broj susreta 1	Zapisnici, snimak ekrana, dopisi, objave na društvenim mrežama
Odeljenjske starešine	Odeljenjske starešine, stručni saradnici	Broj sastanaka, kontakti sa roditeljima	Evidencija i školska dokumentacija
Odeljenjske starešine	Odeljenjske starešine, tim	Broj, vrsta pomoći	Produkti zajedničkih aktivnosti
Član tima za TK koji je zadužen za praćenje i vrednovanje	Ostali članovi tima za Tranzicioni klub	Izveštaj o rezultatima ankete	Školski izveštaj o realizaciji projektnih aktivnosti

Šta su rekli zaposleni o Tranzicionom klubu

Iskustvo rada u Tranzicionom klubu, iz perspektive koordinatora, za mene je bilo izuzetno značajno. Smatram da me je, kako profesionalno, tako i lično, obogatilo. Radionice u školi, obeležavanje važnih datuma, druženja i zajedničke akcije na temama koje su učenicima značajne, omogućile su mi da posmatram njihov lični rast, povećanje samopouzdanja i sve bolje uklapanje u vršnjačku grupu. Posete izložbama i fakultetima dodatno su širile vidike učenika, dok su horizontalne razmene pružale mogućnost da upoznaju vršnjake iz drugih sredina i sa njima razmene iskustva. Grupa učenika je putovala u Švajcarsku i vratila se osnažena, sa novim idejama i snažnom motivacijom za promenama. Povezivanje TK sa Učeničkim parlamentom podstaklo je učeničku inicijativu i aktivnije učešće u vannastavnim aktivnostima.

Zato smatram da svaka škola treba da osnuje Tranzicioni klub i neguje ga kao mesto koje učenicima pruža ne samo aktivnosti i druženje već i utočište koje daje osećaj sigurnosti, razumevanja i podrške.

***Tanja Obradović Mitić**, koordinatorka Tranzicionog kluba,
Škola mode i lepote, Niš*

Tranzicioni klub u našoj školi je usko povezan sa Učeničkim parlamentom. Od samog formiranja kluba, učenici su imali priliku da učestvuju u raznim aktivnostima i radionicama na temu identiteta, tolerancije, diskriminacije, sprečavanja nasilja, zatim u obeležavanju važnih datuma, organizaciji humanitarnih akcija, pružanju vršnjačke podrške kako učenicima koji su u riziku od osipanja, tako i redovnim učenicima koji su imali i imaju poteškoća u savladavanju nastavnih sadržaja iz različitih predmeta. Učenici sami biraju teme koje se ne obrađuju na redovnim časovima, druže se, jačaju samopouzdanje, razvijaju svest o prihvatanju različitosti. To je mesto koje im pruža sigurnost i ohrabruje ih da slobodno izražavaju mišljenje i stavove i omogućava napredovanje i bolju saradnju sa profesorima i sa ostalim učenicima.

Preporučujemo školama koje još uvek nisu da osnuju Tranzicioni klub kako bi pružile podršku učenicima u adaptaciji pri prelasku iz jednog obrazovnog ciklusa u drugi, podršku u učenju i razvoju radnih navika, poboljšale komunikaciju, pojačale učestvovanje učenika u školskom životu i doprinele kolektivnom razvoju škole.

***Jelena Nikolić**, koordinatorka Tranzicionog kluba,
Poljoprivredno-šumarska škola „Josif Pančić“, Surdulica*

Rad u Tranzicionom klubu za mene je predstavljao dragoceno i ispunjujuće iskustvo. Kao psiholog, imala sam priliku da učenicima iz osetljivih grupa pružim podršku u učenju, osnažim ih kroz obuku za vršnjačke medijatore i zajedno sa njima kreiram aktivnosti koje doprinose osećaju pripadnosti i dobrobiti u školi. Posebno mi je značilo što sam mogla da pratim njihov napredak, samopouzdanje i međusobnu saradnju. Ovaj rad mi je potvrdio koliko su adekvatna podrška i bezbedan prostor za razvoj ključni u prelasku iz osnovne u srednju školu, kao i koliko zajedništvo može da ojača svakog pojedinog učenika.

Preporučila bih drugim školama da osnuju Tranzicioni klub jer on efikasno doprinosi stvaranju inkluzivnog i podsticajnog školskog okruženja u kome svaki učenik ima priliku da napreduje.

*Slobodanka Ilić, koordinatorka projekta i Tranzicionog kluba,
Tehnička škola, Čuprija*

Formiranje i rad Tranzicionog kluba u našoj školi je za mene novo iskustvo međusobnog povezivanja između učenika, između nastavnika i učenika, kao i između samih nastavnika, kroz formu koja nije uobičajena i omogućava pristup svima. Na samom početku rada TK, nastavnici su ti koji oblikuju početne ideje o mogućnostima rada kluba, da bi na kraju, vođstvo učenika, njihove želje i potrebe, preuzeli odlučujuću ulogu. Od skromne podrške učenju i prilagođavanju na novu školu, TK je postao mesto na kome možeš da „učiš i uživaš“ i u kome se odvijaju mnoge aktivnosti, od zanimljivih hemijskih eksperimenata, izračunavanja u eksel tabelama, rasprava o rodnoj ravnopravnosti ili poreklu pojedinih reči u maternjem i stranim jezicima, preko zdravih stilova života, važnosti pčela i bilja, do pravljenja ukrasa, maštovitih predmeta od različitih materijala, poslastica od testa, cvetnih aranžmana ili čestitki za humanitarne akcije.

Svaka škola treba da ima ovakav klub kako bi olakšala povezivanje i kada se ono čini nemogućim, bilo da su u pitanju različita interesovanja, predmeti, različiti obrazovni profili, ili različite generacije. Treba organizovati rad kluba kako bi se povećao osećaj pripadnosti školi i mogućnost da svaki učenik i nastavnik bude ponosan na svoj, i najmanji, doprinos da škola bude mesto u kome se svako oseća dobro.

*Aleksandra Dejanović, koordinatorka projekta,
Biotehnoška škola „Šumatovac“, Aleksinac*

Rad u Tranzicionom klubu za mene je dragoceno profesionalno i lično iskustvo. Imao sam priliku da neposredno pratim napredak učenika koji se nalaze u osetljivoj razvojnoj i obrazovnoj fazi. Kroz aktivnosti kluba jasno sam video koliko

podrška, struktura i siguran prostor mogu da utiču na motivaciju, samopouzdanje i upornost učenika. Posebno značajnim smatram trenutke u kojima je učenik, uz malo dodatnog truda i ohrabrenja, uspeo da popravi ocenu, položi ispit ili prevaziđe ličnu teškoću koja ga je sprečavala da redovno napreduje. Ti mali pomaci bili su najveća potvrda da naš rad ima smisla.

Ostvario sam i dublji uvid u stvarne potrebe učenika, od obrazovnih, preko emocionalnih, do socijalnih i učio kako da na njih adekvatno odgovorim kroz individualni pristup. Za mene je ovo iskustvo donelo i osećaj profesionalnog rasta: razvio sam bolje veštine komunikacije, mentorstva, koordinacije, kao i sposobnost da prepoznam rizične situacije i na njih reagujem blagovremeno. Klub je bio mesto u kojem sam video najjasnije rezultate svog rada, kroz osmehe, napredak i lične pobeđe učenika.

Tranzicioni klub preporučio bih svakoj školi jer predstavlja efikasan, konkretan i održiv model podrške učenicima u fazi kada su najranjiviji. On stvara strukturu koja sistematski sprečava osipanje, smanjuje rizike od ranog napuštanja školovanja i gradi snažnu mrežu podrške oko učenika. Pored toga, TK jača kulturu škole: razvija partnerstvo među nastavnicima, podiže svest o važnosti blagovremene intervencije i gradi sredinu u kojoj se učenici osećaju viđeno, prihvaćeno i podržano. Ovakav model ne zahteva velike finansijske resurse, ali donosi izuzetno velike efekte: poboljšava uspeh, smanjuje broj popravnih ispita, podiže prisutnost na nastavi, a najvažnije: učenici razvijaju osećaj da škola veruje u njih i stoji iza njih. Zato TK nije samo preporuka, već odgovorna i dalekosežna investicija u učenike, nastavnike i celokupnu školsku zajednicu.

Miroslav Petrović, koordinator projekta,
Škola za tekstil i dizajn, Leskovac

Rad u Tranzicionom klubu za mene je bilo dragoceno iskustvo jer sam imala priliku da izbliza posmatram učenike u atmosferi drugačijoj nego na času. U prostoru koji su, dobrim delom, učenici sami osmislili i u kojem se osećaju prihvaćeno, opušteno i podržano, učenici postaju spremniji da otvoreno izraze svoje mišljenje i traže podršku. TK je za učenike postao mesto susreta i zajedničkog učenja, kao i prostor u kojem se razvijaju ne samo školske veštine, već i samopouzdanje, odgovornost i osećaj pripadnosti. Lično mi je značilo što sam mogla da doprinesem stvaranju tog ambijenta i da kroz svakodnevne susrete sa učenicima vidim konkretne efekte jedne tople, otvorene školske zajednice.

Tranzicioni klub bih preporučila svakoj školi jer pruža učenicima siguran prostor u kojem mogu da se povežu, sarađuju i razvijaju u skladu sa sopstvenim tem-

pom i potrebama. Klub podstiče zajedništvo, učenje kroz iskustvo i međusobnu podršku među učenicima različitih razreda. Takođe, doprinosi boljoj komunikaciji između učenika i nastavnika i jača podstiče prijateljsku atmosferu u školi.

Milica Zdravković, koordinatorka projekta, članica TK,
Mašinsko-elektrotehnička škola, Bor

Iskustvo rada u Tranzicionom klubu za mene je predstavljalo dragocenu priliku da direktno doprinesem lakšoj adaptaciji učenika na prelazak u srednju školu. Kroz zajedničke aktivnosti, razgovore i podršku, mogla sam da vidim kako učenici postaju sigurniji, motivisaniji i spremniji za nove izazove. To je bilo iskustvo u kome sam i sama profesionalno i lično rasla, učeći koliko je važno pružiti vreme, razumevanje i ohrabrenje, posebno u periodu tranzicije. Rad u klubu omogućio mi je da uočim koliko je svakom detetu potreban prostor za izražavanje ličnih potreba i poteškoća, prostor gde se može pokazati baš onakvo kakvo jeste.

Drugim školama bi preporučila osnivanje TK jer on pruža strukturisanu i plansku podršku učenicima u najosetljivijoj fazi njihovog školovanja — prelasku u srednju školu. Klub pomaže u jačanju samopouzdanja, razvijanju socijalnih veština i stvaranju osećaja pripadnosti, što direktno utiče na bolju adaptaciju i smanjuje rizik od ranog napuštanja školovanja. Škole koje uvedu ovakvu vrstu podrške stvaraju podsticajno okruženje i grade atmosferu u kojoj se ličnost svakog učenika, bez obzira na razlike, jednako poštuje.

Zora Kovačević, članica Tranzicionog kluba,
Saobraćajna škola "Pinki", Novi Sad

Rad u Tranzicionom klubu za mene je predstavljao dragoceno profesionalno i lično iskustvo. Imala sam priliku da izbliza pratim kako učenici iz osetljivih grupa, uz pravi vid podrške, brzo napreduju, stiču samopouzdanje i razvijaju veštine važne za svakodnevni život. Klub mi je omogućio da izgradim dublji odnos sa učenicima, bolje razumem njihove potrebe i doprinesem njihovoj lakšoj adaptaciji na novu školsku sredinu. To je iskustvo koje potvrđuje koliko je individualizovana podrška važna. Svima bih preporučila osnivanje Tranzicionog kluba jer on pruža strukturisanu, ciljanu i kontinuiranu podršku učenicima u jednom od najosetljivijih perioda njihovog školovanja. Klub jača osećaj pripadnosti, unapređuje komunikacijske i životne veštine, smanjuje stres zbog prelaska u srednju školu i podstiče uspešnije uključivanje svih učenika, posebno onih iz osetljivih grupa. TK doprinosi inkluzivnijoj, podržavajućoj i motivišućoj školskoj zajednici.

Nataša Jankuloski, koordinatorka projekta,
Tehnička škola, Knjaževac

Rad u Tranzicionom klubu je za mene dragoceno i korisno iskustvo. Kroz rad sa mladima, stekla sam dublje razumevanje izazova sa kojima se suočavaju prilikom prelaska iz osnovne u srednju školu. Osim toga, imala sam priliku da doprinosim njihovom ličnom i akademskom razvoju pružajući im podršku i savete koji će im pomoći da se lakše adaptiraju na nove izazove. Suočavala sam se sa mnogobrojnim izazovima koji su se prvenstveno odnosili na razumevanje i prilagođavanje različitim potrebama učenika. Takođe, ponekad je bilo izazovno prilagoditi se njihovim rasporedima, smenama, ili uskladiti rad sa vremenom koje je na raspolaganju učenicima putnicima. Neke prepreke smo uspešno prevazilazili, ali svakako nam je TK bio kanal koji nam je omogućio da imamo uvid u teškoće i nesigurnosti sa kojima se učenici suočavaju, a koje verovatno ne bismo saznali bez TK. Ovakav klub je odlična ideja i za promovisanje aktivnosti gde su učenici glavni akteri (uz podršku koordinatora) u pružanju emocionalne i akademske podrške učenicima kojima je to potrebno.

Zbog teškoća u vremenskom usklađivanju, kada su bili prisutni učenici u manjim grupama od 2 do 6 učenika, ispostavilo se da je to bolje i lakše za rad kada su u pitanju razrešavanja izazova koji se odnose na komunikaciju i odnose među učenicima. TK predstavlja mogućnost da i oni učenici koji su marginalizovani i ne dolaze do izražaja budu osnaženi da postanu podrška nekom drugom učeniku.

***Lidia Horvat**, koordinatorka Tranzicionog kluba,
Ekonomsko-trgovinska škola, Bečej*

Šta su rekli učenici o Tranzicionom klubu

Tranzicioni klub je za mene mesto gde sam upoznala ljude koje inače nikad ne bih sreala – svi smo iz različitih smerova, sa različitim interesovanjima a ipak svi nekako „kliknemo“. Kroz razne aktivnosti, od poseta drugim školama i fakultetima do radionica, stalno učim nešto novo i pri tome se odlično provedem.

Klub mi je dao hrabrost da se prijavim za putovanje u Trogen, Švajcarska, i zaista mi je otvorio nove mogućnosti. Preporučila bih ga vršnjacima, jer ovde uvek imaš društvo, podršku i osećaj da smo svi u istom timu. Ako želiš da se uključiš, upознаš nove ljude i stekneš lepe uspomene – Tranzicioni klub je pravo mesto za tebe.

*Anastasija Mitić, III razred, obrazovni profil: Frizer,
Škola mode i lepote, Niš*

Preporučio bih vršnjacima da se uključe u rad Tranzicionog kluba iz nekoliko važnih razloga: to je prilika da upoznaju nove ljude i sklapaju prijateljstva, razvijaju važne životne veštine (komunikacija, samopouzdanje, organizacija vremena, rešavanje problema, timski rad itd.), kao i prilika da imaju podršku od strane vršnjaka, profesora i pedagoga u svakom trenutku.

*Vuk Zlatanović, III razred, obrazovni profil: Veterinarski tehničar,
Poljoprivredna škola „Josif Pančić“, Surdulica*

Tranzicioni klub predstavlja mesto gde sam se osećala prihvaćeno, bezbedno i podržano u svom ličnom razvoju. To je prostor u kome mogu da pitam sve što mi je nejasno, da učim zajedno sa vršnjacima i da razvijem veštine koje mi pomažu da se lakše snađem u životu. Klub mi omogućava da upoznam nove prijatelje, podelim svoje dileme i strahove i dobijem podršku koja mi daje više samopouzdanja.

To je zajednica u kojoj se moje mišljenje uvažava, gde mogu da budem „svoja“ i gde zajedno radimo na tome da se u školi osećamo dobro, sigurno i motivirano. U klubu niko nije sam i svako ima priliku da se iskaže. Aktivnosti su zanimljive, podsticajne i pomažu da razvijem samopouzdanje i bolju komunikaciju, kao i da lakše rešavamo probleme. Zato bih preporučila Tranzicioni klub kao mesto gde se istovremeno raste, uči i lepo provodi vreme.

*Milena Petković, IV razred, obrazovni profil:
Tehničar za logistiku i špediciju, Tehnička škola, Čuprija*

Tranzicioni klub za mene predstavlja mesto za razne aktivnosti - druženje i zanimljive radionice. Preporučila bih vršnjacima da se uključe u rad TK zato što je mnogo zanimljivo, zbog druženja, ali i zbog ostvarivanja bolje komunikacije među učenicima i saradnje sa nastavnicima. Takođe, bilo bi im lakše da imaju podršku i razumevanje koje vlada u Tranzicionom klubu.

Milica Živković, III razred, obrazovni profil:
Tehničar za biotehnologiju, Biotehnoška škola, Aleksinac

Kao član koji ima „najduži staž“ u Tranzicionom klubu, zato što sam u četvrtoj godini, rekla bih da sam od nekog ko je na početku uglavnom očekivao podršku, postala osoba koja može da pomogne drugim učenicima da se bolje „uklope“, da nađu prijatelje i da se ne plaše ničega.

Mnogima sam pomogla da nađu „svoje mesto“ u školi, naročito mlađim sestrama. Na neki način, uticala sam da se stvari u školi menjaju i da onima koji dolaze bude mnogo lakše. Preporučila bih vršnjacima da se uključe u rad TK zato što će imati drugove koji su uvek spremni da pomognu, imaće nove prijatelje i biće im zabavno u grupi koja je uvek raspoložena. Naučićete nove stvari kroz igru, srešće se sa nečim novim sa čim se do tada nisu susretali.

Milica Zdravković, IV razred, obrazovni profil:
Poljoprivredni tehničar, Biotehnoška škola „Šumatovac“, Aleksinac

Za mene je Tranzicioni klub mesto gde sam konačno osetio da nisam sam u svemu što me muči u školi. Tamo niko ne osuđuje ako ti nešto nije jasno ili ako ti je teško — naprotiv, svi te podržavaju i žele da napreduješ. U klubu sam naučio da bolje učim, da se organizujem i da ne odustajem čim naiđe prva prepreka. Nastavnici koji su radili sa nama bili su stvarno tu da pomognu, a ne samo da „proveravaju“ znanje. I vršnjačka podrška mi je baš značila — lakše je kad znaš da i druga deca prolaze kroz slične stvari.

Vremenom sam se osetio sigurnije, popravio sam ocene i stekao više samopouzdanja. Iskreno, klub mi je pomogao da verujem da mogu da postignem više nego što sam mislio.

Preporučio bih Tranzicioni klub svakom učeniku, pogotovo ako ima osećaj da mu je teško da stigne sve u školi ili mu nedostaje nečije ohrabrenje. Pored toga, atmosfera je opuštena, a radionice su baš zanimljive. Upoznaš nove drugare, stekneš nove veštine i nekako ti sve postane lakše — i škola i sve ostalo. Zato bih svakom rekao: ako imaš priliku, pridruži se Tranzicionom klubu. Vredi. Tranzicioni klub ti stvarno pomogne da postaneš bolji, jači i sigurniji u sebe.

Damir Nikolić, III razred, obrazovni profil:
Mehaničar tekstilnih mašina, Škola za tekstil i dizajn, Leskovac

Za mene je Tranzicioni klub mesto gde se osećam bezbedno i u kome mogu da budem ono što jesam. Na početku školovanja osećala sam se nesigurno — i zbog društva, i zbog toga da li sam napravila dobar izbor škole, kao i da li ću moći sve da postignem.

U klubu sam upoznala i druge učenike koji su se slično osećali, mogla sam da se družim sa njima, učim ili jednostavno provodim slobodno vreme. Uz pomoć stručnih saradnika, tamo sam naučila kako da bolje organizujem učenje, kako da se nosim sa stresom i kako da se postavim u nekim vršnjačkim situacijama. Najvažnije mi je bilo to što sam stekla više samopouzdanja i osećaj da pripadam.

Preporučila bih Tranzicioni klub jer je to mesto gde stvarno možeš da dobiješ podršku, ali na način koji ti prija — bez osuđivanja i bez osećaja kao da te neko „ispituje“. Ako imaš dileme oko škole, zanimanja, društva ili jednostavno osećaš pritisak, ovde možeš o tome da pričaš i da dobiješ konkretne save- te i podršku. Mislim da bi svima značilo da imaju prostor gde mogu da pre- dahnu, da se povežu s drugima i da razvijaju veštine koje nisu samo školske, nego i one životne — samopouzdanje, komunikacija i snalaženje u izazovnim situacijama.

Marina Stanković, III razred, obrazovni profil:
Mašinski tehničar motornih vozila,
Mašinsko-elektrotehnička škola, Bor

Kao vršnjački edukator u Tranzicionom klubu, prvo sam mislila da će moja uloga biti samo da pomažem drugima, ali sam shvatila da i ja jednako učim i napre- dujem. Najveći napredak sam napravila u veštini prenošenja znanja drugima i da im pomognem da pronađu način učenja koji njima odgovara. Za mene Tran- zicioni klub predstavlja mesto gde se svi osećamo ravnopravno, bez pritiska i straha da će te neko osuditi ako nešto ne znaš. Atmosfera je opuštena, a opet svi želimo da napredujemo. Tu sam naučila da radim u timu, da vodim grupu i da imam više samopouzdanja kada govorim pred drugima.

Preporučila bih Tranzicioni klub svojim vršnjacima zato što je to prilika da učiš kroz podršku, druženje i razmenu iskustava. Meni je klub pomogao da otkrijem koliko mogu da utičem na druge, ali i koliko mogu da rastem zajedno sa njima. Mislim da bi svako mogao da pronađe svoje mesto ovde.

Milica Đaković, III razred, obrazovni profil:
Tehničar drumskog saobraćaja, Saobraćajna škola “Pinkii”, Novi Sad

Učešće u Tranzicionom klubu mi je značilo kao vannastavna aktivnost za praktičan rad na unapređivanju životnih veština, kao i za druženje i putovanje. Ono mi je omogućilo upoznavanje, druženje i saradnju sa vršnjacima iz zemlje i inostranstva. TK bih preporučio svima jer će biti u prilici da se bolje upoznaju sa drugarima i lakše prilagode školskoj sredini.

Luka Nikolić, III razred, obrazovni profil:
Tehničar za kompjutersko upravljanje (CNC) mašinama,
Tehnička škola, Knjaževac

LISTA KORIŠĆENE LITERATURE

- Benner, A. D., Boyle, E. A., & Bakhtiari, F. (2017). Understanding students' transition to high school: Demographic variation and the role of supportive relationships. [*Open access*]. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5693765/>
- Centar za obrazovne politike. (2021). *Kako podržati učenike iz osetljivih grupa u periodu tranzicije ka srednjoj školi? Priručnik za škole sa primerima iz prakse*. Centar za obrazovne politike. https://www.cep.edu.rs/public/Kako_podrzati_ucenike_iz_osetljivih_grupa_sa_koricama1.pdf
- Epstein, J. L., Sanders, M. G., Sheldon, S. B., Simon, B. S., Salinas, K. C., Jansorn, N. R., & Van Voorhis, F. L. (2002). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action* (2nd ed.). Corwin Press.
- Evans, D., Borriello, G. A., & Field, A. P. (2018). A review of the academic and psychological impact of the transition to secondary education. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 1482. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01482>
- Evans, R. (1996). *The human side of school change: Reform, resistance, and the real-life problems of innovation*. Jossey-Bass Publishers.
- Fullan, M., & Hargreaves, A. (1996). *What's worth fighting for in your school*. Teachers College Press.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analysis relating to achievement*. Routledge.
- Humphrey, N., & Ainscow, M. (2006). Transition club: Facilitating learning, participation and psychological adjustment during the transition to secondary school. *European Journal of Psychology of Education*, 21(3), 319–331. <http://www.jstor.org/stable/23421611>

- Jindal-Snape, D., Bradshaw, P., Gilbert, A., Smith, N., & Knudsen, L. (2023). Primary–secondary school transition experiences and factors associated with differences in these experiences: Analysis of the longitudinal Growing Up in Scotland dataset. *Review of Education*, 11(3), Article e3444. <https://doi.org/10.1002/rev3.3444>
- Jovanović, V., Čekić Marković, J., Veselinović, Ž., Vušurović, A., & Jokić, T. (2017). *Kako do škole društvene brige – studija o efektima mera prevencije i intervencije za sprečavanje osipanja učenika iz obrazovnog sistema Republike Srbije*. Centar za obrazovne politike.
- Kari, S. (2022). The transition between primary and secondary school: A thematic review emphasising social and emotional issues. *Research Papers in Education*, 37(3), 303–320. <https://doi.org/10.1080/02671522.2020.1849366>
- Krstić, K., Stepanović, I., & Videnović, M. (2017). Odustajanje od školovanja u osnovnom i srednjem obrazovanju u Srbiji. *Psihološka istraživanja*, 20(1), 27–50. <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0352-73791701027K>
- Lorijn, S. J., Zwier, D., Laninga-Wijnen, L., Huisman, M., & Veenstra, R. (2024). A new school, a fresh start? Change and stability in peer relationships and academic performance in the transition from primary to secondary school. *Journal of Youth and Adolescence*, 53(9), 1987–2001. <https://doi.org/10.1007/s10964-024-01991-y>
- Marsh, H. W., Trautwein, U., Lüdtke, O., Baumert, J., & Köller, O. (2007). The big-fish-little-pond effect: Persistent negative effects of selective high schools on self-concept after graduation. *American Educational Research Journal*, 44, 631–669.
- Nurmi, J.-E., & Salmela-Aro, K. (2002). Goal construction, reconstruction and depressive symptoms in a life-span context: The transition from school to work. *Journal of Personality*, 70, 385–420.
- Kools, M., Stoll, L. (2016). What Makes a School a Learning Organisation? *OECD Education Working Papers*, No. 137. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5j1wm62b3bvh-en>.
- Pavlović Babić, D., & Baucal, A. (2016). Škola – zajednica koja uči. U D. Pavlović Babić & A. Baucal (Ur.), *Prepoznaj, promovisi i proširi – priče o uspešnim školama* (pp. 283–305). Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja.
- Richards, V. (2011). Adolescent development: Personal and social changes. In A. Howe & V. Richards (Eds.), *Bridging the transition from primary to secondary school* (pp. 56–70). Routledge.

- Ryan, R., & Deci, E. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Schaetti, B. (1996). *Transition programming in international schools: An emergent mandate*. Inter-Ed: Association for the Advancement of International Education (AAIE).
- Spernes, K. (2022). The transition between primary and secondary school: A thematic review emphasising social and emotional issues. *Research Papers in Education*, 37(3), 303–320. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02671522.2020.1849366>
- Vlada Republike Srbije (2021b). *Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji 2030*. http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2021_06/SG_063_2021_001.htm
- West, M. (2010). School-to-school cooperation as a strategy for improving student outcomes in challenging contexts. *School Effectiveness and School Improvement*, 21(1), 93–112.
- Yeager, D., & Dweck, C. (2012). Mindsets that promote resilience: When students believe that personal characteristics can be developed. *Educational Psychologist*, 47(4), 302–314. <https://doi.org/10.1080/00461520.2012.722805>

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

159.947.5-057.874(035)

159.98-057.874(035)

373.54:37.091.21(035)

37.064.2(035)

TRANZICIONI klubovi u školama : priručnik za pružanje podrške
učenicima u prilagođavanju na srednju školu / [autorke Ivana Cenerić
... [et al.]]. – Beograd : Centar za obrazovne politike, 2025 (Beograd :
Dosije studio). – 117 str. : graf. prikazi, tabele ; 24 cm

Kor. nasl. – Podaci o autorkama preuzeti iz kolofona. – Tiraž 100. –
Bibliografija: str. 115–117.

ISBN 978-86-87753-21-1

1. Ценерић, Ивана, 1986– [аутор]

а) Ученици -- Успех -- Мотивација -- Приручници

б) Ученици -- Психолошка помоћ -- Приручници

COBISS.SR-ID 183916553

**Pestalozzi
Children's
Foundation**

**Centar za obrazovne politike
Centre for Education Policy**